

กาลครั้งหนึ่ง เมื่ออ่านมาแล้ว

ถอดประสบการณ์งานการอ่าน 10 ปี ของชาวมะขามป้อม

ก่อนอ่านหนังสือเล่มนี้ ลองช่วยนึกถึงหนังสือที่คุณเคยอ่าน
หนังสือเล่มไหนที่เปลี่ยนชีวิตคุณ

อ่านแล้วรู้สึกยังไง
ชอบอะไรในหนังสือเล่มนั้น
มันเปลี่ยนคุณยังไง...

ลองวาดรูปปกหนังสือเล่มนั้นคร่าวๆ ไว้ที่หน้าข้างๆ นี้
ไม่ต้องเปิดดูเกิเลนะ :) เอาเท่าที่ความรู้สึกคุณจำได้

กาลครั้งหนึ่ง เมื่ออ่านมาแล้ว

ถอดประสบการณ์งานการอ่าน 10 ปี ของชาวมะขามป้อม

พิมพ์ครั้งแรก ตุลาคม 2558

©ลิขสิทธิ์ 2558 มูลนิธิสื่อชาวบ้าน (มะขามป้อม) และ แผนงานสร้างเสริมวัฒนธรรมการอ่าน

ที่ปรึกษา พงษ์ดี พหลกุลบุตร, พาฝัน ศุภวานิช

บรรณาธิการและเรียบเรียง ภัทรอนงค์ สิริพิพัฒน์

ผู้ช่วยบรรณาธิการ ชนิษฐา ธรรมปัญญา

เรื่อง ชนิษฐา ธรรมปัญญา, ฉัตรวรรณ เล้าแสงชัยวัฒน์, ประกายดาว คันระวงศ์, ปิยะฉัตรสินพิมลบุรณ, ธนุพล ยินดี, ภัทรภร เกิดจังหวัด, ภัทรอนงค์ สิริพิพัฒน์, สุรารักษ์ ใจอุดม, อัจฉรา กันทวิ

ปกและรูปเล่ม ภาพพิมพ์ พิมมะรัตน์

ภาพประกอบ น้ำใส ข้าวบ่อ

วิทยากรถอดบทเรียน วรเชษฐ เขียวจันทร์, ไตรรัตน์ แขวงเมืองบักซ์

การทดลองกระบวนการตลอด 10 ปี ที่มีการอ่านมะขามป้อมทุกคน

สนับสนุนการพิมพ์โดย แผนงานสร้างเสริมวัฒนธรรมการอ่าน

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส)

www.happyreading.in.th Email : happy2reading@gmail.com

Facebook : happy2reading โทร.02-424-4616-7

อำนวยการผลิตโดย มูลนิธิสื่อชาวบ้าน (มะขามป้อม)

Email : makhampom3@gmail.com

Facebook : Makhampom และ Group กาลครั้งหนึ่ง เมื่ออ่านมาแล้ว

ติดต่อฝ่ายงานส่งเสริมการอ่านมะขามป้อม โทร. 084-909-7088

โรงพิมพ์ภาพพิมพ์

45/14 หมู่ 4 ถ.บางกรวย-จตุรนต์ ต.บางขุน อ.บางกรวย นนทบุรี 11130

คำนำ

มูลนิธิสื่อชาวบ้าน (มะขามป้อม) เริ่มทำงานส่งเสริมการอ่านครั้งแรก ในปีพ.ศ.2549 ด้วยความเชื่อมั่นว่า การอ่านและหนังสือที่เรารักจะสามารถเปลี่ยนชีวิตคน เปลี่ยนสังคมให้พัฒนา เปลี่ยนโลกนี้ให้น่าอยู่มากขึ้นได้

มะขามป้อมมีพื้นที่ทำงานอยู่สองพื้นที่

มะขามป้อมกรุงเทพฯ เริ่มทำงานการอ่านครั้งแรกด้วยการอบรมสร้างแกนนำการอ่าน ในโรงเรียน (ค่ายหนอนหนังสือ) ส่วนมะขามป้อมเชียงดาว เริ่มทำงานในพื้นที่ ด้วยโครงการปลูกต้นรักการอ่าน สนับสนุนโดย สสส. ทำงานกับแกนนำนักเรียนในโรงเรียน ในอำเภอเชียงดาว

ในช่วงต้นการอบรม พวกเราสนุกกับงานมาก แต่นอกเหนือจากความสนุก เราช่วยกันวิเคราะห์ว่า สนุกอย่างเดียวไม่พอ

เมื่อทำงานสักระยะ เราพบว่าพื้นที่ไม่ค่อยมีหนังสือ พวกเราเลยคิดทำ book bike และ book bank เพื่อตอบโจทย์ และหาทางชวนห้องสมุดคน. มาร่วมโครงการ เมื่อเราอยากรู้ว่าคุณรู้สึกอย่างไร เราก็ไปลองสอนในโรงเรียน อยากรู้ว่าชาวบ้านคิดอะไร เราก็ทำกิจกรรมในชุมชน อยากรู้ว่าครูคน.เจอปัญหาอะไร เราก็ขึ้นไปกินนอนบนดอย ทดลองมาสารพัดรูปแบบ

ปีพ.ศ.2553 แผนงานสร้างเสริมวัฒนธรรมการอ่านตั้งขึ้นและชวนมะขามป้อมมาทำหลักสูตรอบรมแกนนำอาสาสมัครส่งเสริมการอ่าน เราตระเวนอบรมทั่วประเทศ ปัญหาที่พบคือผู้เข้าร่วมซึ่งเป็นอาสาสมัครชุมชน ไม่ใช่ผู้อ่าน งานยุ่ง ชีวิตไม่มีอะไรเกี่ยวข้องกับหนังสือ พวกเราค้นหาหลักสูตรอยู่แปดเดือน ทำไปปรับไป ลองผิด ลองถูก

ระหว่างนั้นมีหลายองค์กร มาชวนเราไปทำหลักสูตร เช่น อบรมบรรณารักษ์ ทำงานกับองค์กรท้องถิ่นต่างๆ ห้องสมุดต่างๆ และอื่นๆ อีกหลากหลาย เราอบรมสารพัด สร้างหลักสูตรสำหรับกลุ่มเป้าหมายทุกเพศทุกวัยหลายสาขาอาชีพ ผู้เข้าร่วมชื่นชอบกิจกรรม บอกว่าสนุก และชมว่าพวกเราเก่งมาก ไปทำกระบวนการให้เหนื่อย เขาเอาไปปรับใช้เองไม่ได้ มันยากเกินไปสำหรับคนที่ไม่ใช่พนักงาน พวกเราไม่ตั้งใจ แต่กังวลใจ

ทำยังไงดี เราอยากให้มีนักอ่านเกิดขึ้นจริงในแต่ละพื้นที่อย่างต่อเนื่อง เราอบรมให้กับชาวบ้านแล้ว ก็น่าจะมีผู้นำชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้าร่วมด้วย หรือเมื่อทำกับเด็ก ก็น่าจะมีครูมาอยู่ในกระบวนการด้วยเพื่อให้กิจกรรมต่างๆ ได้รับการต่อยอด กระบวนการต่างๆ ได้รับการสานต่อในชีวิตจริง

อยากให้ที่ที่เราอยู่เป็นสังคมที่ใครๆ ก็อ่านหนังสือได้จริงๆ

ทีมมะขามป้อมเชียงใหม่และกรุงเทพฯ มารวมหัวกันหาทางพัฒนาหลักสูตรต่อ คัดเอาเฉพาะคนทำงานที่สนใจเรื่องการอ่านเท่านั้น ค้นหาพัฒนาหลักสูตร ทดลองทำทั้งแบบกว้างและลึกที่กรุงเทพฯ ตระเวนอบรมไปทั่วประเทศกับครู นักเรียน บรรณารักษ์ กศน. อาสาสมัครในชุมชน และทีมเชียงใหม่ทำหลักสูตรแบบลึกในพื้นที่เชียงใหม่ ส่งเสริมการอ่านในกลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มเป้าหมายที่ยากและท้าทายทำให้เราค่อยๆ ได้คำตอบบางอย่างที่น่าจะตอบคำถามที่พวกเราถามกันเองมาตลอด 10 ปี ของการทำงานกระบวนการด้านการอ่าน

“ทำอย่างไรจึงจะชวนคนอื่นมาชอบ มาอ่านหนังสือได้” โจทย์ที่น่าจะเป็นโจทย์เดียวกันกับคนทำงานการอ่านทั่วประเทศ

หนังสือเล่มนี้ไม่ใช่คู่มือ How-to แต่พวกเราลองถอดบทเรียนให้ชัดที่สุดและกว้างที่สุด ชัดพอที่จะลองเลือกหยิบไปทำต่อ กว้างพอที่จะเสริมแต่งและต่อยอดด้วยสไตล์และประสบการณ์ของผู้อ่านเอง

พวกเราหวังว่าการล้มลุกคลุกคลานของพวกเรามะขามป้อม เบื้องหลัง วิธีคิด วิธีการทำงานผ่านสายตาที่พวกเราสังเกตการณ์มาเล่าให้อ่าน จะทำให้ผู้อ่านมุตไอดีใหม่ๆ ของตัวเอง

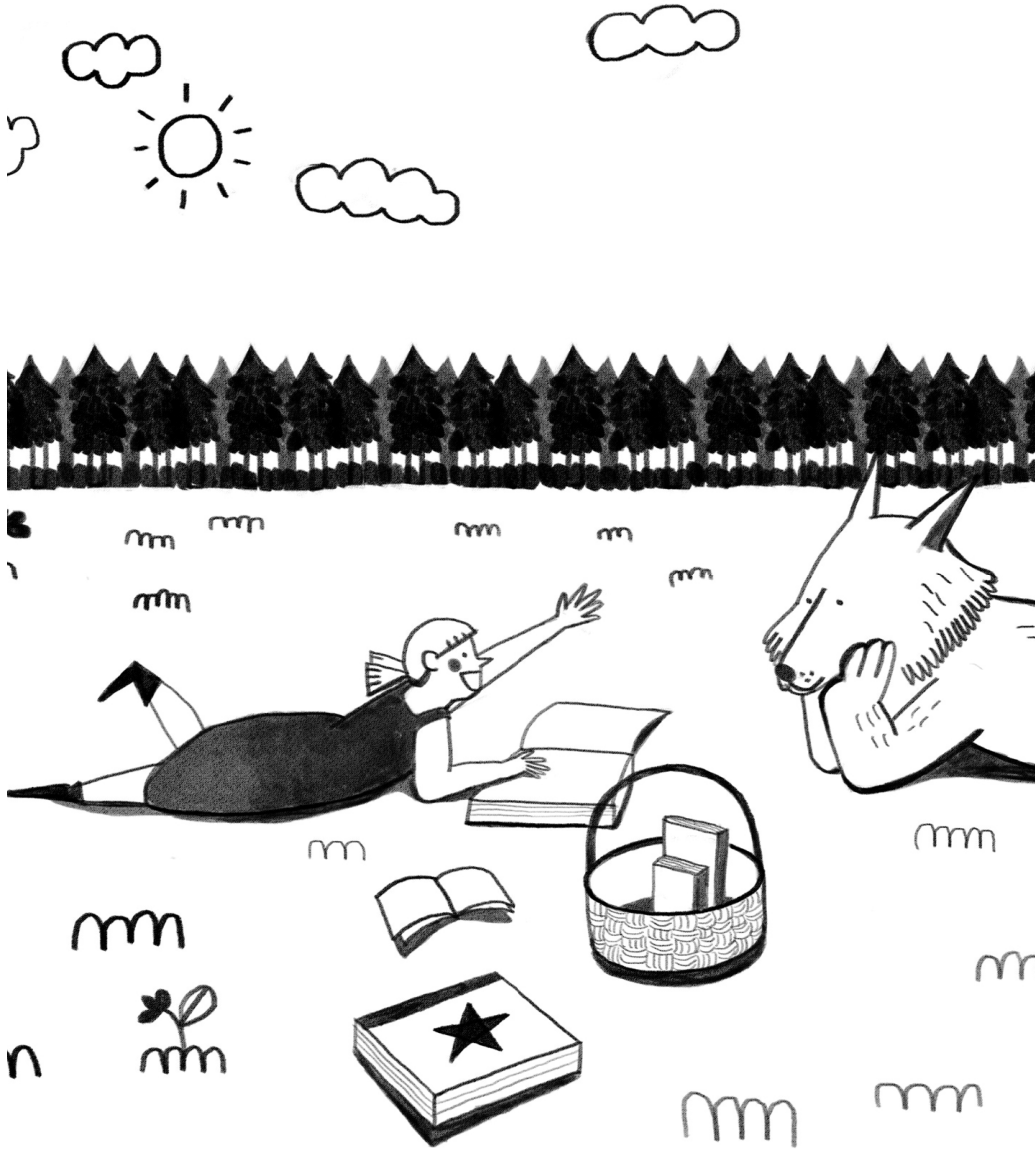
พวกเราหวังว่าหนังสือถอดประสบการณ์การทำงานกระบวนการเล่มนี้ จะชวนผู้อ่านลุกขึ้นมาลองทำกิจกรรมการอ่านในบริบทต่างๆ มาสร้างการเปลี่ยนแปลงบางอย่างในสังคมในแบบของตัวเอง แล้วมาเล่าสู่กันฟัง มาช่วยกันสร้างสังคมน่ารักที่มีเพื่อนพี่น้องนักอ่านมากมายไปด้วยกัน

ขอบคุณแผนงานสร้างเสริมวัฒนธรรมการอ่าน ผู้ร่วมก้าวเดิน สนับสนุนให้เราได้เติบโต สนับสนุนงบประมาณให้เกิดหนังสือที่จะช่วยต่อยอดองค์ความรู้ด้านการอ่านเล่มนี้ และเปิดโอกาสให้เราตอบโจทย์ “ทำอย่างไรจึงจะชวนคนอื่นมาชอบ มาอ่านหนังสือได้” ได้ดีขึ้น สนุกขึ้นเสมอ

ทีมการอ่านมะขามป้อม

สารบัญ

บทนำ : 10 ปีการอ่าน กระบวนการแห่งการทดลอง	11
จดหมายถึงคุณครู	21
อ่านเพื่อการเติบโต เคล็ดลับของครูผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง	
กระบวนการสร้างนักอ่านกับเกรียนหลังห้อง	31
งานการอ่านกับคนไม่อ่าน ภารกิจเปลี่ยนเรา เปลี่ยนเขา	
อสม. : พลังแห่งความเก๋	41
การอ่านหลายมิติในชีวิตประจำวัน วัยไหนก็สนุกได้	
บรรณารักษ์นอกชั้นหนังสือ	49
บุคคลต้นทางสู่คลังหนังสือแห่งชีวิต ส่งเสริมการอ่านหลักสูตรนอกตำรา	
เชียงดาว เมืองอ่าน	59
สร้างชุมชนคนรักหนังสือ ใครๆ ก็อ่านได้	
ครู ศศช. แม่คนที่สองของชุมชนชายขอบ	67
ความสำเร็จเป็นของคนเชื่อมั่น เรื่องชาติพันธุ์เป็นของทุกชาติพันธุ์	
หนังสือนิทานจากภูเขา	79
เปลี่ยนเรื่องเล่าเป็นเครื่องมือแห่งความเข้าใจ	
เลือกหนังสือที่ใช้ในแบบพิเศษ	91
หนังสือใคร หนังสือมัน ทุกเล่มมีเจ้าของ	
บุคคลลับหมายเลขหนึ่ง	99
ขายตรง สร้างเครือข่าย ส่งหนังสือถึงมือเพื่อน	
ถอดกระบวนการวิทยากร (Behind the Scene)	108

บทนำ : 10 ปีการอ่าน กระบวนการแห่งการทดลอง

หลายคนรู้จักมะขามป้อมในฐานะกลุ่มละคร แต่พวกเขามองว่า ไม่ว่าจะละครหรือการอ่าน ก็คือเรื่องเดียวกัน

เวลาแสดงละครหรือดูละคร เราสร้างหรือเห็นตัวละครมีชีวิตและโลดแล่นอยู่บนเวที เราสนุกไปกับการดูและการแสดง สื่อสารในเรื่องอื่น เราเข้าถึงความรู้สึกของคนที่เราไม่ได้เป็น เข้าถึงความรู้สึกของคนที่เราไม่เคยสัมผัส หนังสือและการอ่านก็ให้สิ่งเดียวกัน เราอ่านเรื่องราวของโลก ของมนุษย์อื่นๆ แล้วเราเห็นความเป็นไปของสถานการณ์ เห็นภูมิปัญญา เห็นความคิด ความอ่านของมนุษย์ เห็นเรื่องราวความสุข ความเศร้า แล้วตกหลุมรัก เห็นใจ เข้าใจตัวละคร เหล่านั้น

ที่พิเศษ คือ ทั้งการอ่านและละครที่พูดถึงเรื่องของคนอื่น กลับเป็นเครื่องมือชั้นเยี่ยม สำหรับการเข้าถึงตัวเราเอง

การอ่านให้อะไรมากกว่าความรู้ พวกเรารักการอ่านและเชื่อในการอ่านหนังสือ ตลอด 10 ปีของการทำงานส่งเสริมการอ่านทั่วประเทศ ตอกย้ำให้เราเห็นว่าการอ่านช่วยให้มนุษย์เติบโต

ได้จากการเข้าใจความเป็นมนุษย์ของตนเองและผู้อื่น มีความเห็นอกเห็นใจ ละเอียดอ่อน มีความคิดสร้างสรรค์ และสามารถช่วยให้สังคมก้าวไปข้างหน้า

กระบวนการการอ่านของมะขามป้อม เป็นสื่อกลางระหว่างคนอ่านและหนังสือ ให้เขาได้เจอกันด้วยกระบวนการในแบบของพวกเขา เราอยากให้ทั้งเด็ก ๆ วัยรุ่น ผู้ใหญ่ ทุกช่วงวัย พื้นที่และวิชาชีพ เห็นการอ่านเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต เห็นความสำคัญ แล้วอยากอ่านด้วยความรู้สึกจากภายในของเขาเอง ผ่านกระบวนการที่ทำให้ผู้เข้าร่วมสนุก มีความรู้สึกที่ดีต่อการอ่าน และหนังสือ เปิดกว้างต่อความแตกต่างของคนและหนังสือ ส่งเสริมให้ผู้เข้าร่วมมีแรงบันดาลใจ เชื่อมมั่นในตนเอง และมีศักยภาพในการเลือกจากการรู้เท่าทัน พร้อมกันนั้น ก็เปิดโลกของการอ่าน และหนังสือที่หลากหลายให้ผู้เข้าร่วมได้สัมผัส

เมื่อเราทำงานส่งเสริมการอ่าน บางครั้งผู้เข้าร่วมมีเวลาให้เราจัดค่าย 2 วัน บางครั้ง 4 วัน บางครั้งเป็นค่ายต่อเนื่องหลายหนในกลุ่มเดิม เรามีโอกาสทำงานกับผู้เข้าร่วมที่หลากหลาย ตั้งแต่วัยเด็ก ไล่ไปจนถึงวัยผู้ใหญ่ มีทั้งเด็กเกรียน ผู้ใหญ่เกรียน คนชายขอบ พวกเราออกแบบกระบวนการให้รับกับวัตถุประสงค์ของผู้เข้าร่วมโดยยึดประโยชน์และความสำคัญของการอ่านที่เราเชื่อไว้เป็นมาตรฐาน ขณะเดียวกัน กระบวนการที่เราออกแบบต้องเป็นกระบวนการที่สื่อสารกับผู้เข้าร่วมได้จริง สามารถสร้างความเข้าใจและความรู้สึก สามารถดึงศักยภาพของผู้เข้าร่วมออกมา และสามารถดึงศักยภาพของการอ่านมาเชื่อมกับตัวผู้เข้าร่วมที่แตกต่างกันให้ได้ กระบวนการของมะขามป้อมจะมีความต่อเนื่องและออกแบบให้เหมาะสมกับผู้เข้าร่วมในแต่ละกลุ่มโดยเฉพาะทุกครั้ง โดยอิงประสบการณ์มากกว่าตำรา เพราะเราเชื่อว่าไม่มีสูตรสำเร็จในการเรียนรู้ มนุษย์ทุกคนมีความแตกต่าง ไม่ใช่เพียงความรู้ อายุ อาชีพ แต่เป็นความเชื่อ ความสนใจ ไปจนถึงอารมณ์ ที่ต้องอาศัยการเรียนรู้ที่ต่างกัน

บางครั้งกระบวนการของพวกเราสนุกแบบที่ทั้งผู้เข้าร่วมและวิทยากรหัวเราะกันจนท้องแข็ง บางครั้งก็สนุกแบบที่อ้อมยิ้มไปครึ่งวัน บางครั้ง ก็สนุกแบบทำท่าย เป็นกระบวนการที่ทุกคนจะได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทั้งผู้เข้าร่วมและวิทยากร เราเป็นครูของกันและกัน เรียนรู้กันผ่านกระบวนการ ผ่านประสบการณ์จริง กับคนจริงๆ

พวกเราลองสรุปออกมาว่า หากจะเรียกเป็นคอร์สเรียน การอ่านแบบมะขามป้อม มีหลักสูตรแบบไหนอยู่บ้าง ได้ผลออกมาเป็น 5 หลักสูตร (ที่จะออกแบบกระบวนการแบบ tailor-made ให้เหมาะเฉพาะกลุ่มนั้นๆ) ดังนี้

หลักสูตรรักการอ่านสำหรับครู ค่าย 1 (Beginner)

ระยะเวลา 2 วัน หรือ 3 วัน 2 คืน

การอ่านเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ เปิดมุมมองใหม่ต่อโลกของการอ่าน

หลักสูตรเริ่มต้นที่สนับสนุนให้คุณครูทุกคนได้เปิดมุมมองใหม่ต่อโลกของการอ่าน สร้างทัศนคติที่เปิดกว้างและให้ความสำคัญต่อการอ่านในทุกประเภท ไปจนถึงการตระหนักถึงความแตกต่างของนักเรียนและมีความเข้าใจที่ลึกซึ้งในแต่ละสถานการณ์ปัญหา ทั้งยังสามารถปรับใช้กับการเรียนการสอนในห้องเรียนได้ด้วย

เนื้อหาและกระบวนการของกิจกรรมจัดขึ้นเพื่อเชื่อมโยงความสุขที่ได้รับจากการอ่านในชีวิตประจำวันกับการให้ความรู้เกี่ยวกับความหลากหลายของหนังสือและงานเขียนชนิดต่างๆ โดยไม่ตัดสินคุณค่าของหนังสือจากประเภทของหนังสือหรือความรู้ทางวิชาการเท่านั้น และนำไปสู่การเรียนการสอนโดยเน้นการเรียนรู้ของสมอง ความรู้สึก และการต่อยอดการอ่านในชีวิตจริง

ผู้เข้าร่วมจะได้ร่วมกันเรียนรู้และทำความเข้าใจความหลากหลายในตัวนักเรียนที่มาจากสภาพแวดล้อมที่แตกต่าง ปรับวิธีทัศนคติในการแก้ปัญหา เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ สร้างความหลากหลายให้เกิดขึ้นทั้งในแนวทางและเครื่องมือการสอน นำไปสู่การออกแบบกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่เหมาะสมกับพื้นที่และยุคสมัย

หลักสูตรรักการอ่านสำหรับครู ค่าย 2 (Advanced)

ระยะเวลา 2 วัน หรือ 3 วัน 2 คืน

การอ่านเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองของเยาวชน ภายใต้แนวความคิด 21st Century Skills

ในยุคที่แรงหมุนของโลกทำให้ผู้คนรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสิ่งใหม่ๆ ได้รวดเร็วเพียงปลายนิ้วขยับ การเรียนแบบเดิมซึ่งอยู่ในภาพสมมุติทำให้กรอบความรู้ไม่อาจตอบโจทย์ของยุคปัจจุบันซึ่งเป็นการเรียนรู้ในชีวิตจริงได้อีกต่อไป การจัดการเรียนรู้แบบใหม่เพื่อรองรับศตวรรษที่ 21 เป็นการเรียนเพื่อให้ได้ทั้งความรู้และทักษะวิชาชีพ พร้อมเป็นพลเมืองคุณภาพและเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

สิ่งเหล่านี้สามารถถ่ายทอดผ่านกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน โดยครูคือกุญแจสำคัญในการออกแบบกิจกรรมให้ใกล้เคียงชีวิตจริงมากที่สุด เพื่อปูทางสู่การสร้างความเป็นพลเมืองคุณภาพ ค่ายนี้จะทำให้ทุกคนได้ใช้การอ่านเป็นเครื่องมือพัฒนาความเป็นพลเมืองของนักเรียน

ในทุกระดับชั้น ภายใต้แนวความคิดทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 (21st Century Skills) ที่จะทำให้เข้าใจวิถีของนักเรียนในยุคสมัยใหม่ กลายเป็นเครื่องมือและแนวทางการเรียนการสอนใหม่ที่เน้นผนวกเข้ากับชีวิตจริงเพื่อให้นักเรียนนำไปปรับใช้บนฐานของความหลากหลายตามบริบทของนักเรียนแต่ละคน

เนื้อหาและกระบวนการของกิจกรรมได้จัดขึ้นเพื่อเชื่อมโยงการลงมือปฏิบัติ และกระตุ้นให้เห็นความสำคัญของการพัฒนาตนเองรวมถึงนักเรียนให้เป็นพลเมืองคุณภาพ เปิดวิสัยทัศน์สู่การจัดกิจกรรมสำหรับกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลายด้วยความเข้าใจ เน้นให้ครูได้ใช้ศักยภาพสูงสุดในการออกแบบกิจกรรม ทั้งยังสามารถเชื่อมโยงกับองค์กรต่างๆ เพื่อยกระดับการทำงานส่งเสริมการอ่านให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นได้ในทันที

หลักสูตร 'เขย่าก่อนอ่าน'

ระยะเวลา 2 วัน 1 คืน หรือ 3 วัน 2 คืน

การอ่านเพื่อเข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่น

เคยมีคนถาม อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ ว่า “ถ้าอยากให้เด็กโตขึ้นเป็นคนเก่งควรจะทำอย่างไร”

อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ แนะนำว่าให้อ่านหนังสือให้เด็กฟัง คนถามคนเดิมถามซ้ำอีกว่า “ถ้าอยากให้เก่งแบบ อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ ละจะต้องทำอย่างไร” อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ ก็ตอบอีกว่า “ก็ให้อ่านหนังสือให้ฟังเยอะๆ”

ในประเทศไทย มุมมองเรื่องการอ่านของหลายคนเป็นเพียงบันไดเพื่อการได้มาซึ่งวุฒิการศึกษา เพื่อเป็นใบเบิกทางในการก้าวเข้าไปสู่การมีงานทำและส่งผลกระทบต่อการพัฒนาคุณภาพทรัพยากรมนุษย์ของเรา การสร้างอัจฉริยะให้ปรากฏอย่างอัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ นั้นมีเป้าหมายที่ต่างออกไป

ค่าย 'เขย่าก่อนอ่าน' เป็นค่ายที่จะสร้างนักอ่านหน้าใหม่ ให้สนุกกับการอ่านหนังสือ และเปลี่ยนมุมมองเรื่องการอ่านจากที่เป็นเพียงบันไดเพื่อการได้มาซึ่งวุฒิการศึกษา เป็นการอ่านเพื่อเข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่น เพื่อพัฒนาไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ในอนาคต ด้วยวิธีการที่สนุกสนาน กระตุกต่อมคิด ที่จะกระซกใจวัยรุ่นในยุคดิจิทัลด้วยคำสามคำ Shake! Show! Share!

- Shake เขย่าใจ สะเทือนอารมณ์ ละเมียดละไม สร้างสุนทรียะในการอ่าน
- Show แสดงพลัง ได้อวด ได้โชว์ ถึงศักยภาพที่มีอยู่ภายในแบบสร้างสรรค์
- Share ระบายความรู้ แลกเปลี่ยนความรู้สึกรัก เป็นนักเลงคีย์บอร์ดที่มีคุณภาพ

หลักสูตร 'สร้างแกนนำการอ่าน'

ระยะเวลา 3 วัน 2 คืน

อ่านเพื่อพัฒนาแกนนำต่อยอดสู่การแลกเปลี่ยนและสร้างสรรค์นวัตกรรมการอ่านใหม่ๆ

จากนักอ่านสู่การเป็นแกนนำสร้างนักอ่าน ทำอย่างไรให้ทั้งเด็กๆ และผู้ใหญ่ผู้รักการอ่าน ได้ลองทบทวนคุณค่าของหนังสือ สนุกกับหนังสือก่อนต่อยอดสู่การแลกเปลี่ยนและสร้างสรรค์นวัตกรรมการอ่านใหม่ๆ

หลักสูตรสร้างแกนนำ จะเชิญชวนคนรักการอ่านพัฒนาความคิดและทดลองออกแบบกิจกรรมการอ่าน คุยเรื่องหนังสือในชีวิต เน้นย้ำความสำคัญของหนังสือและการอ่าน เพิ่มเครื่องมือสนุกๆ ที่ช่วยสร้างสรรค์และต่อยอดด้านการส่งเสริมการอ่าน ก่อนขยับสู่การสร้างเครือข่ายและขยายกลุ่มเป้าหมายการอ่าน เชื่อมตัวเราเข้ากับผู้คนรอบข้าง เพื่อนำกลับไปต่อยอดที่โรงเรียนหรือชุมชนของตัวเองต่อไป

การอบรมแกนนำมีหลายหลักสูตรย่อยซึ่งออกแบบอย่างหลากหลายให้เหมาะกับช่วงวัยวัตถุประสงค์ และรายละเอียดของผู้เข้าร่วมที่แตกต่างกัน

หลักสูตร 'อ่าน... เพื่อการเปลี่ยนแปลง'

ระยะเวลา 3 วัน 2 คืน (หลักสูตร 1 หรือ 2 ค่าย)

การอ่าน เพื่อใช้ในการเปลี่ยนแปลงตัวเอง อ่านเพื่อเข้าใจโลก เข้าใจความเป็นมนุษย์

ในยุคสมัยที่ทุกอย่างสามารถสื่อสารกันด้วยเพียงปลายนิ้วสัมผัส ความซับซ้อนและความหลากหลายมีเพิ่มมากขึ้น การอ่านไม่จำเป็นต้องเริ่มต้นจากการอ่านหนังสือเพียงอย่างเดียว หนังสือเป็นเพียงคลังแห่งความรู้ที่คนรุ่นก่อนสะสมไว้ให้เรา แต่การอ่านจะมีนัยความหมายที่กว้างมากขึ้น เราสามารถอ่านตัวเองหรืออ่านสิ่งที่เรามองเห็นก่อนด้วยการคิดและตั้งคำถามด้วยความอยากรู้อยากเห็น หลังจากนั้นจึงค่อยเติมความรู้เพิ่มด้วยวิธีการหลากหลาย เพื่อหาคำตอบที่เราสนใจ ด้วยการใช้สติปัญญาในสิ่งที่เราสนใจนี้เองที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง

การอ่านในยุคนี้ไม่ใช่เพียงเป็นการอ่านออกเขียนได้ หรืออ่านเพื่อเอาความรู้ไปอีกต่อไป การอ่านจะเป็นหน้าต่างของโอกาสที่ทุกคนมีเหมือนกัน เพื่อใช้ในการเปลี่ยนแปลงตัวเอง อ่านเพื่อเข้าใจโลก เข้าใจความเป็นมนุษย์ และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสังคม

ผ่านไป 10 ปี ของการทำงานส่งเสริมการอ่านหลายหลักสูตรข้างต้น พวกเราลองถอดบทเรียน ช่วยกันเขียนแล้วค้นพบว่า มันไม่ใช่งานเขียนที่เป็นบทความองค์ความรู้วิชาการ แต่เป็นเรื่องเล่าประสบการณ์ที่ผ่านสายตาหลายคนในที่ม อาจเพราะพวกเราชอบทั้งละครและวรรณกรรม บางเรื่องที่เราเขียนถอดบทเรียนก็คล้ายจะเป็นนิยายรัก บางเรื่องราวกับงานเขียนแนววิทยาศาสตร์ Sci-fi แต่ทุกเรื่อง เป็นเรื่องจริงจากกระบวนการของพวกเขา

หนังสือเล่มนี้ไม่ใช่ How to ที่อ่านจบเป็นวิทยากรกระบวนการได้ปั๊บ แต่เป็นหนังสือที่อ่านแล้ว น่าจะพอช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจเบื้องหลังแนวคิดการทำกระบวนการ เบื้องหลังหลักสูตรการอ่าน และเห็นประเด็นทางสังคมและมนุษย์ที่เราควรคำนึงถึงในการทำงานส่งเสริมการอ่านได้ไอเดียสนุกๆ ไปต่อยอดเล่นหรือทำงานเรื่องการอ่านต่อไป

ไม่ต้องเชื่อเราทั้งหมด ทำในแบบของทุกคน รูปแบบไม่ใช่สาระสำคัญของกิจกรรมหรือกระบวนการ แนวคิดไหนน่าสนใจหยิบไปปรับใช้ได้เต็มที่ ได้ประสบการณ์นำต้นแบบไหนอย่าลืมมาเล่าสู่กันฟัง :)

ไม่มีเวทมนตร์ก็ทำได้

จดหมายถึงคุณครู

อ่านเพื่อการเติบโต เคล็ดลับของคุณครูผู้สร้างความเปลี่ยนแปลง

สวัสดีค่ะคุณครูมาลี คุณครูคนแรกของหนู สามสิบกว่าปีแล้วนะคะ ที่เราไม่ได้คุยกัน
ไม่รู้ว่าคุณครูยังจำหนูได้รึเปล่า แต่หนูไม่เคยลืมวันแรกที่เราพบกันเลยคะ

วันนั้นหนูยื่นร้องให้อยู่หน้าห้องอนุบาลสอง หนูเพิ่งย้ายโรงเรียนมากลางเทอม ไม่มี
เพื่อนเลย แม่ก็กลับบ้านไปแล้ว ครูอุ้มหนูนั่งตัก อ่านนิทานให้หนูฟัง ด้วยเสียงเรียบๆ ฟังแล้ว
สบายใจ นิทานเรื่องนั้นเป็นเรื่องของลิงจอมซน เรื่องราวของเจ้าลิงตลกมาก เงยหน้าขึ้นมาอีกที่
ก็มีเด็กคนอื่นๆ มารุมล้อมฟังนิทานที่คุณครูเล่า ทุกคนหัวเราะกันใหญ่ หนูก็หัวเราะด้วย หลังจากนั้น
ไม่ว่าหนูต้องย้ายโรงเรียนอีกกี่ครั้ง หนูนึกถึงการเล่านิทานของคุณ แล้วหนูก็ไม่เคยกลัวอีกเลย

ตอนหนูอยู่ ป.2 หนูชอบเรียนวิชาศิลปะมากคะ หนูเฝ้ารอฟังนิทานที่คุณครูแมนอ่านก่อน
เริ่มเรียน จำได้ว่าเป็นนิทานเรื่องยาว เกี่ยวกับการผจญภัยของม้าไม้ ครูแมนเล่าให้ฟังวันละบท
แล้วให้พวกเราวาดรูปตามจินตนาการจากเรื่องราวที่ได้ฟัง เด็กๆ ทุกคนอยากวาดรูปไปอวดครูแมน

เพราะครูแมนชอบรูปวาดของเด็กทุกคน ครูชมว่าหนูเก่งทุกครั้ง หนูภูมิใจมาก

หนูย้ายโรงเรียนอีกครั้งตอนกลางเทอมของชั้น ป.4 ช่วงแรกๆ ยังไม่ค่อยมีเพื่อน หนูเลยแอบเอาหนังสือการ์ตูนไปอ่านที่โรงเรียน หนูกำลังอ่านเพลินๆ มีคุณครูผู้หญิงคนหนึ่งผ่านมาพอดี หนูตกใจมาก ครูบอกให้มาหาที่ห้องสมุดตอนพักเที่ยง หนูเดินไปด้วยใจสั่นระรัว กลัวถูกลงโทษ กลัวถูกตี กลัวครูไปฟ้องแม่ กลัวไปหมดทุกอย่าง พยายามก้าวขาให้ช้าที่สุด แต่ก็หนีไม่พ้น เมื่อถึงห้องสมุด หนูทำท่าเหมือนอยากมุดตัวเข้าไปซ่อนในชั้นหนังสือ แต่คุณครูท่านนั้นไม่ได้พูดอะไร พยักหน้าให้หนูเดินตามเข้าไปข้างใน ภาพที่หนูเห็นทำเอาตาค้างในห้องสมุด มีเด็กๆ หลายคนนอนกึ่งหลับกึ่งตื่นบนพื้นที่เต็มไปด้วยหมอนและตุ๊กตา หนังสือการ์ตูนเรียงรายเต็มชั้น หนูเงยหน้าขึ้นถามคุณครูอย่างกล้าๆ กลัวๆ ว่า “ที่นี้อ่านการ์ตูนได้หรือคะ” ครูบรรณารักษ์ยิ้มช้าๆ แล้วตอบว่า “การ์ตูนก็เป็นหนังสือนี่จ๊ะ” ตอนนั้นหนูรู้สึกว้าว โลกรอบตัวสว่างสดใสห้องสมุดเป็นที่ที่ดีที่สุดในโลกเลยคะ

พอขึ้นชั้นป.5 ครูประจำชั้นมอบหมายให้นักเรียนหาข่าวจากหนังสือพิมพ์มาอ่านหน้าเสาธง เรียงลำดับตามเลขประจำตัว หนูเป็นนักเรียนใหม่ จึงเป็นคนสุดท้าย การต้องทำอะไรเป็นคนสุดท้ายมันตื่นเต้นมากเลยคะ เวลาหนูฟังข่าวที่เพื่อนอ่าน หนูมักกลัวว่าจะทำไม่ได้เหมือนเพื่อน แต่ในที่สุดหนูก็ทำผ่านไปได้ด้วยดี ตั้งแต่วันนั้นเป็นต้นมา เวลาหนูเดินผ่านร้านหนังสือเมื่อเห็นข่าวน่าสนใจจากพาดหัวข่าวของหนังสือพิมพ์ หนูมักจะนึกถึงการนำไปอ่านให้เพื่อนฟังหน้าเสาธง พอนึกได้ว่าเรื่องมันผ่านมานานมากแล้ว ก็ขำตัวเองทุกครั้ง

วิชาภาษาอังกฤษ เป็นเรื่องไกลตัวสำหรับเด็กๆ อย่างเราหลายคนคะ ยิ่งหนังสือภาษาอังกฤษไม่ต้องพูดถึง มันช่างเป็นสิ่งยิ่งใหญ่เกินเอื้อม แต่มีคุณครูท่านหนึ่งทำให้เรื่องใหญ่กลายเป็นเรื่องเล็ก หนูจำวันนั้นได้ดีคะ ครูติเรก เดินเข้ามาในห้อง ป.6 แล้วร้องเพลงประกอบโฆษณาละครจรรย์นยนต์ยี่หื้อหนึ่ง ซึ่งกำลังฮิตมากในช่วงนั้น ชื่อเพลง Have you ever seen the rain จากนั้นให้ช่วยกันไปหาเนื้อร้องพร้อมคำแปลมาส่ง หนูสารภาพว่า ตอนนั้นขำไม่ออกเลยคะ สมัยนั้นไม่มีกูเกิ้ลซะด้วย เพื่อนคนหนึ่งถึงกับต้องโทรศัพท์ไปขอเพลงที่สถานีวิทยุแล้วอัดใส่เทปคลาสเซ็ทเอามาแบ่งกันฟัง กรอเทปฟังซ้ำๆ จนเทปเกือบบานก็ยังไม่ได้เรื่อง

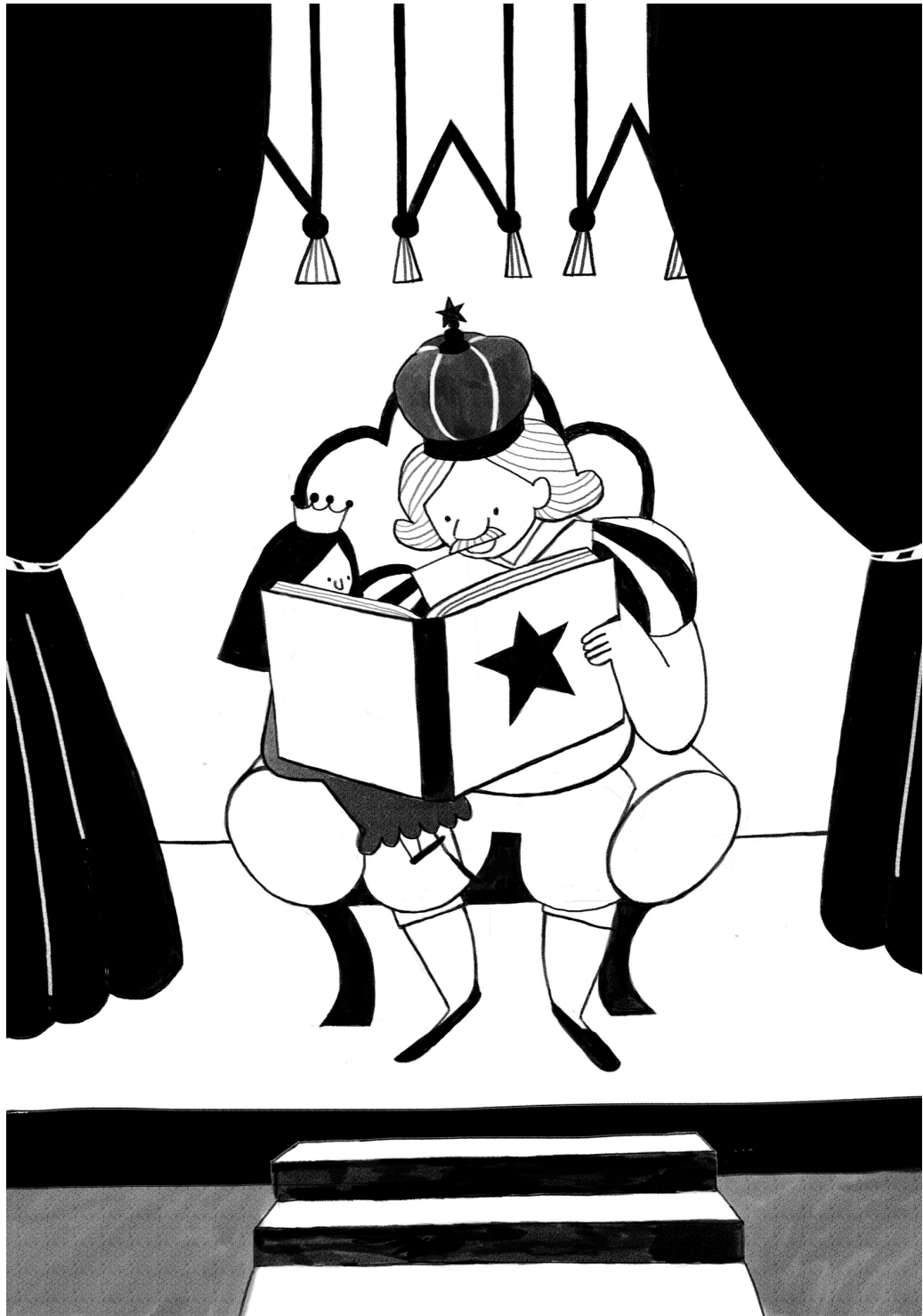
วันถัดมาครูติเรกมาพร้อมหนังสือเพลงภาษาอังกฤษเล่มใหญ่ให้เราไปช่วยกันหาเอาเอง ในที่สุดพวกเราหาก็จนเจอและแปลจนสำเร็จ แต่เนื้อหาของเพลง เป็นเรื่องนามธรรมเกินกว่าเด็กอย่างเราจะเข้าใจ ครูติเรก จึงเล่าเรื่องราวเบื้องหลังของเพลงซึ่งเกี่ยวกับสงครามเวียดนามให้

ข้างในมีหนังสือเก่าๆ หนึ่งเล่ม พร้อมโน้ตสั้นๆ เขียนด้วยลายมือหวัดๆ ว่า “หนังสือเล่มนี้ช่วยชีวิตครูมาแล้ว หวังว่ามันคงช่วยหนูได้บ้าง”

ฟังสุดท้าย ครูบอกว่า ภาษาทุกภาษามีไว้เพื่อให้คนรู้จักกันและเข้าใจกัน การเรียนภาษาจึงไม่ใช่เพื่อสอบเท่านั้น แต่เราเรียนภาษาเพื่อที่จะเรียนรู้โลกกว้าง

“ข้าวหุงปรุงอย่างเทศ รสพิเศษใส่ลูกเอ็น ไครหุงปรุงไม่เป็น เช่นเชิงมิตรประดิษฐ์ทำ” คุณครูสอนวิชาคหกรรมกับครูภาษาไทยของหนูตอนชั้น ม.1 เป็นเพื่อนสนิทกันค่ะ หนูเลยต้องไปหาทางหุงข้าวที่ร้านี่มาส่ง พร้อมอ่านทำนองเสนาะก่อนให้ครูชิม โจทย์นี้ทำทนายร้ายรุ่นมากๆ ค่ะ ห้องสมุด สุดที่รักของเรามีคำตอบทุกอย่าง ส่วนการอ่านทำนองเสนาะก็พอจะฝึกหัดกันได้ แต่เรื่องหุงข้าวนั้น เล่นเอาบรรดาแม่ๆ ของพวกเราเวียนหัวไปตามๆ กันเลยล่ะ สุดท้ายกลายเป็นมหกรรมคอนเสิร์ต ข้าวประหลาดนานาชาติ นึกถึงที่ไรก็อดยิ้มไม่ได้

ช่วงวัยมัธยมปลายเป็นช่วงเวลาที่มึนงงมากสำหรับวัยรุ่นทุกคน แต่บรรดาครุมัธยมของหนูก็ไม่ธรรมดาณะคะ ครูอีกท่านที่จำได้ไม่เคยลืมคือ คุณครูมารยาท สอนฟิสิกส์และสอนนักศึกษาวชิราทวาร สวย เนียบ โหด เย็นชา และตีเจ็บมาก เป็นไม้เบื่อไม้เมากับนักเรียนชั้นมัธยมตลอดกาล ด้วยความต้องการเอาชนะ พวกเราจึงสูมหิวกันวางแผนหาเรื่องครูมารยาทอยู่เนืองๆ ครูก็แค้นใจอย่างชาญฉลาดโดยเลิกตีพวกเรา แต่ให้ไปอ่านหนังสือทำรายงานมาส่งจนพวกเราแทบจะกลายเป็นญาติสนิทของอัลเบิร์ต ไอน์สไตน์

วัยรุ่นมักเป็นช่วงชีวิตพลิกผันของใครหลายๆ คน หนูเองก็เช่นกัน มีเรื่องราวมากมายให้คิดให้รู้สึกตอนนั้นหนูเจ็บปวดและเคืองกว้างมาก วันหนึ่งหลังเลิกเรียนหนูแอบนั่งร้องไห้อยู่ มุมสนามฟุตบอล ความรู้สึกขณะนั้นหนูอยากกลับไปเป็นเด็กเล็กๆ นั่งบนตักครุมาลีฟังนิทานเรื่องเจ้าลิงจอมซน อีกครั้ง อยากให้ใครสักคนมาปลอบโยน ครุมารยาทเดินผ่านมา นั่งลงข้างๆ หนูโดยไม่พูดอะไรแม้แต่คำเดียว ปลอบยให้หนูร้องไห้เสียบๆ ครุมารยาทจอมโหด กลายเป็นครุมาลีผู้อ่อนโยน รับฟังเรื่องราวความทุกข์ใจของหนูและไปส่งหนูกลับบ้าน วันรุ่งขึ้น ครุมารยาทเอาซองกระดาษมาให้หนูและเดินจากไปโดยไม่พูดอะไร ข้างในมีหนังสือเก่าๆ หนังสือเล่มพร้อมโน้ตสั้นๆ เขียนด้วยลายมือหวัดๆ ว่า “หนังสือเล่มนี้ช่วยชีวิตครุมาแล้ว หวังว่ามันคงช่วยหนูได้บ้าง”

หนูไม่เคยมีโอกาสได้กล่าวคำขอบคุณ “ครู” ใดๆ ท่านที่ผ่านมาในชีวิต สำหรับหนูครูไม่ใช่เรือจ้างที่ผ่านมาแล้วผ่านไป แต่ครูทุกท่านเป็นเสาหลักที่คอยค้ำจุนให้หนูได้เติบโต “ขอบพระคุณค่ะ คุณครู”

จดหมายฉบับนี้ถูกเขียนขึ้นเพื่อนำไปใช้ในการอบรม “การจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านสำหรับครูในศตวรรษที่ 21” ฉันเขียนเพราะคาดหวังว่าเรื่องราวความสัมพันธ์ระหว่างเด็กและครู ความรู้สึกระหว่างฉันกับครู จะมีส่วนช่วยเป็นกำลังใจให้กับผู้ใหญ่ทุกๆ คน ได้เจอหนังสือที่ใช่ ในเวลาที่ใช่ และช่วยส่งต่อช่วงเวลาเหล่านั้นให้กับคนอื่นๆ ให้เขาได้เจอหนังสือที่ใช่สำหรับเขาเช่นกัน ในจดหมายนี้ คุณครูแต่ละท่านใช้วิธีการต่างๆ กันไป แต่คุณครูทุกท่านมีส่วนช่วยให้เด็กคนหนึ่ง คือ ฉัน หรือเด็กหลายๆ คน คือเพื่อนๆ ของฉัน ได้ก้าวผ่านช่วงเวลาต่างๆ ของชีวิตมาอย่างเข้าใจ

การอบรม “การจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านสำหรับครูในศตวรรษที่ 21” จัดโดยมูลนิธิสี่ขาบ้าน(มะขามป้อม) ร่วมกับศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนอำเภอเชียงดาวและตัวแทนครูจากโรงเรียนต่างๆ ในเขตอำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ภายใต้โครงการ อ่านยกกำลังสุข : สร้างเสริมวัฒนธรรมการอ่านในกลุ่มชาติพันธุ์ ปี 2 (2558) สนับสนุนโดยแผนงานสร้างเสริมวัฒนธรรมการอ่าน

คุณครูนักปลูกต้นไม้

ครูมาลี : นิทานกับเด็กปฐมวัย

เทคนิคการเล่านิทานของครูมาลีดูเหมือนจะเรียบง่าย แต่ในความเรียบง่ายนั้นเต็มไปด้วยวิธีที่เหมาะสมกับการเริ่มต้นสู่ถนนนักอ่าน เริ่มจากการอุ้มเด็กนั่งบนตัก สร้างความรู้สึกอบอุ่น เด็กรู้สึกว่าได้รับการปกป้อง และมีพื้นที่ปลอดภัย จากนั้นเลือกหนังสือนิทานภาพที่เหมาะสมกับช่วงวัย อ่านให้ฟังด้วยเสียงเรียบๆ ดึงความสนใจทั้งหมดของเด็กสู่หนังสือ เพื่อให้เด็กติดหนังสือ ไม่ใช่ติดที่เสียงที่ตัวผู้เล่า จากนั้นดึงดูเด็กคนอื่นๆ ให้เข้ามาล้อมรอบ สร้างประสบการณ์ร่วม และบรรยากาศกลุ่มที่มีความสุข สนุกและปลอดภัย

ครูแมน : ความรื่นรมย์จากการอ่านสู่งานศิลปะ

หนังสือที่ครูแมนเลือกใช้ เป็นวรรณกรรมเยาวชนสำหรับเด็กประถม มีความยาวพอสมควร และไม่ใช้หนังสือภาพ อาจฟังดูไม่เข้ากับพัฒนาการของเด็กวัยนี้ แต่ครูแมนกลับเลือกใช้กันอย่างชาญฉลาด โดยการแบ่งเป็นตอนๆ เล่าแล้วหยุด ตรงกับนิสัยอยากรู้อยากเห็นของเด็กๆ ได้เป็นอย่างดี สร้างความรื่นรมย์จากการอ่านผ่านการฟัง จากนั้นเปลี่ยนพลังเชิงบวกสู่การสร้างงานศิลปะ

เด็กในวัยประถมต้น เป็นเด็กที่ซุกซน อยากรู้อยากเห็น เริ่มมีความเป็นตัวของตัวเอง เป็นวัยเริ่มต้นของการรู้จักถูกผิด ครูแมนใช้พลังของเรื่องเล่า หยุดความซุกซนให้หยุดนิ่งและนั่งฟังโดยไม่เปลืองแรง จากนั้นเสริมแรง สร้างความมั่นใจและภูมิใจ โดยไม่ตัดสินซึ่งถูกผิดในงานศิลปะแต่ละชิ้น เด็กจะรู้สึกมั่นใจในความคิดและการแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ ความรู้สึกนี้จะติดตัวเด็กไปตลอดชีวิต

ครูบรรณารักษ์ : หนังสือการ์ตูนไม่ใช่สิ่งต้องห้าม

ช่วงเวลาที่สายตากวาดผ่านตัวอักษร สมองจะทำการประมวลผลอย่างอัตโนมัติ ถอดรหัสออกมาเป็นความหมายและแปรรูปเป็นความคิด เมื่อทำซ้ำๆ สมอง

จะพัฒนาการประมวลผลอย่างเป็นระบบและมีคุณภาพ ไม่ว่าจะอ่านหนังสือประเภทใดก็ตาม การอ่านเพื่อความรู้ จึงเป็นประโยชน์เพียงเล็กน้อยที่มนุษย์ได้รับจากการอ่าน การอ่านเป็นวิธีการอันทรงพลัง มนุษย์แต่ละคนต้องการอ่านหนังสือเพื่อตอบใจพิถีพิถันที่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะอ่านเพื่อความเพลิดเพลิน อ่านเพื่อความรู้ อ่านเพื่อพัฒนาความคิดวิเคราะห์ อ่านเพื่อจินตนาการ อ่านเพื่อบำบัดเยียวยาจิตใจ อ่านเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต อ่านสร้างสันติภาพ ฯลฯ

ดังนั้นหนังสือในห้องสมุดจึงจำเป็นต้องมีความหลากหลาย เพื่อตอบสนองการอ่านในทุกรูปแบบ โดยเฉพาะ หนังสือนิทานภาพ และหนังสือการ์ตูน ซึ่งเป็นหนังสือที่เหมาะสมกับช่วงวัยประถม แต่เป็นที่น่าเสียดายหากจะปิดกั้นโอกาสเด็กๆ ในการเลือกอ่านหนังสือที่พวกเขาชอบ เพียงเพราะมีการ์ตูนบางส่วนที่ผู้ใหญ่มองว่ามีเนื้อหาไม่เหมาะสมกับเด็ก

เรื่องราวของคุณครูบรรณารักษ์ สะท้อนให้เห็นข้อสังเกตที่น่าสนใจหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นการสร้างบรรยากาศผ่อนคลายในห้องสมุด ตุ๊กตาและหมอนนุ่มๆ กับเด็กๆ ที่นอนกลิ้งไปกลิ้งมา ทำให้ห้องสมุดเป็นสถานที่สนุกสนานและปลอดภัย ในห้องสมุดมีหนังสือที่หลากหลายและเหมาะสมกับวัย โดยเฉพาะห้องสมุดที่ไม่รังเกียจการ์ตูน ทำให้เด็กๆ ประทับใจและรู้สึกได้รับการให้เกียรติ เมื่อเด็กมีทัศนคติที่ดีต่อการอ่านและห้องสมุด พวกเขาจะค่อยๆ ค้นหาหนังสือที่ชอบ และยกระดับการอ่านด้วยตนเอง

เด็กในวัยประถมปลาย เป็นวัยที่ต้องการเพื่อน ต้องการสังคมของตนเอง การแนะนำเด็กให้พบกับเพื่อนที่มีความชอบในสิ่งที่คล้ายคลึงกัน เช่นการสร้างกลุ่มการอ่าน จะทำให้เด็กเกิดความมั่นใจและไม่โดดเดี่ยวในการทำกิจกรรม

ครูประจำชั้น ป.5 : อ่านข่าว อ่านโลก

ข่าวสารบ้านเมืองกับเด็กประถม ดูจะเป็นเรื่องห่างไกลกัน แต่ครูประจำชั้น ป.5 ทำให้เกิดขึ้นอย่างง่าย ๆ โดยการมอบหมายงานให้ทุกคน การพูดหน้าเสาธงเป็นเรื่องยิ่งใหญ่มากสำหรับเด็กคนหนึ่ง หากสร้างบรรยากาศที่ปลอดภัยขึ้นได้ เด็กจะรู้สึกว่าคุณ

ได้รับความสำคัญและได้รับความไว้วางใจ เด็กจะเริ่มค้นคว้าแสดงออกในทางที่ถูกต้อง การสอนให้เด็กสนใจเรื่องราวความเป็นไปของโลกรอบๆ ตัว ในอนาคตเด็กจะกลายเป็นคนที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมและเป็นการสร้างนิสัยอ่านในชีวิตประจำวันโดยไม่รู้ตัว

ครูดีแรก : การอ่านยิ่งใหญ่มากว่าการสอนภาษา

การส่งเสริมการอ่านกับการสอนภาษา มีความคล้ายคลึงแต่แตกต่างกันมาก นวัตกรรมส่งเสริมการอ่านจำนวนมากคิดค้นขึ้นเพื่อสอนภาษา แต่ครูดีแรกเห็นเป้าหมายและประโยชน์แท้จริงของภาษาและการอ่านมากกว่านั้น

ครูดีแรก สอนแบบครูในศตวรรษที่ 21 โดยเริ่มต้นจากเรื่องราวใกล้ตัว แล้วให้นักเรียนจับกลุ่มค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง เพื่อความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง เปลี่ยนตัวเองจากครูเป็นโค้ช คอยอำนวยความสะดวก จากนั้นเพิ่มความรู้ เป็นการต่อยอดจากสิ่งที่นักเรียนค้นคว้า (Project Base learning) วิธีการแบบนี้ เป็นการสอนน้อยแต่ได้มาก ผลพลอยได้ที่น่าทึ่งคือ นักเรียนจะเกิดทัศนคติที่ดีต่อการเรียน มีทักษะและมีความสนใจที่จะเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างเป็นธรรมชาติ

คุณครูสองสาว : ลิ้มรสกายปัญญาในชีวิตจริง

การบูรณาการหลายวิชาหลายวัตถุประสงค์เข้าด้วยกัน ทำให้ครูเหนื่อยน้อยลง และมีเพื่อนร่วมคิดร่วมกันปรึกษาหารือ การเป็นครูสอนชั้นมัธยมไม่ใช่เรื่องง่าย เนื่องจากวัยรุ่นเป็นวัยหัวเลี้ยวหัวต่อ เป็นช่วงเวลาในการก่อร่างสร้างบุคลิก อันจะกลายเป็นนิสัยติดตัวไปจนโต วัยรุ่นชอบความท้าทาย ชอบลงมือทำด้วยตนเอง ชอบการได้แสดงออก อยากได้รับการยอมรับ วัยนี้เป็นวัยที่มีความเป็นตัวของตัวเองสูงมาก เริ่มต่อต้านผู้ใหญ่และต่อต้านความคิดแบบเก่า

คุณครูทั้งสองตอบใจത്യวัยรุ่นผ่านกิจกรรมทดลองทำอาหารจากบทกวี นักเรียนได้ค้นคว้าทดลองทำในสิ่งที่ท้าทาย ได้นำมาแสดงผลงานและเชื่อมวัยรุ่นกับผู้ปกครองให้มีประสบการณ์ร่วมกัน เชื่อมโคลงกลอนโบราณกับเด็กยุคปัจจุบัน โดยมีพ่อแม่ผู้ปกครองเป็นที่ปรึกษา ส่วนครูทำหน้าที่เป็นกระบวนกร คอยกระตุ้นให้เกิดการ

เรียนรู้ นักเรียนที่ผ่านกระบวนการเหล่านี้ จะสนใจประวัติศาสตร์และไม่รังเกียจคนแก่ และของเก่าๆ เรียกได้ว่า ครูทั้งสองได้ร่วมมือกันสอนทั้งเนื้อหาวิชาและสอนการใช้ชีวิต อย่างชาญฉลาด

ครูมารยาท : แม่เสียของวัยรุ่น

ครูมารยาทผู้มีความคิดค้น เป็นผู้เข้าใจนักเรียนชั้นมัธยมปลายดี วิธีการที่ ครูมารยาทใช้เป็นอีกหนึ่งในวิธีที่ดีที่สุดในการจัดการวัยรุ่น ด้วยการสอนแบบไม่สอน เพราะรู้ว่านักเรียนวัยนี้ไม่ชอบฟัง การลงโทษโดยให้ไปอ่านหนังสือทำรายงานแทนการตี เป็นวิธีที่สร้างสรรค์ ครูมารยาทไม่ปฏิบัติกับวัยรุ่นแบบเด็กเล็กอย่างที่ครูหลายคนชอบ ทำ แต่กลับเป็นผู้เฝ้ามองอยู่ห่างๆ และพร้อมให้ความช่วยเหลือ ครูมารยาทเลือกที่จะ ยื่นหนังสือให้นักเรียนแทนคำปลอบใจ เป็นการใช่วิธีแก้ปัญหาแบบผู้ใหญ่ เท่ากับการ ยอมรับว่านักเรียนได้เติบโตเป็นผู้ใหญ่แล้ว ทั้งยังเป็นการติดตั้งวิธีการแก้ปัญหาชีวิต ในระยะยาวให้นักเรียน ผ่านการอ่านด้วย

วิทยากรของมะขามป้อมทุกคนเชื่อว่าความรู้ที่อยู่ในตัวผู้เข้าร่วมทุกคน เรื่องราวในจดหมายมาจากเรื่องจริงที่ผู้เขียนได้พบ เป็นตัวอย่างของการเรียนการสอนที่ครู แทบทุกโรงเรียนเคยทำไม่มากก็น้อย การสร้างนักอ่านเป็นเรื่องระยะยาว และต้องอาศัย ความร่วมมือจากทุกคน

ครูทุกคนมีความรู้ มีประสบการณ์และเป็นนักออกแบบกระบวนการที่เฉลียวฉลาด กระบวนการอบรมของมะขามป้อม จึงไม่สนับสนุนให้ครูสร้างภาระเพิ่มจากงาน ที่มีอยู่ เราเพียงอยากชวนครูทุกคน ค้นหาสิ่งดีๆ ที่มีอยู่ นำมาแลกเปลี่ยนกัน ต่อยอด และบูรณาการให้เกิดประโยชน์สูงสุด พวกเราอยากกำลังใจและยืนยันให้คุณครูทุกท่าน มั่นใจในสิ่งที่คุณครูทุกท่านได้ลงมือทำ ว่าสิ่งเล็กๆ เหล่านั้นจะผลิดอกออกผลในใจเด็ก อย่างช้าๆ แต่ยั่งยืน

กระบวนการสร้างนักอ่านกับเกรียนหลังห้อง

งานการอ่านกับคนไม่อ่าน การกิจเปลี่ยนเรา เปลี่ยนเขา

“โอ๊ย..พี่พวกเราเป็นนักฟุตบอล เขาบอกให้มาค้าขายเราก็มา ปกติไม่อ่านหนังสือหรือกเตะบอลอย่างเดียว”

นี่คือประโยคสนทนาแระหว่างเรากับเด็กผู้ชายมัธยมต้นกลุ่มหนึ่งที่มารอพวกเราชาวมะขามป้อมในห้องจัดกิจกรรม ค่ายสร้างแกนนำนักอ่าน ในวันที่ 23 – 24 สิงหาคม พ.ศ.2556 จ.สิงห์บุรี เวลา 2 วัน กับการสร้างแกนนำส่งเสริมการอ่าน ใจทย์ที่ได้รับทำทหายพวกเราอย่างยั้งทำยั้งใจให้น้องๆ วัยมัธยมต้นที่ผู้ใหญ่กำลังผลักดันให้เป็นแกนนำทำกิจกรรมให้เพื่อนอ่านหนังสือสามารถเป็นแกนนำทำกิจกรรมได้ ในเมื่อพวกเขาเองก็ยังไม่อ่าน และยังไม่รู้ตัวด้วยซ้ำไปว่าต้องเป็นแกนนำ

พวกเราลองตีใจทย์ และคิดว่า ถ้าเขาจะกลายเป็นแกนนำ เขาน่าจะทำด้วยความสนุก และอยากทำด้วยแรงปรารถนาภายในของพวกเขาเอง

กิจกรรมวันแรกของพวกเราเริ่มต้นด้วยคำถามง่ายๆ ชวนคุยกันซ้ำๆ ว่า “จะเกิดอะไรขึ้น.. ถ้าโลกนี้ไม่มีหนังสือ?” คำตอบที่ได้หลากหลายมาก เช่น เราจะโง่ เราจะไม่มีความรู้...แต่คำตอบที่ฉันชอบเป็นคำตอบแบบยียวนแต่ ‘โคตรจริง’

น้องเด็กผู้ชายคนหนึ่งตอบว่า “ถ้าโลกนี้ไม่มีหนังสือเราก็ไม่มีความรู้...แต่ก็ตีจะตีได้ไม่ต้องเรียน” พร้อมกับเสียงหัวเราะของเพื่อนในกลุ่ม คำตอบแบบนี้น่าสนใจมาก เป็นคำตอบที่แสดงให้เห็นความรู้สึกข้างในใจซึ่งสำหรับพวกเขา หนังสือเท่ากับหนังสือเรียน และอาจหมายถึงยาขมที่แค่ได้ดมกลิ่นก็จะมีอาการพะอืดพะอมลมตี

เมื่อเช็คคุณสมบัติความรู้สึกรู้สีก่อนหนังสือกันแล้ว กิจกรรมต่อมาเราจึงหยิบหนังสือที่เป็นพระเอกของค่าย ทั้งนิทาน การ์ตูน วรรณกรรม หนังสือภาพ เรื่องสั้น นิยายสาร และอีกสารพัด มาตั้งกองไว้แยกเป็นโต๊ะๆ โดยจัดวางหนังสือให้เป็นหมวดมากมายสนุกๆ พวกเราสร้างหมวดใหม่ๆ ทุกครั้งที่ทำค่าย ในแต่ละหมวดมีหนังสืออยู่หลายสิบเล่ม

รวมๆ แล้ว พวกเราแบกหนังสือไปค่ายเป็นร้อยเล่ม เราเชื่อว่า “แบกมาเยอะขนาดนี้ต้องมีสักเล่มละนะ..ที่จะโดนใจพวกเรา”

การเลือกหรือเตรียมหนังสือเป็นเรื่องแรกๆ ที่เราจะนึกถึงเมื่อต้องทำค่าย จะมีประโยชน์อะไรถ้าทำเรื่องการอ่านแต่เด็กไม่มีโอกาสอ่านและเข้าถึงหนังสือที่หลากหลาย ในบางพื้นที่หนังสือบางเล่มหาซื้อไม่ได้ ในฐานะคนจัดกระบวนการการอ่านเราจึงเป็นเหมือนสื่อกลางให้เด็กได้เจอกับหนังสือใหม่ๆ แปลกตา หนังสือดีที่โดนใจของแต่ละคนไม่เหมือนกัน เปิดพื้นที่ ให้โอกาสเขาได้เจอกับความหลากหลายทั้งประเภท มุมมอง เนื้อหา ทุกคนมีความแตกต่าง...หนังสือก็เช่นกัน

ใกล้เริ่มกิจกรรมช่วงบ่าย ขณะที่พวกเขาค่อยๆ จัดวางหนังสือ ฉันสังเกตเห็นเด็กผู้หญิงเริ่มสนใจเดินเข้ามาดูใกล้ๆ ในขณะที่เด็กผู้ชายยังคงจับกลุ่มนั่งมองอยู่หลังห้องเช่นเดิม ที่ผ่านมามีในแต่ช่วงการทำกิจกรรมฉันเห็นเด็กผู้ชายหลังห้องนั่งฟังเฉยๆ เวลาที่พี่ๆ ถามความเห็นหลายครั้งพวกเขาก็หันหน้าหลบตา

เมื่อเริ่มช่วงบ่าย พวกเราเปิดโรงเปิดเล่มด้วยการแนะนำหนังสือแบบช่วยกระตุ้นต่อมอ่าน พี่ๆ ผลัดกันหยิบหนังสือมาพูดแบบเปิดเรื่องทิ้งท้ายให้ชวนอ่าน เช่น ‘เรื่องหมูบินได้’ “จะเกิดอะไรขึ้นเมื่อหมูอยากบิน ทำไมมันถึงอยากบินและมันจะทำสำเร็จหรือป่าว อยากรู้ต้องมาอ่าน” หรือนิทานเรื่อง ‘การเดินทางของสวนที่หายไป’ “นิทานชาวดำลายเส้นไม่ซับซ้อนพูดเรื่องการเดินทางเพื่อตามหาบางอย่าง มันกลิ้งตัวไปเรื่อยๆ ส่วนที่ขาดหายของมันคืออะไรนะ?” หรือบางทีเราก็ไตร่ตรองมาแล้วถึง

อารมณ์และความรู้สึกเราหลังอ่านหนังสือเล่มนั้นๆ อย่างหนังสือเรื่อง ‘ต้นส้มแสนรัก’ “หนังสือไม่ยาวมากนักแต่ทำให้เราอ่านไปปาดน้ำตาไป” หรือบางครั้งเราจะเลือกเล่าเรื่องย่อให้ฟังพอลถึงจุดไคลแมกซ์ก็จะหยุดเล่าแล้วลงท้ายว่า...อยากรู้ต่อมาอ่านเอง แล้วปล่อยให้เด็กๆ ได้อ่าน

บางครั้งหนังสือบางเรื่องที่เราแนะนำเด็กๆ ไม่เข้ามหายิบอ่านเลยก็มี...อาจจะไม่โดน...ไม่เป็นไร แนะนำเพื่อเปิดโอกาสให้รู้จักหนังสือแบบอื่นๆ ไม่ใช่การบังคับให้อ่านเล่มที่เราอยากให้อ่าน ถ้าหนังสือดีจริงมันจะถูกใจเขาเข้าสักวัน

พวกเราใช้เวลาเด็กๆ อ่านหนังสือ 2 ชั่วโมง ให้หนังสือกับคนอ่านได้คุยกันเอง เราเห็นเด็กหญิงและเด็กชายค่อยๆ ทอยมหายิบอ่าน แม้แต่แก๊งค์เด็กที่ผู้ใหญ่น่าจะเรียกว่าเด็กเกเรียนที่นั่งหลังห้องก็พากันเดินมาด้อมๆ มองๆ เลือก และหยิบหนังสือไปนั่งอ่านที่หลังห้องซึ่งดูเหมือนจะเป็นที่ประจำสำหรับพวกเขาไปแล้ว นั่งสักพักก็เริ่มเอนตัวนอน ขาเกยกัน เอาหัวหนุนพุงเพื่อน อ่านหนังสือหนุงหนิงหนุ๊งกันน่ารัก

เรามีข้อตกลงร่วมกันนิดหน่อยว่าจะนั่งหรือนอนอ่านแล้วแต่ความสะดวกสบายใจ ถ้าจะคุยกันก็ทำได้แค่ระวังอย่าให้เสียงไปรบกวนใคร เพราะเราสังเกตจากที่ผ่านๆ มา หลังเด็กๆ อ่านไปสักพักเมื่อเขาเจอหนังสือที่ชอบเขาจะคุยกันจุกจิกเม้าท์หนังสือที่ตัวเองอ่านให้เพื่อนฟัง พวกเราจึงอนุญาตให้เสียงเกิดขึ้นได้หากเสียงนั้นไม่ไปรบกวนเพื่อนๆ

มีจังหวะหนึ่งที่ฉันแอบได้ยินเสียงเด็กผู้ชายคุยกันว่า

“เฮ้ยเมิงอ่านไปกี่เล่มแล้ววะ?”

“หลายเล่มแล้ว...อ่านการ์ตูน”

“กูอ่านอยู่เล่มเดียว ชื่อ ‘เจ้าชายไมวิเศษ’ หนูกดีวะ เป็นเรื่องเจ้าชายธรรมดาที่ไม่มีพลังอะไรเลย แต่คนอื่นในเมืองวิเศษหมด แม้แต่ชาวบ้านยังมีของวิเศษเลย หนูกดี”

“จริงหรือวะ? เมิงอ่านจบยัง กูอ่านด้วยดี”

ฉันอมยิ้มและเงยหน้ามองเด็กสองคนนั้น จำได้ว่านี่คือกลุ่มเด็กชายที่นั่งอยู่หลังห้อง ตอนนั้นใจฟูและคิดในใจ “เห็นมั๊ย? ถ้าเธอได้เจอหนังสือที่ใช่ เธอก็จะชอบมันเอง” เมื่อครบ 2 ชั่วโมงเราให้หยุดอ่านแล้วให้เขียนความประทับใจ เขียนความรู้สึกถึงหนังสือที่ได้อ่าน ใครอ่านไม่จบไม่เป็นไร หนังสือจะวางไว้ตามมุมห้อง สามารถมาอ่านได้ทุกเมื่อในช่วงเวลาว่าง และสังเกตว่าว่างเมื่อใดพวกเขาก็จะมาหยิบอ่าน อ่านเองบ้าง ให้เพื่อนอ่านให้ฟังบ้างแล้วแต่ใจที่อยากจะอ่าน

ก่อนเข้ากิจกรรมถัดไป เราชวนคุยเรื่อง ‘อ่านหนังสือให้อะไรนอกจากความรู้’ เพื่อเชิด

ความรู้สึกที่มีต่อหนังสือและบทพจนต๋อยอดความคิดความรู้สึกจากการอ่านให้เข้มข้นขึ้น ในรอบนี้ ได้ความรู้สึกในทางบวกหลากหลายขึ้น เช่น อ่านแล้วได้เพื่อน ได้แ่งคิด ได้มุมมองใหม่ๆ หนังสือช่วยพาเราเดินทางไปยังที่ๆ เราไม่เคยไป หนังสือคือเพื่อนที่ไปกับเราทุกที่และไม่เคยเถียงเรา

คำตอบค่อนข้างคล้ายกันว่าช่วงเช้า หนังสือไม่ชมสำหรับพวกเขาอีกแล้ว ตีเหล็กเราต้องตีตอร้อน เลยชวนเขียบการคุยไปต่อด้วย ‘กิจกรรมออกแบบกิจกรรม’ เพราะเมื่อจบค่าย น้องๆ กลุ่มนี้มีภารกิจต้องไปชวนเพื่อนๆ มาอ่าน ในกิจกรรมเกือบสุดท้ายนี้จึงหลอกล่อด้วยการให้เด็กคิดไอเดียปฏิบัติการสร้างนักอ่านในชุมชน แบบให้คิดอะไรสนุกๆ แหวกแนว แบบที่เขาเองจะสนุกและอยากทำ

กิจกรรมนี้จะแบ่งน้องๆ ออกเป็นกลุ่มกลุ่มละ 6-7 คน ให้แต่ละคนช่วยกันระดมกิจกรรมที่วัยรุ่นชอบทำมาให้ได้มากที่สุด เด็กๆ อาจจะคิดออกมาเป็น เล่นกีฬา แข่งรถ เล่น Facebook จีบสาว ท่องเที่ยว เขียนกลอน เล่นมือถือ แต่งตัว เต็ม เป็นต้น การให้คิดแบบนี้ เพื่อให้เขาเห็นกลุ่มเป้าหมายที่เขาจะจัดกิจกรรมด้วย ออกแบบกิจกรรมให้โดนใจวัยรุ่นโดยนี้ถึงวัยรุ่นเสียก่อน

เมื่อระดมกิจกรรมที่วัยรุ่นชอบทำออกมามากมายแล้ว เราทำทายเด็กๆ สักหน่อย ให้เขาออกแบบกิจกรรมโดยลองเลือก 1 กิจกรรมที่วัยรุ่นชอบทำมาผสมกับเรื่องการอ่าน หรือทำให้เพื่อนอ่านมากขึ้นด้วยกิจกรรมนี้

ความคิดที่เกิดขึ้นในห้องถือเป็นไอเดียตั้งต้น ไม่มีทางที่เราจะได้งานสมบูรณ์แบบจากการคิดกันเองเพียงไม่กี่ชั่วโมง ไม่ได้ลองทำ ลองพัฒนา พื้นที่ในค่ายจึงเป็นการเปิดโอกาสให้เด็กๆ ได้ลองก้าวข้ามความคุ้นชิน และสร้างสรรค์อย่างเต็มที่

กลุ่มไหนถนัดคิดก็จะต่อยอดความคิดได้เร็ว เช่น กิจกรรม FaceBook กับการอ่าน น้องๆ ก็คิดตั้งหน้าเพจ ‘Read แบบ TeenTeen’ คือหากใครอ่านหนังสือแล้วให้มาโพสต์หนังสือที่อ่านพร้อมข้อความที่ชอบในหนังสือ หากมีเพื่อนอ่านตาม มียอดไลค์เยอะก็ได้รางวัลไป ฉันทอบมองไปที่เด็กหลังห้อง ซ้ำเลื่องมองในกระดาษที่น้องเขียนสิ่งที่วัยรุ่นชอบทำ คือ เตะฟุตบอล แล้วมันจะเกี่ยวกับการอ่านได้อย่างไร

บรรยากาศของกลุ่มนี้ดูนิ่งๆ จนเมื่อมีคนหนึ่งในกลุ่มเริ่มเสนอไอเดีย “ก็เอางี้ไหม แทนที่จะใส่เสื้อเป็นตัวเลขก็ใส่เป็นตัวอักษร และ สระ ให้คนดูผสมคำ ว่าเป็นคำว่าอะไรได้บ้าง แล้วเราหาอักษรที่มันเกี่ยวกับชื่อหนังสือที่เราอ่าน...แบบที่เราได้อ่านที่นี้แหละ ใครผสมคำถูกจะได้หนังสือเล่มนั้นไปอ่าน”

พอมีคนเริ่ม หลายๆ คนก็ช่วยเติม ความสร้างสรรค์ที่ละสุนามฟุตบอล บรรยากาศใน ช่วงนั้นเจียวจิวคุยไปหัวเราะไป ใช้ได้บ้าง ใช้ไม่ได้บ้าง เมื่อให้แต่ละกลุ่มออกมานำเสนอหน้า ห้อง กลุ่มนี้ยกมือขอเสนอเป็นกลุ่มแรก เวลาที่เล่ากิจกรรมที่ตัวเองคิด เขาเล่าด้วยแววตาแห่ง ความภาคภูมิใจ อยากเล่าให้คนอื่นฟังว่าพวกเขาคิดอะไรและเป็นประโยชน์กับคนอื่นได้อย่างไร เพื่อนๆ ก็พากันตั้งใจฟังด้วยแววตาที่อยากรู้

หลังนำเสนอกิจกรรม ฉันลองถามแกมหยอกว่า “คิดว่าจะทำให้มันเกิดขึ้นจริงได้ไหม?” น้องๆ นิ่งคิดแล้วตอบกลับมาว่า

“...ลองดู กิจกรรมมันน่าจะสนุก ถ้าเราทำได้เพื่อนก็จะได้อ่าน...ไม่แน่ใจ แต่อยากลองดู เหมือนกัน ก็น่าจะสนุกนะพี่”

ฉันมองเห็นความภูมิใจในแววตาของพวกเขา เมื่อเขามีโอกาสได้อ่าน ได้เลือกเอง ได้ ลองคิด ใช้ความเกรียนให้มีคุณค่า ดึงพลังสร้างสรรค์ที่ซ่อนอยู่ในความเกรียนของพวกเขา และไม่ตัดความคิดด้วยการชี้ผิดชี้ถูก ทุกอย่างเป็นไปได้

ในกระบวนการการอ่าน เราจะเจอผู้เข้าร่วมหลายรูปแบบ ผู้เข้าร่วมที่ไม่อ่านหนังสือ ผู้เข้าร่วม ที่จะต้องไปต่อยอดการอ่านกับคนอื่นๆ วิทยากรกระบวนการมีหน้าที่ชักชวนพาทุกคน เข้าสู่พื้นที่ใหม่ๆ แห่งการอ่าน สร้างโอกาสให้ทุกคนเข้าถึงการอ่านให้ได้ไม่ว่าเขาจะเป็นนักเรียน หน้าห้องหรือนักฟุตบอล

นักอ่านมือใหม่ แกนนำระยะเริ่มต้นที่เต็มไปด้วยความตั้งใจแบบเด็กๆ นักฟุตบอลนี้ ภารกิจของเขาหลังจากนี้จะสำเร็จหรือไม่อาจไม่สำคัญ สำหรับฉัน พวกเขาไม่ต้องทำอะไรเพื่อ เปลี่ยนใคร เพราะเมื่อเขาเปิดและเปลี่ยน โลกก็ได้เปลี่ยนแปลงไปแล้ว

Pygmalion effect

ช่วงปี 2511 นักจิตวิทยา 2 คน คือ Robert Rosenthal และ Lenore Jacobson ทำการทดลองในโรงเรียนประถมที่อเมริกา โดยจัดการวัดไอคิวนักเรียนทั้งระดับชั้นแล้วเรียกประชุมคุณครูทั้งโรงเรียน แนะนำตัวเองว่าพวกเขาเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษา แล้วแบ่งเด็กๆ ออกมา 20 คน บอกว่านี่คือเด็กๆ กลุ่มพิเศษ เป็นเด็กๆ ระดับหัวกะทิที่สามารถพัฒนาไปได้ไกลมาก ทั้งๆ ที่ความจริงแล้ว เด็ก 20 คนนี้ เขาเลือกมาโดยการสุ่ม แต่คุณครูจะไม่ทราบเรื่องนี้

1 ปีผ่านไป คุณครูสอนเด็กๆ ทุกห้องไปตามปกติ แต่ความแตกต่างคือ เมื่อมีการวัดผลอีกครั้ง เด็กๆ กลุ่ม 20 คนนี้ กลับมีผลการเรียนที่ดีกว่าเด็กห้องอื่นจริงๆ และไอคิวสูงขึ้นกว่าเดิมอย่างมีนัยสำคัญ

ผู้วิจัยสรุปว่า ความคิดของครูที่คาดหวังว่าใครเป็นเด็กเก่ง ทำให้ครูมีแนวโน้มที่จะใส่ใจเมื่อเด็กๆ ถาม สนใจความเป็นไปในการเรียนรู้ของเด็กๆ อธิบายมากกว่า ตัวครูเองยังประเมินว่า เด็กๆ ห้องนี้มีความสุขกว่า แถมเป็นเด็กดีกว่าอีกด้วย เป็นพลังแห่งความคาดหวังที่มีพละานูภาพมาก

ปรากฏการณ์นี้เรียกว่า Pygmalion effect คือ เมื่อเรามีความเชื่ออะไรบางอย่าง การกระทำ ท่าที และความรู้สึกของเราจะเปลี่ยนไปโดยที่เราอาจไม่รู้ตัว ซึ่งสิ่งเหล่านั้น ล้วนส่งผลต่อผู้คนและสิ่งแวดล้อมรอบข้างของเราให้กลายเป็นอย่างที่เราคาดหวังจริงๆ เช่น หากครูเชื่อว่าเด็กๆ ไม่เก่ง หรือโง่ ก็อาจจะเผลอ คิดว่าสอนไปก็ไม่ได้อะไร เด็กๆ คงไม่รู้เรื่องอยู่ดี อ่านหนังสือเล่าให้ฟังก็พอ หรือเมื่อเด็กๆ ถาม ก็อาจจะตอบครั้งเดียว ถ้าเด็กๆ ไม่เข้าใจก็คิดว่าไม่ควรพยายามอธิบายเพิ่ม เพราะเด็กคงไม่รู้เรื่องหรอก เป็นต้น ซึ่งเป็นการปิดกั้นการเรียนรู้ของทั้งตัวเองและตัวเด็กๆ

ในการจัดกระบวนการแต่ละครั้ง เด็กๆ ผู้เข้าร่วมมีความหลากหลาย โดยเฉพาะแก๊งค์เด็กเกเรียน เด็กหลังห้อง หรือเด็กที่รู้สึกว่าการอ่านเป็นเรื่องไกลตัว เราจะทำอย่างไรให้กระบวนการเรียนรู้ เป็นเรื่องสนุกได้สำหรับทุกคน พวกเราที่มหาวิทยาลัยพระจอมเกล้าพระนครเหนือ

ลองทบทวนและสรุปตัวช่วยต่างๆ ออกมาได้ 4 ข้อ ดังนี้

1. ให้เกียรติเด็กทุกคน – ทำคนคิด และทำที่ของเรา มีผลต่อพฤติกรรมของเด็กๆ เสมอ การมอง การพูด ที่ทำให้เด็กๆ รู้สึกว่าแปลกแยก เป็นเด็กที่ใครๆ มองว่าทำอะไรไม่ได้ หรือเป็นตัวปัญหา เป็นคนที่จะกวนกระบวนกร มีแต่จะทำให้ทั้งเขาและเราไม่สามารถดำเนินกิจกรรมอะไรร่วมกันได้เลย วิทยากรทุกคนควรคิดอยู่เสมอว่าเด็กๆ ทุกคนมีศักยภาพ มีความคิดความชอบของตนเอง เหมือนน้องของเรา ลูกหลานของเรา และคือคนที่จะช่วยกันทำงานต่างๆ นี้ให้สำเร็จได้ เมื่อทำที่ของเราเปลี่ยน ทำที่ของเด็กๆ ก็เปลี่ยน

2. ทุกคนเป็นส่วนหนึ่งของการอบรมนี้ – การสร้างช่วงเวลาให้เด็กๆ ได้ออกกฎกติกาตัวเอง โดยเด็กๆ ต้องช่วยกันเสนอแลแสดงความคิดเห็นว่าเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย กับสิ่งที่เพื่อนๆ เสนอมา โดยวิทยากรมีหน้าที่เพียงย้ำว่า “เลือกสิ่งที่จะทำกันได้จริงๆ นะ ทุกคนคิดว่าไงบ้าง คนอื่นคิดว่าไงบ้าง” “กฎนั้นไม่ได้เกิดจากพี่ๆ พวกเราต้องช่วยกันเตือนกันเองนะ” โดยวิทยากรไม่พยายามให้เด็กออกกฎที่ตัวเองอยากให้มี

การมีกฎกติกาที่เกิดขึ้นจากตัวพวกเขาเองตั้งแต่ช่วงแรกๆ ของกระบวนการ จะช่วยให้เด็กๆ รู้สึกเป็นเจ้าของพื้นที่ และเป็นส่วนหนึ่งของสังคมใหม่ที่เขาจะทำกิจกรรมด้วย ซึ่งช่วยให้เขาดูแลจัดการตัวเองได้ดีขึ้น และใส่ใจในการร่วมกิจกรรมมากขึ้น

3. มอบหมายภารกิจ – เปลี่ยนบทบาทเด็กๆ จากเด็กหลังห้อง คนที่ต้องทำสิ่งที่คนอื่นบอก เป็นการที่เขาต้องเป็นคนจัดการเรื่องนั้นๆ เอง เช่น ให้เขาช่วยเป็นคนรวมเพื่อนๆ เมื่อถึงเวลานัด ให้ช่วยเรียงหนังสือ ช่วยดูแลความเรียบร้อยเมื่อใช้เสร็จ เป็นต้น เด็กๆ จะไม่รู้สึกรู้ว่าถูกสั่งเหมือนทุกครั้ง ซึ่งทำให้เขามีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มและกับกระบวนการดีขึ้น

4. เสริมแรง - กล่าวคำขอบคุณเด็กๆ เมื่อเขาช่วยเหลือเพื่อนๆ และช่วยให้กระบวนการผ่านไปได้ด้วยดี ในระหว่างกระบวนการ วิทยากรและพี่เลี้ยงลงกลุ่มย่อยสังเกตการณ์และย้ำกับเด็กๆ เสมอว่าทุกอย่างไม่มีผิด ให้ลองคิด ลองทำดู

วิทยากรเองก็ปรับตัวและสังเกตสิ่งที่เกิดขึ้นตรงหน้าไปพร้อมกับการเรียนรู้ของเด็กๆ ทุกอย่างไม่มีผิด ให้ลองคิด และลองทำดู เช่นกัน :)

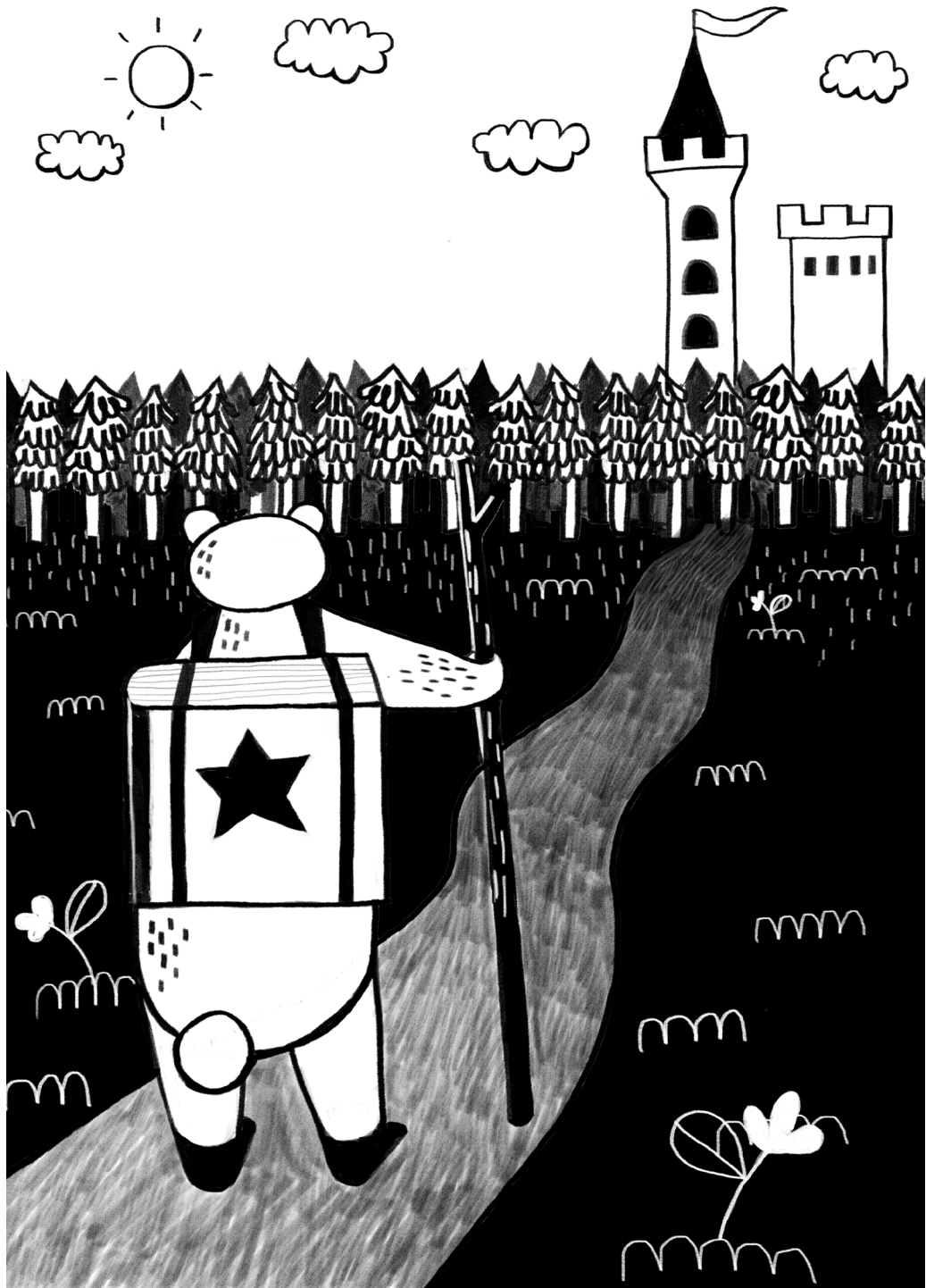

อสม. : พลังแห่งความกล้า

การอ่านหลายมิติในชีวิตประจำวัน วัยไหนก็สนุกได้

ย้อนกลับไป 10 ปีก่อน วิทยากรมือใหม่อย่างฉันเริ่มต้นฝึกฝนงานเชิงกระบวนการ และงานประเด็นสังคมต่างๆ ด้วยการเป็นผู้ช่วย เป็นพี่เลี้ยง พวกเราตามพี่ๆ เข้าไปในชุมชน ทำกิจกรรมกับเด็กๆ กับผู้ใหญ่ กับผู้สูงวัย ฉันตื่นเต้น สังเกตการณ์ เป็นลูกมือ สนุกไปกับทุกๆ คน ที่ก็สนุกกับพวกเรากันแบบลืมนายุ บางครั้ง ในค่ายขนาดยาวหลายวัน ฉันได้เริ่มนำกิจกรรมด้วยตัวเอง ตื่นเต้นวิตก ฉันเขียนสคริปต์และท่องจำทุกคำพูดไม่ให้มีอะไรตกหล่น ทำอย่างไรให้ทุกคนไปถึงเป้าหมายต่างๆ ได้อย่างเข้าใจเนื้อหาและมีความสุข

กระทั่งประมาณปีพ.ศ.2553 สิ่งที่ฉันกลัวไปลุ่มไปก็มาถึง พวกเราได้ทำงานส่งเสริมการอ่านกับ 2 กลุ่มหลัก คือ ครูสำนักงานการศึกษาจากระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) และกลุ่มอาสาสมัครชุมชน (อสม.) ที่สนใจเรื่องงานสร้างเสริมการอ่าน เราเรียกโครงการนี้ว่า 'อสอ.' (อาสาสมัครส่งเสริมการอ่าน) หลักสูตรอบรมสร้างแกนนำการอ่าน 5 จังหวัดนาร่อง ได้แก่

นครศรีธรรมราช เพชรบุรี ลำปาง ขอนแก่น และกรุงเทพฯ เพื่อพัฒนาและสร้างแกนนำการอ่านระดับชุมชนเพื่อยกระดับให้เป็นมหานครแห่งการอ่าน ภายใต้การสนับสนุนจากแผนงานสร้างเสริมวัฒนธรรมการอ่าน (สสส.)

พวกเรา ฉันและเพื่อนๆ รุ่นราวคราวเดียวกัน ต้องนำกิจกรรมและออกแบบกระบวนการทั้งหมดด้วยตัวเอง ตั้งแต่เริ่มจนจบ เนื้อหาทุกอย่างต้องครบ ฉันตื่นเต้นมาก และตื่นเต้นมากขึ้นไปอีกเมื่อรู้ว่า กลุ่มเป้าหมายที่เราจะได้เจอ คือกลุ่มผู้ใหญ่และผู้สูงวัยที่ตั้งใจมาเพื่อทำงาน ไม่ใช่คุณลุงคุณป้าที่พร้อมมาสนุกไปกับพวกเราอย่างที่คุ้นเคย

ในการอบรม อสอ. แต่ละจังหวัด พวกเรามีระยะเวลาทั้งหมด 3 วัน วันแรกเป็นวันที่เราทำกระบวนการสร้างให้เกิดความเข้าใจเรื่องความสำคัญของการอ่าน วันที่สองเป็นวันที่ผู้เข้าร่วมจะได้เรียนรู้เทคนิคการส่งเสริมการอ่านในแต่ละช่วงวัย ตั้งแต่แรกเกิดจนถึงวัยผู้ใหญ่ และวันที่สามคือการออกแบบกิจกรรมส่งเสริมการอ่านในชุมชน

เมื่อเสร็จการอบรมในแต่ละจังหวัด พวกเราจะสรุปกระบวนการร่วมกันเพื่อหาปัญหาและอุปสรรคของการทำงาน สิ่งที่เราเห็นว่า เป็นจุดแข็งของหลักสูตร อสอ. คือการวางโครงสร้างการทำงานแบบไม่แยกส่วน ครูทุกคน เป็นเหมือนที่ปรึกษาและอำนวยความสะดวกโดยเปิดพื้นที่ห้องสมุดชุมชนหรือห้องสมุดของกศน. ให้ชาวบ้านสามารถเข้ามาใช้ได้หลังการอบรม มีพื้นที่ให้กลุ่มคนทำงาน ทั้งกศน. และอสม. ได้เชื่อมโยงถึงกัน แถมยังมีกลุ่มแกนนำอสม. ที่ทำงานใกล้ชิดกับคนในชุมชนจนกลายเป็นกลไกและกำลังสำคัญที่ช่วยให้การส่งเสริมการอ่านในพื้นที่เกิดอย่างต่อเนื่อง

งานส่งเสริมการอ่านโดยสร้างแกนนำจาก 2 กลุ่มคนใน 5 จังหวัดครั้งนี้กลายเป็นจุดเริ่มต้นของงานอบรมสร้างเสริมการอ่านแบบจริงจังของฉัน และ พวกเราชาวมะขามป้อม

หลังจากงานอสอ. เรามุ่งเน้นพัฒนาหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง ยิ่งทำ เราก็ยิ่งสนุก ยิ่งทำ เราก็ยิ่งเห็นพลังของกลุ่มอสม. และเห็นศักยภาพของอสม. ในการเข้าถึงชุมชน พวกเราลองเริ่มพัฒนาหลักสูตรการสร้างเสริมการอ่านโดยมีกลุ่มเป้าหมายเป็นอสม. โดยเฉพาะ

ก่อนทำกระบวนการ เราต้องรู้จักกลุ่มเป้าหมายก่อน...อสม. เป็นใคร?

เริ่มต้นง่าย ๆ ...ฉันลองหาข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต คำตอบที่ได้คือ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน หรือ อสม. เป็นกลุ่มคนซึ่งเกิดจากการพยายามของหน่วยงานสาธารณสุข ในการส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดูแลสุขภาพของตนเอง ครอบครัว และชุมชน โดยอสม. ซึ่ง

เป็นตัวแทนจากแต่ละหมู่บ้านจะผ่านกระบวนการอบรมจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุขให้สามารถสื่อสารเรื่องราวต่างๆ ด้านสาธารณสุขให้กับชุมชน ให้ความรู้เรื่องสุขภาพอนามัย งานอนามัย การวางแผนครอบครัว และการปฐมพยาบาลเบื้องต้นต่างๆ

คำตอบขนาดหนึ่งย่อหน้าสั้นๆ นี้ทำให้พวกเรากังวล อสม. คือกลุ่มคนที่ต้องทำงานมากมายสารพัด หากเราจะชวนอสม. มาเป็นแกนนำสร้างเสริมการอ่าน เบื้องต้นเราคงต้องทำให้เขาเห็นว่า การส่งเสริมการอ่านไม่ยากอย่างที่คิด และสามารถนำไปปรับใช้ในส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันได้ ไม่ใช่ীগงานพิเศษที่เพิ่มเข้ามาให้เขาต้องทำ

หลักสูตรการอบรมแกนนำสร้างเสริมการอ่านในกลุ่มอสม. เป็นหลักสูตรขนาด 2 วันต่อค่ายการทำงานกับกลุ่มอสม. สดุกมากและไม่ยากอย่างที่คิด อสม. ของเราวันนั้น มีอายุตั้งแต่ 40 ขึ้นไป ในฐานะวิทยากร ฉันกลัวว่าอสม. จะเหนื่อยเพราะการอบรมเป็นเชิงปฏิบัติการ ต้องขยับร่างกาย ต้องพูดคุย ต้องระดมสมอง ลูกบ้างนั่งบ้าง บางครั้งมีอสม. ที่สูงอายุมากถึงวัยเกือบ 70

กระบวนการผ่านไปครึ่งวัน ความกังวลใจว่าจะเหนื่อย เปลี่ยนเป็นทำอย่างไรให้คุณปู่คุณลุงคุณยายสนุกกันได้เต็มที่ เพราะไม่ว่าวัยไหน กลุ่มอสม. ที่มาเข้าร่วมมักจะเต็มไปด้วยพลังของการเรียนรู้ และตั้งใจทำกิจกรรมจนพวกเราเองก็ได้รับพลังตามไปด้วย

การเป็นทั้งพ่อ แม่ ลุง ป้า คุณตา คุณยาย ของอสม. ทุกๆ คน แสดงออกมาในงาน อสม. บางคนเล่าให้เราฟังว่า “งานดูแลคนในชุมชนก็เหมือนดูแลลูกหลานนั่นละ” กระบวนการของเราชาวมะขามป้อมก็ปรับตามความสนใจ ความถนัดของกลุ่มไปด้วย ปรับให้การอ่านเข้าถึงได้ง่าย และเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต

กระบวนการส่งเสริมการอ่านของเราสำหรับอสม. เน้นความสำคัญของการอ่านสิ่งที่อยู่รอบตัวเราก่อน เช่น กิจกรรม ‘อ่านวิเคราะห์สื่อ’ เรานำผลิตภัณท์ที่เป็นของกิน ของใช้ ใกล้ตัวมาเป็นโจทย์ในการตั้งคำถาม ชวนเล่นเกมและพูดคุย เช่น เรานำน้ำส้มหลายๆ ชนิดมาตั้งโชว์หน้าห้อง ทั้งแบบน้ำอัดลม แบบน้ำผลไม้กล่อง แล้วลองให้ผู้เข้าร่วมเลือกว่าชนิดไหนมีประโยชน์ที่สุด เพราะปะโยชน์ของผลิตภัณท์ไว้ ผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่ก็จะเลือกแบบน้ำผลไม้ 100%

เมื่อเลือกแล้ว เราชวนผู้เข้าร่วมคุยต่อว่าทำไมถึงคิดว่ามีประโยชน์ที่สุด ซึ่งการรับฟังความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมตรงนี้มีความสำคัญมาก เราจะได้เห็นวิถีคิด ทศนคติต่างๆ และที่สำคัญคือการทำให้เขาได้รู้สึกมีส่วนร่วมกับการบวนการ หลังจากที่ได้ถกเถียงหาคำตอบ เราในฐานะวิทยากรจะไม่ตัดสินว่าความเห็นของใครถูก เรานำเอกสารที่เราหาข้อมูลจากหนังสือที่เป็นแหล่งอ้างอิงได้ และเกี่ยว

กับสุขภาพมาให้ทุกๆ คนลองอ่านและมีการถามซ้ำอีกครั้งว่าเลือกน้ำส้มชนิดไหนดีที่สุด คำตอบที่ได้แตกต่างไปจากเดิม และเพื่อเป็นการยกตัวอย่างให้เห็นภาพมากขึ้นและสนุกขึ้น เรานำจำนวนปริมาณน้ำตาลที่อยู่ในฉลากข้างกล่องมาดกใส่น้ำให้เห็นความอันตรายในเบื้องต้นชัดๆ

กิจกรรมนี้ทำให้ผู้เข้าร่วม อสม.ของเราตระหนักมากขึ้นว่าการอ่านสิ่งที่อยู่รอบตัวนั้นสามารถช่วยเราเลือกสิ่งที่ดีมีประโยชน์ให้กับตนเอง และคนที่เราต้องดูแลได้ และกลายเป็นตัวอย่างของกิจกรรมที่ทำให้ อสม. เห็นแนวทางและตัวอย่างการทำกิจกรรมส่งเสริมการอ่านง่ายๆ ที่ใครๆ ก็สามารทำได้และนำไปต่อยอดกับงานหลักของ อสม. ได้อย่างชัดเจน

ในกระบวนการของการอบรมทั้ง 2 วัน ผู้สูงอายุชาว อสม. ลุกขึ้นมาทำกิจกรรมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเล่นสันทนาการ อ่านหนังสือ ฝึกอ่านนิทานระดมสมอง ฝึกการออกแบบกิจกรรมการส่งเสริมการอ่าน ฉันเห็นคุณลุง คุณป้า อสม. ตั้งใจทำทุกอย่างเต็มที่จนทำให้ฉันไปถึงภาระงานหลากหลายที่ชาว อสม. ต้องรับผิดชอบ แค่คิดฉันยังเหนื่อยแทน และอดสงสัยไม่ได้ว่าคุณลุง คุณป้าเคยเหนื่อยหรือท้อไหม

จนจบการอบรม ก่อนแยกย้ายกันกลับบ้าน ฉันอดถามไม่ได้ว่าไหวไหม คุณป้าคนหนึ่งตอบกลับมาว่า เหนื่อยแต่สนุกมากกว่า ที่สำคัญคือ ป้าจะได้มีเทคนิคไปทำต่อในชุมชนได้ แล้วป้ายังบอกอีกว่า “ถ้าเราไม่ลองจะรู้ได้ไงว่าทำได้ไหมงานของเราคือการได้ดูแลคนอื่นๆ ถ้าอะไรทำให้งานดีขึ้น เราก็น่าจะลองนะ ป้าสู้อยู่แล้ว” แล้วป้าส่งยิ้มให้ก่อนเดินจากไป

คำตอบที่ได้กลับมาทำให้ฉันได้รับรู้ถึงพลังที่ยิ่งใหญ่ คือ พลังใจที่อยากทำอะไรเพื่อคนอื่น พลังของการให้นั่นเอง

เดินไปกับแก๊งค์คุณลุงคุณป้า

การทำงานกระบวนการหรือกิจกรรมกับผู้ใหญ่หรือผู้สูงอายุมีความสนุกสนานไม่ต่างจากการทำงานกับกลุ่มเป้าหมายอื่น สิ่งที่จะต้องปรับอย่างชัดเจนมีอยู่ไม่มากนัก โดยสิ่งแรกที่วิทยากรควรปรับคือ จังหวะ

การทำกิจกรรมกับผู้ใหญ่หรือผู้สูงวัย เราควรทำกิจกรรมอย่างค่อยเป็นค่อยไป ทำไปด้วยกันทีละขั้นตอน และทำให้กิจกรรมดูง่ายที่สุด อย่าซับซ้อน วิทยากรและพี่เลี้ยงต้องคอยเสริมแรงเสริมกำลังใจ สิ่งที่เขาทำไม่ใช่สิ่งคุ้นชิน ไม่ใช่สิ่งปกติที่เขาเคยทำมาก่อน ในช่วงแรก เราจะต้องช่วยผลักดัน เสริมแรง ติดตามอย่างสม่ำเสมอว่าเขาทำกิจกรรมไม่ยากอย่างที่คิด ไม่มีอะไรต้องกังวล หากเราไม่คอยสังเกตการณ์และเสริมแรงในช่วงเริ่มต้นผู้ใหญ่มักมีแนวโน้มที่จะถอนตัวออกจากกระบวนการและยากที่จะกลับเข้ามาร่วมกิจกรรมเต็มตัวได้

การทำกิจกรรมกับกลุ่มคุณครูและอสม. ซึ่งเป็นผู้ใหญ่จะมีการปฏิสัมพันธ์ที่แตกต่างกัน เช่น

เมื่อเราทำกระบวนการกับผู้ใหญ่ที่เป็นครู พวกเราต้องเน้นเนื้อหาให้ชัดเจน ไม่สนุกครื้นเครงจนคุณครูเขินหรือรู้สึกว่าคุณบังคับให้ทำสิ่งที่ตลกๆ แต่ไม่เคร่งเครียดน่าเบื่อจนไม่อยากทำกิจกรรม และกลายเป็นคนที่เต็มไปด้วยความกังวล ผู้นำกระบวนการควรเชิญชวนสนับสนุนให้คุณครูลองคิดสิ่งใหม่ๆ ออกจากความคุ้นชินและกรอบแบบเดิมที่คุณครูเคยพบเห็นหรือเคยทำ

ในขณะที่ถ้าผู้เข้าร่วมคืออสม.ผู้ใหญ่ เราสามารถสนุกสนานได้มากขึ้น ชวนเดิน ชวนเล่น ชวนให้ทุกคนสนุกไปกับกิจกรรมได้เต็มที่ ชวนให้เขากล้าคิดกล้าแสดงออกถึงสิ่งที่ตัวเองคิด ไม่ต้องกลัวว่าจะผิด ซึ่งเมื่อเครื่องติดแล้ว คุณลุงคุณป้าอสม.จะสนุกและสร้างสรรค์จนวิทยากรคาดไม่ถึง แล้วจากนั้น พวกเราค่อยชวนทุกคนขมวดสรุปเนื้อหา

บรรณารักษ์นอกชั้นหนังสือ

บุคคลต้นทางสู่คลังหนังสือแห่งชีวิต
ส่งเสริมการอ่านหลักสูตรนอกตำรา

เมื่อมีโอกาสทำกิจกรรมส่งเสริมการอ่านกับครูบรรณารักษ์ พวกเรามักออกแบบกิจกรรมที่เป็นสิ่งเดียวกับสิ่งที่ครูทำอยู่แล้ว เช่น การจัดหนังสือชั้นชั้น การคิดหากลยุทธ์ให้คนในโรงเรียนเข้าห้องสมุด แต่พวกเราเสนอวิธีการที่ต่างออกไป ชวนคุณครูออกจากความคุ้นชินแบบเดิมๆ และสนุกกับการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ

ในการอบรมแกนนำครูบรรณารักษ์ เมื่อปีพ.ศ.2555 ฉันได้ทำกิจกรรม ‘อ่านเปลี่ยนชีวิต’ หนังสือเล่มไหนที่มีอิทธิพล หรือเปลี่ยนชีวิตของเรา และชวนแลกเปลี่ยนถึงหนังสือนั้นให้เพื่อนๆ ฟัง

พวกเราเห็นว่า การได้นึกทบทวนถึงหนังสือที่ชอบ ที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงของครูบรรณารักษ์ มีผลอย่างยิ่งที่จะทำให้มุมมองแรกเกี่ยวกับเรื่องการอ่านเปลี่ยนไป การอ่านที่อยู่ใกล้ตัวเรา การอ่านที่ไม่ได้มุ่งเน้นเพียงเพื่อให้ความรู้เพียงอย่างเดียว ซึ่งมุมมองที่เปลี่ยนไปนี้จะช่วยให้การส่งเสริมการอ่านของครูมีความหลากหลายและเข้าถึงจิตใจของผู้เข้าร่วมมากขึ้น

ครูบรรณารักษ์ท่านหนึ่ง อายุประมาณ 35 ปี เล่าว่า เมื่อประมาณ 20 ปีก่อน ครูมีช่วงชีวิตต้องเจอเรื่องราวยากลำบาก และทุกซีก คุณครูซึ่งเป็นเพียงเด็กหญิงในวันนั้นได้รู้ว่าพ่อป่วยด้วยโรคมะเร็ง ทุกคนวิตกกังวลและหดหู เสียงหัวเราะเริ่มหายไปจากบ้านวันละน้อย ไม่มีใครรู้ว่าควรทำอย่างไร

วันหนึ่งหลังเลิกเรียน รถรับนักเรียนยังไม่มา เธอเดินผ่านห้องสมุด และเจอครูบรรณารักษ์กำลังเตรียมปิดห้องสมุด เธอเดินเข้าไปช่วยครู ครูคงสังเกตเห็นสีหน้าไม่สดใสอย่างเคยจึงถามเรื่องราวและเธอก็เล่าเรื่องพ่อให้ฟัง

ฟังจบครูปลอบเธอ แล้วบอกว่า อย่าเพิ่งกังวลใจมากไป ครูอธิบายว่าถ้าดูแลตัวเองให้ดีโรคมะเร็งก็รักษาหายได้ พูดยจบ ครูยื่นหนังสือเรื่องการดูแลตัวเองแบบธรรมชาติบำบัดให้เด็กหญิงไปลองอ่าน

หนังสือวันนั้นมาพร้อมกับรอยยิ้มและกำลังใจ เธอดีใจมาก แต่ก็ยังคงกังวล

เธอค่อยๆ อ่านทำความเข้าใจหนังสือและชวนครอบครัวเปลี่ยนพฤติกรรมกรกิน การใช้ชีวิต ตามแบบที่อ่านในหนังสือ แรกๆ คนที่บ้านไม่คุ้นเคยและไม่เข้าใจ เธออ่านหนังสือเยอะขึ้นเพื่อหาข้อมูลและเล่าให้คนที่บ้านฟัง ครูบรรณารักษ์ของเธอยังอยู่เคียงข้างคอยแนะนำ หาหนังสือเหล่านั้นมาให้ กระทั่งสุขภาพของพ่อดีขึ้นเรื่อยๆ จนหมอที่โรงพยาบาลยังเอ่ยชม

ความตึงเครียด ความกังวลค่อยๆ คลายไปจากบ้าน และในที่สุด เธอก็ได้ยินเสียงหัวเราะของพ่อ

เธอไม่ทันสังเกตว่าจากคนที่ไม่เคยเดินเข้าหาหนังสือเลย ได้เปลี่ยนเป็นคนที่ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน ใฝ่อ่านตั้งแต่ตอนไหน

“ฉันไม่รู้ว่าหากวันนั้นรถไม่มารับฉัน ฉันไม่เดินผ่านห้องสมุด ซึ่งปกติฉันไม่เข้า หากวันนั้นครูไม่หยิบยื่นหนังสือเล่มนั้นให้ ตัวฉันและครอบครัวจะเป็นอย่างไร หนังสือเล่มนั้นและครูเหมือนผู้มอบชีวิตใหม่ให้ฉัน ฉันขอบคุณครูเสมอตั้งแต่วันนั้น จนถึงวันนี้ ฉันรู้สึกภาคภูมิใจทุกครั้งเมื่อได้ทำหน้าที่หยิบยื่นหนังสือให้ผู้อื่นเหมือนครูของฉัน ในฐานะครูบรรณารักษ์เหมือนกัน”

เสียงปรบมือ ให้กำลังใจอย่างกึกก้องและยาวนานดังไปทั่วห้องประชุม

พร้อมๆ กับเรื่องของครูท่านนี้ ทุกคนได้ระลึกถึงจุดเริ่มต้นของตัวเองกับหนังสือ บางคนผูกพันกับหนังสือตั้งแต่ตัวเองยังอ่านไม่ออก เป็นความรู้สึกที่พิเศษและอยากให้ความรู้สึก

นี่เกิดขึ้นกับคนรอบข้างบ้าง ครูบรรณาธิการไม่ใช่เพียงผู้ที่เฝ้าห้องสมุด เปิด ปิดห้องสมุดเท่านั้น ครูบรรณาธิการผู้รู้จักหนังสือในห้องสมุดเป็นอย่างดีมีส่วนสำคัญ ที่ช่วยให้ผู้คนมากมายได้เจอหนังสือที่ใช่ ได้ค้นพบตัวเอง เข้าใจผู้อื่น เลยไปถึงความเข้าใจต่อโลก และบางครั้งการแนะนำหนังสือ หรือหมวดหมู่หนังสือก็มีผลให้คนเหล่านั้น อยากลองเปิดหนังสือเล่มนั้นดูสักครั้งหนึ่ง

ช่วงสายของงานอบรม หลังจากทีครูบรรณาธิการได้แรงบันดาลใจในการสร้างความรู้สึกที่ดีในการอ่านให้แก่ผู้คนรอบข้างแล้ว พวกเราชวนครูทำกิจกรรมที่ทำหายในแบบชาวมะขามป้อมอีกกิจกรรมหนึ่งคือ 'การจัดหมวดหมู่หนังสือ' พวกเราแนะนำหนังสือในแต่ละหมวดว่าหมวดนี้เป็นหนังสือประเภทไหน ก่อนปล่อยให้ครูได้ไปหยิบหนังสือในหมวดที่ครูสนใจมาอ่าน ซึ่งการแบ่งหมวดหมู่ของพวกเรา แตกต่างโดยสิ้นเชิงกับแบบที่ครูบรรณาธิการคุ้นเคย หมวดวิทยาศาสตร์ หมวดประวัติศาสตร์ หมวดเทคโนโลยี ฯลฯ ไม่มีหมวดเหล่านี้ ในการจัดของพวกเรา ซึ่งสร้างความงุนงงและประหลาดใจให้ครูอยู่ไม่น้อย

พวกเราสร้างหมวดใหม่ๆ ทุกครั้งที่จัดกิจกรรมเพื่อเรียกร้องความสนใจจากผู้เข้าร่วม และนี่เป็นตัวอย่งการจัดหมวดและแนะนำหมวดหนังสือของเรา

หมวด 'บังเอิญโลกกลม' การเดินทางทำให้เราได้ค้นพบสิ่งใหม่ บางครั้งอาจจะบังเอิญได้คำตอบโดยไม่ได้ตั้งใจ และบางครั้งอาจจะบังเอิญได้ตั้งคำถามทั้งกับสิ่งที่พบเจอ รวมถึงตัวเราเองด้วย หนังสือในหมวดนี้เช่น หนังสือท่องเที่ยว หนังสือเกี่ยวกับการเดินทาง ประวัติศาสตร์

หมวด 'ร่างกายต้องการออกซิเจน' เราชวมหนังสือกีฬา ท่องเที่ยว ทำอาหาร ไร่ หมวด 'ความลับ ของสิ่งที่ไม่ใช่ตัวหนังสือ' เราชวมหนังสือภาพไว้ หรือหมวด 'รู้จักมนุษย์โลกอื่น' เราชวมหนังสือประเภทวรรณกรรม เรื่องสั้น นิยายต่างๆ ไว้

จบการแนะนำหมวด ครูตื่นเต้น และอยากรู้ว่าในหมวดนั้นๆ มีหนังสืออะไรบ้าง ภารกิจการต่อไปครูแต่ละกลุ่มต้องลองช่วยกันแนะนำหมวดหมู่หนังสือให้นักเรียนบ้าง โดยสมมุติเพื่อนครูเป็นนักเรียน เมื่อทุกคนพร้อม คุณครูแต่ละกลุ่มแนะนำหมวดหนังสือที่เพิ่งสร้างสรรค์กันขึ้นมาใหม่ เพื่อนกลุ่มอื่นฟังไปก็ลุ้นไป และอยากอ่านไปด้วย เช่น

“หมวดตามล่าหาฝัน หลายคนยังไม่แน่ใจ หรือยังไม่เคยรู้ว่าตัวเองชอบทำอะไร อยากทำอะไร หรือความฝันของตัวเองนั้นคืออะไร ไม่ต้องตกใจ ไม่ใช่เรื่องแปลก วันนี้เราลองมาค่อยๆ ค้นหาสิ่งที่เราชอบ เราถนัดกันดีไหม ทำอย่างไร หนังสือที่อยู่ในหมวดนี้ช่วยเราได้”

หนังสือในหมวดนี้เช่น หนังสือจิตวิทยา การเข้าใจตนเอง หนังสือที่มีบทสัมภาษณ์บุคคล

ที่ประสบความสำเร็จ วรรณกรรม ฯลฯ

“ ‘หมวดเขาหาว่าเราบ้า’ เคยทำอะไรที่แปลกจนคนหาว่าเราบ้าไหม เราหยุด หรือทำต่อ สิ่งที่เรารู้จักหรือใช้กันกว่าจะมาถึงปัจจุบันนี้ได้ ผู้ที่คิดล้นเผชญกับการถูกกล่าวหาว่าบ้าจนเป็นเรื่องปกติ ความบ้าเหล่านั้นทำให้มีวันนี้ได้อย่างไร ”

หนังสือในหมวดนี้ เช่น หมวดวิทยาศาสตร์ ประวัติศาสตร์ บุคคลสำคัญ ฯลฯ

นอกจากความสนุกที่ได้แล้ว ครูหลายคนพูดออกมาพร้อมสายตาที่เป็นประกายว่า

“สนุกมากเราก็ลุ้นอยากรู้ว่าหมวดต่างๆ ของเพื่อนมีหนังสืออะไรบ้าง อยากอ่านและทำให้นึกถึงหนังสือหลายเล่มในห้องสมุดที่คนไม่เคยหยิบอ่าน สามารถเอามาอยู่ในหมวดใหม่แบบนี้ได้และดูสนุกด้วย ดูมีชีวิตดีจัง ถ้ามีหมวดแบบนี้ในห้องสมุดบ้าง เด็กๆ คงสนุก และอยากหยิบหนังสือขึ้นมาอ่านแน่เลย”

คุณครูท่านนั้นปิดท้ายว่า “จะกลับไปทำที่ห้องสมุดบ้าง”

ฉันเล่าให้ครูฟังว่าเคยจัดกิจกรรมกับเด็กประถมปลายกลุ่มหนึ่ง และได้ทำกิจกรรมจัดหมวดหมู่หนังสือกับเด็กๆ ในวันนั้น มีหมวด ‘เดินทางด้วยภาพ’ ซึ่งหนังสือส่วนใหญ่เป็นหนังสือที่ไม่ค่อยมีตัวหนังสือ หลังจากแนะนำและปล่อยให้เด็กๆ ไปหยิบหนังสือที่ตัวเองสนใจจากหมวดฉันสังเกตเห็นเด็กคนหนึ่งวิ่งไปที่หมวดนี้ ค่อยๆ เปิดดูดูที่ละหน้าอย่างช้าๆ ในขณะที่เพื่อนของเขาส่วนใหญ่วิ่งไปที่หนังสือนิทาน เขาเดินไปหยิบเล่มที่ 2 แล้ว ฉันจึงเดินเข้าไปหา ยังไม่ทันที่ฉันจะได้ถามอะไร เขายกกับฉันน้ำเสียงสดใสว่า “รูปสวยมากเลยครับ แปลกจัง ไม่น่าเชื่อว่า แค่เราได้ดูรูป ก็เหมือนเราไปอยู่ตรงนั้นด้วย ถ้าโตขึ้นผมจะไปบ้าง ค่อยๆ ไป ค่อยๆ เดิน ต้องดีมากภูเขาที่นั่นต้องดีใจมากที่มีคนไปหา” ทำให้ฉันรู้สึกไปด้วยว่าภูเขาจะดีใจจริงๆ

“ที่ห้องสมุดผมไม่มีหนังสือที่รูปสวยๆ แบบนี้เลย ครูเอาออกไปหมด เพราะบอกว่าเราต้องอ่านหนังสือที่มีตัวหนังสือ นี่เป็นภาพถ่าย แต่ผมว่า เราอ่านภาพได้นี่นา แต่ครูอาจจะอ่านภาพไม่เป็นแล้ว”

ฉันชวนครูพูดคุยถามว่าจะเป็นไปได้ไหม หากเราให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเลือกหนังสือเข้าห้องสมุด

ครูหลายคนตอบว่าไม่แน่ใจ หลายคนนึกภาพไม่ออก มีครูคนหนึ่งที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมกับเรา และได้นำกิจกรรมไปปรับใช้ ได้แลกเปลี่ยนว่า ก่อนหน้านี้เขาปรารถนาดีเลือกหนังสือที่คิดว่าดี ในมุมมองเขาเข้าห้องสมุด แต่ไม่ค่อยมีเด็กเข้ามาอ่านสักเท่าไร เขาทบทวนและทำอยู่

หลายวิธี จนคิดว่าหรือหนังสือที่เขาเลือกจะไม่ใช่หนังสือที่เด็กๆ อยากรู้

เขาจึงลองให้เด็กๆ ได้ลองเลือกหนังสือที่เขาอยากอ่านด้วยตัวเอง ครูเล่าว่าเด็กตื่นเต้นกว่าที่เขาคิดไว้เยอะ ตอนแรกคิดว่าเด็กคงไม่รู้จะเลือกอะไร แต่ปรากฏว่า หนังสือที่เด็กเลือกมา มีความหลากหลาย และหลายเล่มเขาก็คาดไม่ถึงว่าเด็กจะอยากอ่านหรือรู้จักมัน เมื่อเขาส่งหนังสือเหล่านั้นมา บรรยากาศของห้องสมุดเปลี่ยนไปมาก

เด็กๆ อยากรู้เข้ามาห้องสมุดอ่านหนังสือเล่มที่ตัวเองเลือก และเล่มที่เพื่อนเลือกด้วย เพราะเด็กๆ ต่างก็อยากเล่าให้กันฟังว่าเขาเลือกเรื่องอะไร ทุกคนช่วยกันดูแลหนังสือและห้องสมุดโดยที่ครูไม่ต้องยุ่งกับเด็ก เขาคิดว่าเขาไม่ได้ทำเรื่องส่งเสริมการอ่านให้กับเด็กๆ แต่เด็กๆ เองที่ช่วยกันสร้างสิ่งเหล่านั้นขึ้นมา ห้องสมุดกลายเป็นมิตรกับเด็กทุกคน

ครูหลายคนเมื่อได้ฟังแล้วต่างพากันอมยิ้ม หลายครั้งที่ครูบรรณารักษ์มีความตั้งใจอย่างเต็มที่ในการทำหน้าที่ของตนเองให้ดีที่สุด จัดหมวดหมู่หนังสือที่ได้ หาหนังสือเข้าห้องสมุด จัดเก็บห้องให้น่าใช้ แต่แท้จริงแล้ว งานส่งเสริมการอ่านที่ได้ผล ไม่ใช่งานที่ครูต้องคิดและวางแผนขึ้นมาเองทั้งหมด แต่คือกระบวนการที่เด็กๆ คุณครู กลุ่มเป้าหมายของห้องสมุดได้มีส่วนร่วมคิด ร่วมออกแบบ ร่วมเปลี่ยนแปลงสร้างสรรค์จากจุดตั้งต้นของครูไปด้วยกัน

ในค่ายกระบวนการอบรมวันนั้นก็เป็นเหมือนเช่นการอบรมทุกครั้ง พวกเราและคุณครูได้พูดคุยกัน เราได้เห็นว่า มีเพื่อนครูบรรณารักษ์มากมายกำลังพยายามส่งเสริมการอ่านอย่างเต็มที่ มีคนที่พร้อมจะแบ่งปันความคิดความเห็นและเป็นกำลังใจให้กัน

พวกเรามะขามป้อมและคุณครู สรุปตรงกันว่า การส่งเสริมการอ่านเป็นเรื่องของการพลิกแพลงและเปลี่ยนแปลงสร้างสรรค์ไปอยู่เสมอพร้อมๆ กับกลุ่มเป้าหมายของทุกคน ซึ่งนอกจากจะทำให้ครูบรรณารักษ์ไม่ต้องคอยตะโกนดู คอยเดินเก็บทุกอย่างที่กระจัดกระจาย คอยคิดกิจกรรมที่เด็กๆ สมัยใหม่ไม่อยากเข้าร่วมแล้ว ยังทำให้ครูบรรณารักษ์ได้ผ่อนคลายจากกฎเคร่งครัด ได้เพื่อนใหม่มาช่วยคิดกิจกรรมการอ่าน มาอ่านหนังสือเล่นกันไถ่ๆ เพื่อนที่เป็นทั้งคุณครูและเด็กๆ ทั้งโรงเรียน

อ่านภาพ

หนังสือภาพเป็นหนังสือชั้นสองสำหรับผู้ใหญ่หลายๆ คนที่มีความเชื่อว่าการอ่านหนังสือคือการทำให้เรามีความรู้ หนังสือเป็นเรื่องของสาระมากกว่าความบันเทิง หนังสือดีๆ สำหรับบางคนจึงไม่ใช่หนังสือนิยาย การ์ตูน กระทั่งหนังสือภาพที่อาจไม่มีตัวหนังสือสักตัว

อย่างไรก็ตาม หนังสือภาพในปัจจุบันมีความหลากหลายและลึกซึ้งอย่างมาก หนังสือภาพหลายเล่ม สามารถสื่อสารเรื่องราวต่างๆ ให้เด็กและผู้ใหญ่สามารถเข้าใจได้ อย่างมีชั้นเชิงและงดงาม ช่วยให้ได้เข้าใจผู้อื่น เข้าใจตนเอง เข้าใจโลก และละเอียดอ่อน ด้วยการอ่านภาษาภาพซึ่งงานวิจัยบางชิ้นอย่างงานวิจัยเรื่องหนังสือเจ้าชายน้อย ระบุว่า เปรียบไปแล้ว ภาพที่เหมาะสมในจังหวะที่เหมาะสม ลุ่มลึก มีจังหวะจะโคน แฝงนัย เช่นเดียวกับบทกวี

การอ่านหนังสือภาพอาศัยเวลาในการดู เชื่อมโยงเรื่องราวเข้ากับตนเอง จินตนาการต่อยอดออกไป เช่นเดียวกับหนังสืออื่นๆ

นอกจากนี้หนังสือภาพยังมีประโยชน์มากในการทำกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน หรือชักชวนให้ใครสักคนที่กลัวการเห็นตัวหนังสือเรียงกันมาเป็นแถว เด็กๆ ที่อ่านหนังสือไม่คล่อง สามารถดูหนังสือภาพ อ่านภาพได้โดยไร้ข้อจำกัด ผู้ใหญ่ที่ไม่ถนัดอ่าน ไม่อยากอ่าน ก็ยังสามารถสัมผัสบรรยากาศแห่งการอ่านจากหนังสือภาพได้ด้วย

ในประเทศไทย หนังสือภาพเริ่มมีความหลากหลายมากขึ้น หนังสือเด็กที่ไม่มุ่งเน้นที่จะสอนตลอดเวลา หนังสือภาพกึ่งนิยายหรือที่เรียกว่า Graphic Novel ซึ่งนิยมมากในหมู่วัยรุ่น และมีหนังสือภาพที่นำเข้ามาจากต่างประเทศซึ่งเนื้อหาสื่อสารน่าสนใจมาก เช่น ปรัชญา เพศ การยอมรับความแตกต่าง การลาจาก และความตาย เป็นต้น

เนรมิตดินแดนมหัศจรรย์

เชียงใหม่ เมืองอ่าน

สร้างชุมชนคนรักหนังสือ ใครๆ ก็อ่านได้

‘เชียงใหม่’ อำเภอเล็กๆ น่ารักอำเภอหนึ่งในจังหวัดเชียงใหม่ มีดอยหลวงเชียงใหม่สูงเด่นเป็นสัญลักษณ์ พื้นที่มีทั้งภูเขาและสายน้ำ มีผู้คนหลากหลายชาติพันธุ์อยู่ร่วมกัน ใช้ชีวิตธรรมดา กับพืชผักปลูกเอง ร้านค้าเล็กๆ ร้านอาหารบ้านๆ

มูลนิธิสื่อชาวบ้าน หรือที่ชาวเชียงใหม่เรียกกันติดปากว่า ปางมะขามป้อม (บางคนเรียก ป้อมมะขาม) เป็นอีกกลุ่มคนหนึ่งที่อาศัยอยู่ที่เชียงใหม่ เราใช้ละครเป็นเครื่องมือในการสื่อสารประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนให้คนในชุมชนเองได้ดู

มะขามป้อมเริ่มเข้ามาทำกิจกรรมส่งเสริมการอ่านกับพื้นที่เชียงใหม่เมื่อ 5 ปีก่อน (พ.ศ. 2553) เพื่อส่งเสริมให้คนในพื้นที่ตระหนักถึงความสำคัญของการอ่านมากขึ้นจึงประสานงานกับหลายภาคส่วน ทั้งโรงเรียน หน่วยงานรัฐอย่างอำเภอ เทศบาล กศน. ชุมชน ฯลฯ เพื่อช่วยกันสร้างสังคมการอ่าน กิจกรรมสนุกๆ มากมายได้เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมบู๊คไอบ์ หรือรถหนังสือเคลื่อนที่

กิจกรรมละครโรงเล็กกับเด็กเสียดาว ที่จะต้องมีมูมหนังสือนิทานทุกครั้ง จนกระทั่งถึงมหกรรมปลูกต้นรักการอ่าน กิจกรรมใหญ่ที่เกิดจากความร่วมมือของเด็กๆ และคนในชุมชนหลายฝ่าย

ระยะเวลา 5 ปีที่ผ่านมาพวกเราได้เรียนรู้จากการทดลองทำ ผิด ถูกมากมาย พบเจอมิตรภาพระหว่างทางมาโดยตลอด ได้เห็นการพัฒนาของเราและงานที่เราทำไปพร้อมๆ กัน และบุคคลที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้เป็นชาวเสียดาวเพื่อนๆ ของเรา

เพื่อนๆ ที่ทำให้เสียดาว กลายเป็นเมืองอ่าน เมืองที่มีทั้งนักอ่าน นักเขียน นักชวนอ่าน ชวนเขียน คนที่ทำให้บ้านเสียดาวของพวกเราเต็มเปี่ยมไปด้วยบรรยากาศของการอ่าน และเป็นแรงบันดาลใจให้กันและกัน

พี่แม็ค ครอบครัวนักอ่าน

เมื่อห้าปีที่แล้ว มะขามป้อมจัดกิจกรรม ‘บู๊คไปค์’ หรือรถหนังสือเคลื่อนที่ รถคันนี้จะขับตระเวนออกไปทั่วๆ หมู่บ้าน พร้อมกับประกาศว่า จะมีกิจกรรมตอนเย็นนัดแนะเวลาและสถานที่ให้ชาวบ้านตามไปร่วมกิจกรรม พวกเราจะจัดหนังสือไว้หลากหลายประเภทวางไว้ในรถหนังสือเคลื่อนที่ ให้เด็กผู้ใหญ่ได้เลือกอ่านกัน มีละครเล็กๆ ที่มาจากหนังสือให้เด็กๆ ได้ชม วันนั้น ครอบครัวของพี่แม็ค เป็นอีกหนึ่งครอบครัวที่สนใจมาเข้าร่วมกิจกรรม

พี่แม็ค คุณพ่อลูกสองนักขับรถรับจ้างมืออาชีพในอำเภอเสียดาว เล่าว่า “แรกๆ ผมแค่อยากทำกิจกรรมกับครอบครัวจึงเลือกการอ่าน เพราะเป็นกิจกรรมทำได้ง่ายที่สุด”

พี่แม็คเชื่อว่าการอ่านเป็นสิ่งที่ดี และอยากให้ลูกๆ มีนิสัยชอบอ่านตนเองจึงเป็นแบบอย่างในการอ่านให้ลูกๆ พี่แม็คบอกว่าทุกๆ เรื่องจะต้องเริ่มจากตัวเอง ที่บ้านของพี่แม็คจะมีช่วงเวลาแบ่งไว้เป็นเวลาอ่านหนังสือกันโดยเฉพาะ ทุกคนจะอ่านหนังสือของตัวเองที่ยืมมาจากห้องสมุด “ลูกคนโตอ่านคล่องแล้วก็จะปล่อยให้อ่านเอง ส่วนลูกสาวคนเล็กกำลังอยู่ในช่วงวัยของการเริ่มผสมคำ เวลาอ่านต้องให้อ่านออกเสียง เราจะฟังและคอยช่วยสะกดคำที่ถูกต้องให้” ถ้าบางวันไม่มีเวลาอ่านหนังสือด้วยกันเพราะทำงานกลับมาดึก หรือไม่มีเวลาจริงๆ ก็จะต้องอ่านนิทานให้ฟังก่อนนอนเป็นประจำ “ลูกสาวชอบฟังนิทานก่อนนอน เขาจะรู้เวลาของเขา เขาจะไปหยิบหนังสือนิทานมาแล้วให้แม่อ่านให้ฟังทุกคืน”

นอกจากนี้พี่แม็คยังเป็นนักออกแบบกิจกรรมอีกด้วย “บางครั้งถ้าใกล้วันพระเด็กๆ อยากรักษาใจก็ให้อ่านหนังสือมาเปิดดูด้วยกันแล้วก็ช่วยกันทำขนมไปวัด ทำเอง ห่อเอง ซิมเอง

ฝีมือของตัวเอง”

ปัจจุบันนี้พี่แม่และลูกๆ กลายเป็นลูกค้าประจำของห้องสมุดประชาชนเชียงดาวไปแล้ว ทุกอาทิตย์ก็จะมายืม-คืนหนังสือ ปล่อยให้เด็กๆ เลือกหนังสือเองตามความสนใจ และจะคอยแนะนำให้ลูกได้อ่านหลากหลายมากขึ้น

“ตัวผมไม่ได้มีหนังสือในดวงใจ เราอ่านได้ทุกอย่างทุกแนว การอ่านเหมือนเป็นการท่องเที่ยว บางทีเราคิดว่าในชีวิตนี้คงไม่มีโอกาสได้ไปท่องเที่ยวไกลๆ แบบนั้น แต่เรารู้ไว้ก็ไม่เสียหาย คนเราต้องหมั่นเพิ่มข้อมูลใหม่ๆ ให้กับตัวเอง เหมือนกันกับลูกของเรา เราต้องหาทางเติมให้เขา ถ้าเราไม่ทำตอนนี้จะไปทำตอนไหน”

เชียงดาวเบเกอรี่

พี่หนึ่ง เจ้าของร้านเชียงดาวเบเกอรี่ อีกหนึ่งนักอ่านที่ลาออกจากการทำงานที่มั่นคงแล้ว กลับมาเปิดร้านอาหารและเครื่องดื่มที่บ้านเกิดเพราะเชื่อว่าถ้ามีความเชื่อมั่นในตัวเองก็สามารถทำได้ทุกอย่าง กลายเป็นที่มาของร้านเชียงดาวเบเกอรี่ กลิ่นกาแฟหอมๆ กับขนมปังอร่อยราคาสบายๆ ที่มีให้เลือกมากมาย แลนมบรรยากาศในร้านก็น่านั่ง ตกแต่งด้วยภาพวาดฝีมือของลูกชายที่ชื่นชอบและสนใจในการวาดภาพสีน้ำมัน และมีมุมหนังสือให้คนที่มานั่งดื่มกาแฟหรือสั่งอาหารได้อ่านกัน

ย้อนกลับไปสืบกว่าปีก่อน ใครจะเชื่อว่าเพียงเพราะหนังสือหนึ่งเล่มจากเด็กอายุ 13 ปี สามารถทำให้มุมมองในชีวิตของพี่หนึ่งเปลี่ยนไป พี่หนึ่งเคยทำงานที่สนามกอล์ฟ เด็กชายแนะนำหนังสือ ‘เขียนฝันด้วยชีวิต’ ของนักเขียนชื่อ ‘ประชาคม ลุนาชัย’ ให้พี่หนึ่งได้ลองอ่าน สอนพี่หนึ่งเขียนนิยาย เขียนเรื่องสั้น ทำให้ทุกวันนี้พี่หนึ่งยกย่องเขาในฐานะอาจารย์ด้านการอ่าน

เวลาล่วงเลยมาสิบกว่าปี เด็กชายได้กลายเป็นนักเขียนและใช้นามปากกาว่า เสฎฐวุฒิ อุดการ มีผลงานเป็นหนังสือรวมเรื่องสั้นชื่อ จรวดกระดาศกลางสายฝน ซึ่งพี่หนึ่งก็ติดตามผลงานของเขามาโดยตลอด “คำว่าอาจารย์ไม่จำเป็นจะต้องเป็นผู้ใหญ่เสมอไป ในปัจจุบันนี้ผู้ใหญ่หลายคนอาจคิดว่าเด็กจะมาสอนเราไม่ได้ ไม่ยอมรับในสิ่งที่เด็กสอน แต่สำหรับตัวพี่เอง ถ้าเด็กมาแนะนำในสิ่งที่ดีให้กับเรา เราอาจจะได้มีมุมมองใหม่เพิ่มมากขึ้น หรือความรู้ใหม่ๆ อย่างเรื่องเทคโนโลยีที่คนรุ่นเราอาจจะไม่เข้าใจ ใช้ไม่คล่องเหมือนเด็กสมัยนี้ก็ต้องฟังเขา เรียนรู้จากเขา”

พี่หนึ่งมีความสนใจในระบบการศึกษาทางเลือก อยากให้มีการศึกษาที่เราสามารถ

ออกแบบเองได้ อยากให้เด็กมีความสุขในการเรียน พี่หนึ่งให้ความคิดเห็นกับการศึกษาในสมัยนี้ว่า “เป็นการเรียนการสอนที่มีแต่ความกลัว กลัวความผิดพลาด กลัวจะไม่ได้คะแนนที่ดี กลัวสอบตก”

พี่หนึ่งอ่านหนังสือหลายเล่ม แล้วพาลูกชายทั้งสองคนออกมาเรียนในระบบการศึกษาออกโรงเรียน หรือ กศน. เสียงวิจารณ์หลังไหลมาจากการตัดสินใจครั้งนี้ “พี่ให้เขาเรียนในหลักสูตรของ กศน. แต่ก็มีเสริมในด้านอื่นๆ เข้าไปด้วย เน้นเรื่องการใช้ชีวิต คือคุณต้องอยู่ร่วมกับคนทุกชนชั้น คนทุกเผ่าพันธุ์ในโลกใบนี้ พี่ไม่บอกว่าเขาจะต้องเป็นหมอ ต้องไปเรียนนั่นเรียนนี่เพื่อจะไปเป็นแบบนั้นแบบนี้พี่ไม่ทำ เขาได้มีโอกาสได้ออกแบบชีวิตของตัวเอง ออกแบบการเรียนรู้ของตัวเอง มีเวลาเที่ยว ได้เรียนรู้การทำงานจากพ่อแม่ ได้ทำอาหารอย่างที่ตัวเขาชอบ”

อ่าน Radio

ก่อนหน้าที่สื่ออินเทอร์เน็ตจะมาแรงอย่างในทุกวันนี้ ในอำเภอเชียงดาว มีการเติบโตอย่างรวดเร็วของวิทยุชุมชน มีสถานีวิทยุใหม่เกิดขึ้นมากมายหลายเจ้าให้ได้เลือกหมุนฟัง ที่สำคัญจัดโดยคนในชุมชน จึงเป็นเรื่องน่าตื่นเต้นอยู่ไม่ว่าจะในหมู่วัยรุ่นที่รอฟังเพลงจากหนุ่มสาวที่ส่งให้กัน หรือ รุ่นพ่อแม่ที่อยากฟังเพลงที่ตนเองเพิ่งใคร่ไปขอหยอกล้อแซวกัน

ดีเจกาะละแมร์หรือพี่กุง เป็นคนชอบฟังวิทยุ “มีรายการหนึ่งที่ชอบฟังเป็นพิเศษและยังจำได้ เป็นรายการแม่และเด็กของพี่อ้อย คลื่นทุ่งมหาเมฆ ตอนเช้าก่อนไปโรงเรียนพอจะเปิดให้ฟัง พี่อ้อยก็จะเล่านิทาน ตอนเด็กๆ พอแม่บอกอะไรเราจะไม่เชื่อ แต่เราฟังนิทานเราลับเชื่อ ตอนนี้อยู่พอได้ทบทวนจึงเกิดความคิดที่อยากจะทำรายการนิทานให้เด็กๆ ในอำเภอเชียงดาวได้ฟังบ้าง”

พี่กุงเริ่มเขียนคอนเซ็ปต์รายการตั้งแต่เรียน ป.4 บันทึกจุดเด่นของรายการที่พอจะจำได้แล้วค่อยๆ เติมรายละเอียดปลีกย่อย จนเมื่อเป็นผู้ใหญ่ พี่กุงเริ่มเอาเค้าโครงรายการนี้ไปเสนอที่สถานีแรก แล้วโดนหัวเราะเยาะกลับมา เขาบอกว่า “รายการอย่างนี้ใครจะฟัง”

“เราไม่เคยจัดรายการมาก่อน คิดว่าคงไม่ได้ทำแล้ว หยุดคิดอยู่อาทิตย์หนึ่งแล้วเอาไปเสนอคลื่นที่สองต่อ”

รายการ ‘มหัศจรรย์นิทานเด็กดี’ ถือกำเนิดขึ้น เรตติ้งรายการที่คนไม่น่าจะสนกลับพุ่งกระชูด คลื่นที่เคยหัวเราะเยาะก็เริ่มทำเลียนแบบ “รายการเราช่วงเช้า 6.00 – 6.30 น. ได้เวลามาครึ่งชั่วโมงนี้บุญแล้วนะ ตอนนั้นช่วงหน้าหนาวด้วย ตีนฝ่าหมอกออกไปจัดรายการ เราอยากทำ อยากให้เด็กๆ ได้อะไรเหมือนที่เราเคยได้”

“เปิดรายการมาก็จะมีเพลงออกกำลังกายปลุกเด็กๆ ตื่นแล้วก็จะเล่นนันทนาการให้ฟัง จากนั้นก็จะเข้าสู่ช่วงตอบคำถาม ของรางวัลก็ได้ยิ่งใหญ่อะไร เป็นของจุกจุกน่ารักที่ซื้อจากตลาดนัด คนฟังมีตั้งแต่แต่เด็กอนุบาลจนถึงเด็กม.3 เด็กโตกว่านี้ก็ฟังแต่ไม่โทรเข้ามาตอบคำถามเพราะคิดว่าให้เด็กๆ ตอบดีกว่า”

ดีเจกอละแมร์ยังเล่าอีกว่าจริงๆ แล้วเธอเองเป็นคนไม่ชอบอ่านหนังสือ ส่งผลทำให้อ่านตะกุกตะกัก “แต่ในรายการต้องใช้หนังสือและเราก็ต้องได้อ่านหนังสือ ‘ช่วงสาระน่ารู้’ ถ้าฉันไม่อ่านฉันต้องนำเสนอแบบตะกุกตะกักแน่แล้วใครจะฟัง เราก็เลยต้องเขียนและอ่านเป็นสคริปต์เลย เทียบเคียงจากประสบการณ์ที่เราเคยเป็นคนฟัง ถ้าเราเป็นคนพูดบ้างเราจะทำยังไงให้คนฟังเรา”

ร้านหนังสือเล็กๆ ในบ้านเกิด

‘ภูเขียงดาว’ หลายคนอาจเคยได้เห็นนามปากกาจากผลงานของเขา พี่ภู เป็นเจ้าของร้านหนังสือเขียงดาว ร้านหนังสือที่เกิดจากความตั้งใจให้บ้านเกิดของตนเป็นเมืองแห่งการอ่าน มีหนังสือดีๆ ให้ได้อ่านกันฟรีๆ หรือจะซื้อไปอ่านก็ยิ่งดี พี่ภูเข้ามาเป็นที่ปรึกษาโครงการอ่านยกกำลังสุข : สร้างเสริมวัฒนธรรมการอ่านในกลุ่มชาติพันธุ์ ตอนนี้มีลูกชายหนึ่งคนวัยแบเบาะ ใครแวะเวียนไปที่ร้านก็จะเจอเด็กชายตัวน้อยๆ ท่ามกลางหนังสือที่ถูกจัดเรียงอย่างสวยงาม น่าอ่าน และหลากหลายให้เลือกสรร ลูกค้าส่วนใหญ่เป็นคนในพื้นที่เขียงดาวทั้งเด็กนักเรียน ผู้ใหญ่ หรือครอบครัวพากันมานั่งอ่านหนังสือในร้าน ช่วงหน้าท่องเที่ยวก็จะมีแขกจากต่างจังหวัดแวะเวียนมาไม่ขาดสาย หรือแม้กระทั่งนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศก็ยังให้ความสนใจกับร้านหนังสือ

พวกเขามะขามป้อมเคยมีโอกาสร่วมงานกับพี่ภูจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน มีละครหุ่นสนุกๆ แล้วชวนกันอ่านหนังสือ พี่ภูเป็นนักอ่านที่ทำให้เกิดนักอ่านหน้าใหม่มากมายในเขียงดาว และยังทำให้พวกเขานักอ่าน ได้มีโอกาสพบปะแลกเปลี่ยนกันในพื้นที่ที่น่ารักด้วย

ไม่ต้องเป็นวิทยากรก็ชวนคนรอบตัวอ่านได้

คนที่มีส่วนสร้างการเรียนรู้และทำให้เด็กๆ เริ่มสนใจหนังสือหรือการอ่านได้จริงๆ แล้วคือคนใกล้ตัวที่สุดอย่างคนในครอบครัว พี่แม่ คุณพ่อลูกสองก็กลายเป็นแกนนำการอ่านได้ คุณพ่อคุณแม่ อาจเริ่มจากการอ่านหนังสือให้ลูกฟัง ชวนเด็กๆ พุดคุยเรื่องใกล้ตัวแล้วช่วยกันหาคำตอบจากหนังสือ ซึ่งจะช่วยให้เด็กๆ คุ่นเคยกับการอ่านมากขึ้น

เชื่อมโยงการอ่านด้วยนิทาน เป็นอีกวิธีการหนึ่งที่สามารถสื่อสารกับเด็กได้ด้วยภาษาเด็ก สำหรับพ่อแม่ คุณครู นักกิจกรรม หรือทุกๆ คน ไม่ว่าจะอาชีพใด หากเราเชื่อในการอ่าน รักการอ่านหนังสือ เราจะเข้าใจคุณค่าและสามารถถ่ายทอดออกมาได้ ขอเพียงได้ลองทำ และสังเกต เราจะค่อยๆ มองเห็นและสนุกกับการส่งเสริมการอ่านกับคนรอบตัวเรา ไม่นาน เราอาจจะได้เพื่อนอ่านหนังสือคนใหม่ด้วย

ครู ศศช. แม่คนที่สองของชุมชนชายขอบ

ความสำเร็จเป็นของคนเชื่อมั่น เรื่องชาติพันธุ์เป็นของทุกชาติพันธุ์

“นักศึกษาของครูไม่ได้พร้อมอย่างคนอื่นเขา อ่านหนังสือก็ไม่ค่อยได้ ที่อ่านได้ก็ไม่มีที่คน”
 “เขาเป็นเกษตรกร ต้องเช้าไร่เช้าสวนทุกวัน บางคนออกไปรับจ้างแต่เช้ามีด กว่าจะกลับก็ค่ำ”
 “มีครอบครัวตั้งแต่อายุน้อย เป็นวัยรุ่นก็จริง แต่ก็ต้องดูแลลูก ดูแลบ้าน และต้องหาเงิน
 เข้าบ้าน”

“เขาไม่ค่อยพูด ช้าคาย ชักลัว จะให้ไปทำกิจกรรมกับใครเขานี้ครูไม่แน่ใจเลยว่าจะ
 ทำได้ไหม”

“เขาจะเป็นแกนนำ (กิจกรรมส่งเสริมการอ่าน) ได้จริงๆ เหมอ”

เสียงสะท้อนความไม่มั่นใจข้างต้น เกิดขึ้นในวงประชุมทำความเข้าใจก่อนเริ่มโครงการ
 ‘อ่านยกกำลังสุข : สร้างเสริมวัฒนธรรมการอ่านในกลุ่มชาติพันธุ์’ ณ มะขามป้อม อาร์ท สเตช อำเภอก
 เชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ.2557 ซึ่งเป็นการพูดคุยครั้งแรกระหว่างทีมที่จะ
 ต้องมาทำงานร่วมกัน คือ ทีมวิทยากรมะขามป้อมและครูทั้ง 5 คนจากศูนย์การศึกษาเพื่อชุมชนใน

เขตภูเขา (ศศข.) 4 ชุมชนนำร่องในอำเภอเชียงดาว ซึ่งอยู่ภายใต้การบริหารงานของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.)

โครงการที่ฉันตั้งชื่อเล่นให้ว่า ‘การอ่านชาติพันธุ์’ ในครั้งนี้ เป็นโครงการที่มะขามป้อมมีโอกาสทำงานอย่างใกล้ชิดกับเครือข่าย กศน. ในพื้นที่อำเภอเชียงดาวเป็นครั้งแรก เรามุ่งหวังให้โครงการนี้ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งภายในให้กับชุมชน ผ่านการจัดตั้งกลุ่มแกนนำอาสาสมัครส่งเสริมการอ่านที่เป็นกลุ่มเยาวชนชาติพันธุ์ในพื้นที่ โดยแบ่งกิจกรรมเป็น 4 ส่วนใหญ่ๆ คือการอบรมแกนนำอาสาสมัครส่งเสริมการอ่าน การจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านในชุมชน การผลิตหนังสือทำมือจากนิทานของแต่ละชนเผ่า และการจัดมหกรรมชนเผ่าเพื่อเผยแพร่สร้างความเข้าใจในกลุ่มชาติพันธุ์ให้แก่สังคมภายนอก

บทสนทนาที่เกิดขึ้นในวันนั้น ทำให้เรามองเห็นอุปสรรคและความท้าทายในการทำงานชัดเจนขึ้น ทั้งข้อจำกัดเรื่องเวลา ภาษา ทักษะการอ่านการเขียน และบุคลิกของพี่น้องชนเผ่าที่มักจะไม่ค่อยมั่นใจในตัวเอง เพราะถูกปฏิบัติอย่างพลเมืองชั้นสองที่สังคมมองว่าด้อยคุณภาพ สู้ใครเขาไม่ได้ แต่ข้อที่ฉันหนักใจที่สุดคือ เราจะสร้างความเข้มแข็งให้กับเหล่าแกนนำได้อย่างไร ถ้าครูประจำศูนย์ของแต่ละชุมชน ยังมองว่านักศึกษาในความดูแลของตัวเอง ‘ไม่พร้อม’ อย่างคนอื่นๆ

ฉันได้พบกับครูทั้ง 5 คนอีกครั้งในค่ายแรกของพวกเรา ‘ค่ายอบรมแกนนำอาสาสมัครชาติพันธุ์รักการอ่าน’ เมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ.2557 อาจเพราะตัวฉันเองมีประสบการณ์สมัยเป็นนักเรียนที่ไม่ค่อยอดทนนักกับกฎเกณฑ์ ระเบียบ แบบแผน และการดำเนินคดีที่เคยได้รับจากครู ฉันจึงชะงักทุกครั้งที่ได้ยินเสียงครูบอกผู้เข้าร่วมในค่าย และทำให้หลายๆ คนสะดุ้งโหยงด้วยความตกใจในน้ำเสียงอันเด็ดขาดว่า “สวัสดิ์พี่เขาหรือยัง” “เขียนให้มันสวยๆ หน่อย” “นั่งให้เป็นระเบียบเรียบร้อย” “ทำไมแต่งตัวแบบนี้มา” “ตั้งใจฟังพี่เขาสี” หรือคำพูดทำนองนี้ที่พบเจอตลอดทั้งค่าย

ในฐานะที่เป็นหนึ่งในทีมวิทยากร ฉันไม่แน่ใจว่าควรรับมือกับสภาวะนี้อย่างไร เวลาที่พวกเราจัดกิจกรรม เราพยายามสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ให้ผ่อนคลายที่สุด เป็นกันเองที่สุด สร้างพื้นที่ที่จะกล้าผิด กล้าลอง กล้าทำทนายกรอบแนวคิดเดิมๆ สู่การสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ และเปิดใจสู่การเรียนรู้ใหม่อย่างมีประสิทธิภาพที่สุด

แต่ก็ไม่สามารถปฏิเสธได้ว่า สำหรับผู้เข้าร่วมแล้ว พวกเราต่างเป็นคนแปลกหน้าซึ่งกัน

“เขาตายเดียวกับหนังสือ นิทานเล่มโต หลายตอน สอดแทรกภาษาชนเผ่า”

และกัน ผู้เข้าร่วมกว่า 40 คน ฉันยังไม่สามารถจำชื่อของทุกคนได้เลยด้วยซ้ำ อย่าพูดถึงเรื่องจะ
ให้ฉันเข้าใจว่าแต่ละคนคิดอะไร ชอบอะไร กลัวอะไร และแต่ละคนจะเชื่อสิ่งที่ฉันพูดแค่ไหน

ฉันนึกถึงคำพูดของพี่ป๊าย สุรารักษ์ ใจวุฒิ หัวหน้าโครงการที่มมะขามป้อมของเรา ที่บอก
ให้ฉันระลึกไว้เสมอว่า พวกเราไม่ได้รู้จักผู้เข้าร่วมดีเท่าครู เราทำได้แค่ส่งต่อแรงบันดาลใจ ส่งต่อ
เครื่องมือ และช่วยเหลืออยู่ไกลๆ แต่ครูเป็นคนที่อยู่กับผู้เข้าร่วมในหมู่บ้าน เมื่อพวกเขากลับไป
ทำกิจกรรมส่งเสริมการอ่านในหมู่บ้าน ครูคือผู้ประสานงานที่สำคัญที่สุด ฉันจึงหายใจเข้าลึกๆ
แล้วทำหน้าที่วิทยากรของฉันต่อไป

ในวันสุดท้ายของค่ายอบรมแกนนำ ผู้เข้าร่วมต้องออกแบบกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน
สำหรับแต่ละชุมชนที่ตัวเองต้องเป็นคนนำกิจกรรมเอง ถ้าเทียบเป็นละคร คงต้องบอกว่าเป็น
ฉากที่อิมพอร์ตที่สุด เมื่อถามว่า “เป็นไงบ้าง ถึงไหนแล้ว” ทุกคนหลบตาลงมองพื้น ไม่มีคำตอบ
วิทยากรแบ่งหน้าที่กันไปเป็นที่เลี้ยงประจำแต่ละกลุ่ม แต่ไม่ว่าจะยุ่งเหยิง ชูดค้าย หรือยกตัวอย่าง
กิจกรรมมากมายเท่าไร ผู้เข้าร่วมก็ยังไม่สามารถรดปากกาเขียนอะไรลงไปกระดาษได้

ครูคนหนึ่งเดินเข้ามาในวงสนทนา พลงยื่นปากกาและกระดาษให้เด็กสาวคนหนึ่งในกลุ่ม
“อ้าว เธอเป็นคนเขียน ครูจะถามแล้วให้ทุกคนช่วยกันตอบนะ”

“แต่หนูเขียนไม่สวยนะคะครู”

“แต่เธอเขียนเร็ว ไม่สวยก็ช่างมัน”

แล้วครูก็ยิงคำถามให้ทุกคนช่วยกันตอบ ใครต้องออกไปทำงานทุกวัน ใครว่างตอนเย็น
วันศุกร์ ใครบ้านใกล้ศูนย์ที่สุด บ้านใครมีพื้นที่กว้างขวางที่สุด และคำถามอื่นๆ อีกมากมาย

โดยไม่คาดคิด ข้อมูลที่ได้จากการยิงคำถามง่ายๆ เหล่านี้ ทำให้ผู้เข้าร่วมมองเห็นทิศทางของกิจกรรมที่ตัวเองสามารถทำได้จริงๆ ในชุมชน โดยไม่ต้องคิดสิ่งใหม่ที่ไม่คุ้นเคย แต่เป็นวิถีชีวิตเดิมๆ เพียงแค่เติมหนังสือเข้าไปเท่านั้น เด็กสาวที่ถือปากกาเริ่มต้นจดรายละเอียดกิจกรรมที่พรุ้งพรูออกจากปากเพื่อนร่วมหมู่บ้านจนแทบไม่ได้เงยหน้าขึ้นมองว่าครูได้เดินหลบออกจากวงไปนานแล้ว

เดือนสิงหาคม พวกเราที่มหาวิทยาลัยตามไปดูกิจกรรมส่งเสริมการอ่านใน 4 ชุมชน เด็กๆ ในชุมชนมารวมตัวกันตามจุดต่างๆ ที่มีหนังสือเพราะพวกเราจัดแบ่งหนังสือนิทานกองโตให้ทุกหมู่บ้าน สิ่งที่ฉันทึ่งใจคือ แกนนำคนหนึ่งจากหมู่บ้านห้วยปง พ่อหนุ่มที่เอาแต่หลบอยู่หลังครูประจำศูนย์ของเขาในกิจกรรมค่ายแรกที่เราชวนผู้เข้าร่วมไปเล่นนิทานกับเด็กนักเรียนในโรงเรียนบ้านทุ่งหลุก อ.เชียงดาว วันนั้นเขาออกตัวว่าเขาพูดไม่เก่ง พูดไม่เป็น แต่วันนี้เขาฉายเดี่ยวกับหนังสือนิทานเล่มโต นั่งอ่านนิทานให้เด็กๆ ในชุมชนฟังอย่างสนุกสนาน หลายตอนสอดแทรกภาษาชวนเผ่าที่สร้างความเป็นกันเองและดึงดูดใจเด็กๆ ชยับตัวเข้าใกล้ผู้เล่ามากขึ้น หลายตอนหยอกเย้าด้วยคำถามให้ผู้ฟังรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของนิทาน

“เขามาถามครูว่าเทคนิคการเล่านิทานที่พี่ สอนวันนั้นมีอะไรบ้าง เขาไม่ได้จดไว้เพราะเขียนไม่เป็น แต่เขาเห็นครูจด ก็เลยให้เขาเลือกนิทานมาห้าเล่ม ครูก็อ่านให้เขาฟัง เขาก็จำทีละหน้าเลยนะ หน้านี้พูดอะไรบ้าง ก็ให้เขามาฝึกเล่าให้ครูฟังทุกเย็น ถ้าเรื่องนี้สนุกแล้วก็ฝึกเรื่องต่อไป” ครูประจำศูนย์เล่าให้ฉันฟัง พลางยิ้มให้พ่อหนุ่มแกนนำที่เงยหน้าขึ้นมาขำก้างใจจากครูเป็นระยะ

ในขณะที่หมู่บ้านห้วยปง สาวน้อยแกนนำที่มักขมวดคิ้วตลอดเวลาในค่ายแรก วันนี้เธอชวนเด็กๆ มาอ่านเนื้อเพลงบนกระดาน ร้อง และเต้นด้วยกัน ระหว่งนั้นครูก็ทำอาหารหม้อใหญ่ กลุ่มแกนนำจะได้แบ่งกันนำกลับบ้านไป ไม่ต้องกังวลว่าต้องรีบกลับไปทำอาหารเย็นให้ครอบครัว ที่หมู่บ้านปางแดง แกนนำจัดกิจกรรมแข่งขันต่อคำ เป่าเป่าทายคำ ตอบคำถามจากหนังสือเป็นที่สนุกสนาน โดยมีครูเป็นหนึ่งในผู้เล่นเกม และพาผู้ใหญ่ในหมู่บ้านอีกหลายคนมาร่วมสนุกด้วย

ที่หมู่บ้านแม่จอน ครูนั่งประจำอยู่ที่ศาลานักอ่าน ศาลาที่ตั้งอยู่หน้าบ้านหนึ่งในแกนนำคอยเชียร์ให้ชาวบ้านหยิบอ่านหนังสือเล่มนั้นเล่มนี้ และบางทีก็อ่านเรื่องราวสนุกๆ ให้ฟัง หรือซื้อน้ำแข็งไสเลี้ยงเด็กๆ ที่อ่านหนังสือได้ครบ 10 เล่ม ชาวบ้านและเด็กๆ ในชุมชนเดินเข้าออก

ไม่ขาดสาย

“นี่ถ้าไม่ได้ไปค่ายกับมะขามป้อม พวกนี้เขาไม่กล้าทำขนาดนี้หรอก ไม่ใช่ได้ความรู้ อย่างเดียวนะ เขายังมีกำลังใจด้วย เพราะพี่ๆ วิทยากรทำให้เขาเห็นว่าการทำงานกิจกรรมมันไม่ได้ยากอะไร เขาเองก็ทำได้ในวิถีชีวิตของเขา” ครูคนหนึ่งกล่าวชมเชยที่มหาวิทยาลัยที่ไปเยี่ยมชมในวันนั้น ฉันยิ้มตอบ พลางหวังว่าสายตาของฉันคงไม่ได้แสดงออกถึงความเห็นที่แย้งอยู่ในใจ พวกฉันทำขนาดนี้ไม่ได้หรอก

ค่ายผลิตหนังสือนิทานทำมือในเดือนกันยายนและตุลาคม เรานำเอาเรื่องเล่าจาก 4 ชุมชนมาผลิตเป็นหนังสือทำมือโดยฝีมือผู้เข้าร่วม พวกเราเข้าไปทำกิจกรรมชุมชนเป็นเวลา 3 วัน 2 คืนในแต่ละชุมชน

คุณยายที่ไม่สามารถออกไปรับจ้างหาเงินเข้าบ้านได้ กลับเล่านิทานได้สนุกที่สุดในหมู่บ้าน หญิงสาวแม่ลูกอ่อนน้อมหน้าก้มตาพิมพ์เนื้อหา นิทานในคอมพิวเตอร์ที่เธอไม่คุ้นเคย เด็กหนุ่มขานวันประจำหมู่บ้าน ถ่ายภาพประกอบให้หนังสือทั้งเล่ม ชายหนุ่มทำงานแบกหาม มีพรสวรรค์ในการเย็บเล่มหนังสือเล็กๆ เด็กสาววัยรุ่นติดโทรศัพท์ ไม่ยอมกลับบ้านเพราะชิ้นงาน หนังสือของเธอไม่สมบูรณ์ รวมไปถึงครูในแต่ละศูนย์ที่พากันวางงานเอกสารตรงหน้า มาช่วยจัดหาอุปกรณ์ จัดพื้นที่ทำงาน ผสมสี เรียงกระดาษ และคอยดูแลอาหารการกินของพวกเราทุกมือ

การบอกผู้เข้าร่วมว่า “เด็กนักเรียนทุกๆ โรงเรียนในเชียงดาวจะได้อ่านหนังสือของเรา ผู้ใหญ่ในอำเภอเชียงดาว ผู้ใหญ่ที่สนับสนุนกิจกรรมของเราตลอด ไปจนถึงคนอื่นๆ ทั่วประเทศไทย จะได้อ่านหนังสือของเรา และได้เห็นว่าเราเองก็ได้ดีไปกว่าใคร” ที่เป็นการจุดประกายแรงบันดาลใจเมื่อตอนเริ่มต้นค่ายกลับกลายเป็นแรงกดดัน เมื่อเวลาในค่ายผลิตหนังสือหมดลง แต่หนังสือไม่เสร็จ พวกเราจึงนัดแนะกันมาทำหนังสือต่อที่มะขามป้อมอาร์ทสเปซ

ทุกเช้าของวันที่เรานัดกันมาผลิตหนังสือ ครูจากแต่ละชุมชนจะพาผู้เข้าร่วมนั่งรถยนต์ส่วนตัวมาที่มะขามป้อม พวกเราทุกคนช่วยกันจัดแจงพื้นที่ทำงาน ผสมสี เรียงกระดาษ แบ่งสรรงานจากจุดที่ค้างไว้ แล้วเริ่มต้นทำงาน ครูคนหนึ่งคอยเปลี่ยนน้ำล้างพู่กันและผสมสีสำหรับหนังสือภาพพิมพ์ อีกคนหนึ่งหยิบหน้าหนังสือที่พิมพ์เสร็จแล้วไปตากให้แห้ง อีกท่านหนึ่งช่วยเขียนตัวหนังสือหน้าปกด้วยดินสอเพื่อให้ผู้เข้าร่วมเขียนต่อ คนหนึ่งกรีดกระดาษปกและฉีกเทป

กาวยใส่สำหรับใช้หุ้มปาก อีกคนหนึ่งออกไปซื้อหาอาหารว่าง อาหารกลางวัน และขนมขบเคี้ยวมาเป็นแรงใจให้กับผู้เข้าร่วมด้วยงบประมาณของตัวเอง

อาจด้วยความไม่คุ้นเคย ความหวาดกลัวความผิดพลาด หรือปัจจัยอีกมากมายงานผลิตหนังสือขยายเวลาออกไป จากหนึ่งวัน เป็นสอง เป็นสาม และดูเหมือนจะหาจุดสิ้นสุดไม่เจอ ความกดดันในงานทำให้เราเกิดความเครียด และความเครียดทำให้เราเริ่มปะทะกัน ทำไม่หมู่บ้านนั้นไม่ช่วยหมู่บ้านนี้ ทำไม่หมู่บ้านนี้มาน้อยกว่าที่ตกลงกัน ทำไม่เธอถึงเอาแต่เล่นและไม่ช่วยเพื่อนทำงาน ทำไม่อุปกรณ์ถึงไม่พอ ทำไม่ ทำไม่ และทำไม่ แม้จะปะทะแต่ฉันก็ไม่เคยเห็นครู่ท่านไหนหยุดมือจากงานเลยสักครั้ง ไม่ว่าจะงานนั้นจะเป็นเพียงการแจกขนมให้ผู้เข้าร่วมก็ตาม

ปลายเดือนพฤศจิกายน ปลายทางของโครงการเดินทางมาถึง ในมหกรรมนิทานชนเผ่า ‘นิทานจากภูเขา เรื่องเล่าเชื่อมหัวใจ’ งานในวันนั้นคงไม่มีใครที่ยังมองว่ากลุ่มผู้เข้าร่วมโครงการคนที่หลุดจากระบบการศึกษาภาคบังคับ คนชนเผ่า คนอ่านหนังสือไม่เป็น คนที่ไม่มั่นใจในตัวเอง จะเป็นคนที่ด้อยกว่าใคร

พวกเราเปิดตัวหนังสือทำมือทั้ง 8 เล่มที่เสร็จสมบูรณ์ สวยงาม และมีคุณค่ามากพอที่จะแจกจ่ายได้อย่างไม่อายใคร เด็กนักเรียนจากโรงเรียนต่างๆ กว่า 10 โรงเรียนในเชียงดาว วังกุญแจ เล่นกิจกรรมแต่ละซุ้มที่จัดโดยพี่ๆ แกนนำจากแต่ละหมู่บ้าน ผู้ใหญ่ในเครือข่ายและครูจากแต่ละโรงเรียนเดินถ่ายภาพความสนุกสนานของเด็กๆ ในแต่ละซุ้มด้วยรอยยิ้ม ไม่ว่าฉันจะเดินไปทางไหนก็ได้ยินแต่คำชมเชย

“เด็กๆ ในชุมชนทำหนังสือเองเธอเนี่ย เรื่องก็สนุก ภาพก็สวย ไม่น่าเชื่อเลยเนอะ”

“ไม่เคยคิดว่าเกมปาลูกโป่งกับเป่าแป้งจะเข้ากับการอ่านได้ แต่เขาทำกันได้จริงๆ ด้วย”

“น้องที่สอนเย็บหนังสือกับภาพพิมพ์สีน้ำ เป็นเด็กเผ่าไหนเธอ เก่งจังนะ”

“ผมคิดว่างานในวันนี้น่าจะเป็นอีกวันหนึ่งที่ทุกคนจะได้มีความสุขกับซุ้มต่างๆ ของพี่ๆ แกนนำและจากนี้ ถ้ามีอะไรก็ตามที่ทางอำเภอจะสามารถสนับสนุนงานของมะขามป้อมได้ ก็รู้สึกยินดีเป็นอย่างมากถ้าจะได้รับการเกียรตินั้น”

ครูทั้ง 5 คนที่อยู่กับโครงการมาตั้งแต่ค่ายแรกยังไม่เริ่ม ยืนมองดูกิจกรรมในแต่ละซุ้มที่จัดโดยนักศึกษาจากศูนย์การเรียนรู้ที่ตัวเองรับผิดชอบอยู่ ยกกล้องขึ้นถ่ายรูปด้วยรอยยิ้ม เช่นกันกับคนอื่นๆ น้อยคนนักที่จะเห็นบทบาทของครูทั้ง 5 คนในความสำเร็จนั้น และเบื้องหลังรอยยิ้มของครู คงมีความรู้สึกที่แฝงอยู่มากมาย

เมื่อปิดงานมหกรรมฯ เรียบร้อย เรานั่งล้อมวงกันและขอให้ครูแต่ละคนกล่าวอะไรเล็กน้อยก่อนจะจากกันไป

“ครูดีใจที่สุดที่เราได้ทำงานด้วยกัน เห็นพวกเราวันนี้แล้วครูก็ดีใจ ครูพูดไม่เก่ง แต่รักพวกเราทุกคน พวกเรานี่ดีแท้ๆ”

“ครูก็เป็นครูมานานแล้ว แต่วิธีของครูมันก็ซ้าๆ อยากให้ทุกคนเก็บเกี่ยวประสบการณ์การทำงานครั้งนี้ไว้แล้วเอาไปใช้ให้เกิดประโยชน์กับเรา”

“มันเป็นการเรียนรู้ทั้งหมดเลย ครูก็ได้เรียนรู้จากพวกเรามากมาย”

“ประสบการณ์มันหาซื้อไม่ได้ ให้เราเก็บประสบการณ์นี้ไว้ มันมีค่ามากกว่าจะเอาเงินหาซื้อได้”

“อยากให้พวกเราจับมือกัน ถ้าครูบีบมือ ก็ให้ส่งต่อไป เป็นความตั้งใจของครูที่ส่งต่อให้ทุกๆ คน”

ถึงฉันจะไม่ได้ร่วมจับมืออยู่ในวงนั้นด้วย แต่กลับรู้สึกเหมือนได้รับสัมผัสที่ครูส่งต่อ ไม่ใช่ที่มือ แต่เป็นที่หัวใจ ประโยคเดิมที่เคยนึกถึง ลอยเข้ามาในหัวอีกครั้ง “พวกฉันทำขนาดนี้ไม่ได้หรอก”

คล้ายการปิดทองหลังพระ แต่ในมุมที่ฉันได้สัมผัส ครูทั้ง 5 คน ไม่ใช่แค่เพียงปิดทองหลังพระ ครูนั่นเองที่ทำให้พระทั้งองค์เป็นทอง และครูทำตอนที่ไม่มีใครมองเห็นพระ

โครงการของเราสิ้นสุดลงแล้ว พวกเราที่มหาวิทยาลัยครบทุกคนเราคงไม่ได้เจอผู้เข้าร่วมและครูทุกท่านไปอีกพักใหญ่ ครูอยู่กับเรามาตั้งแต่ก่อนเริ่มค่าย ร่วมเผชิญภาวะการทำงานอันหนักหน่วงกับเรามาตลอดโครงการ และซึ่มซับความสำเร็จเมื่อมาถึงปลายทาง การเดินทางทั้งหมดของเราอยู่ในสายตาคูเสมอ

หลังจากนี้ไป กิจกรรมส่งเสริมการอ่านในชุมชนจะยังคงมีอยู่หรือไม่ ไฟในใจของแกนนำแต่ละคนที่ถูกจุดไว้จะดับมอดไปหรือเปล่า แรงผลักดันที่สร้างความเชื่อมั่นในคุณค่าของความเป็นมนุษย์จะอ่อนแรงลงไหม

สายตาคูที่มองลูกศิษย์ตัวเองอย่างเชื่อมั่นวันนั้นคงเป็นคำตอบที่ดีที่สุด สายตาที่จะคอยดูแล สนับสนุน และก้าวเดินไปด้วยกัน สายตาที่เหมือนสายตาคูแม่ที่อยู่เคียงข้างและเฝ้ามองการเติบโตของลูกๆ ทุกคนอย่างภาคภูมิใจ

การอ่านกับความเป็นอื่น

เรายังมีความเข้าใจเรื่องกลุ่มชาติพันธุ์น้อยมาก คนส่วนใหญ่แสดงอาการรังเกียจ ไม่ชอบใจ ไม่พอใจที่จะมี 'คนอื่น' อยู่ในประเทศเดียวกัน แต่คนกลุ่มชาติพันธุ์ เป็นเพียงคนอื่นที่เชื้อชาติหนึ่งที่อพยพมาจากบ้านเกิดเดิมสู่ผืนแผ่นดินที่จะทำให้เขาได้ใช้ชีวิตเหมือนมนุษย์คนอื่น ๆ

การไม่รู้จักรัก ทำให้เราในฐานะเจ้าของพื้นที่เดิม ไม่ชอบการมีอยู่ของคนกลุ่มอื่น ซึ่งมีแต่จะทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมามากมายเพียงเพราะความไม่เข้าใจ เพราะเรายังไม่รู้จักรักกัน

เมื่อไรที่เขาทำอะไรไม่ถูกใจเรา ไม่มีใครที่พร้อมฟังหรืออธิบายถึงสิ่งที่เกิดขึ้น เราไม่รู้สึกรู้ว่าเขาคือส่วนหนึ่งของชุมชนในอนาคตของเรา และเป็นเพื่อนมนุษย์ มีสิ่งที่ยากทำ มีความรัก มีครอบครัว มีความฝัน เหมือนกับเรา การไม่รู้จักรักเป็นการปิดโอกาสของเราที่จะสร้างพื้นที่ชุมชนใหม่ๆ สร้างประสบการณ์และการต่อยอดใหม่ๆ ในขณะที่เดียวกัน ก็ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์รู้สึกเป็นอื่นมากขึ้นกว่าเดิม ขาดการยอมรับ ขาดโอกาสในการพัฒนา จากเด็กๆ ที่ถูกชุมชนมองเป็นอื่น ก็กลายเป็นผู้ใหญ่ที่ไม่กล้าพอที่จะฝัน ไม่กล้าพัฒนาทั้งตัวเอง และสังคม

เราเชื่อว่าการลดอคติระหว่างคนทั้ง 2 กลุ่มจะช่วยให้ทั้งสังคมของเราได้พัฒนาสู่อนาคตไปด้วยกันโดยหนังสือจะเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้เกิดการสื่อสาร สื่อสารด้วยความตั้งใจ และสื่อสารกันภายในเฉพาะตัวของเรา

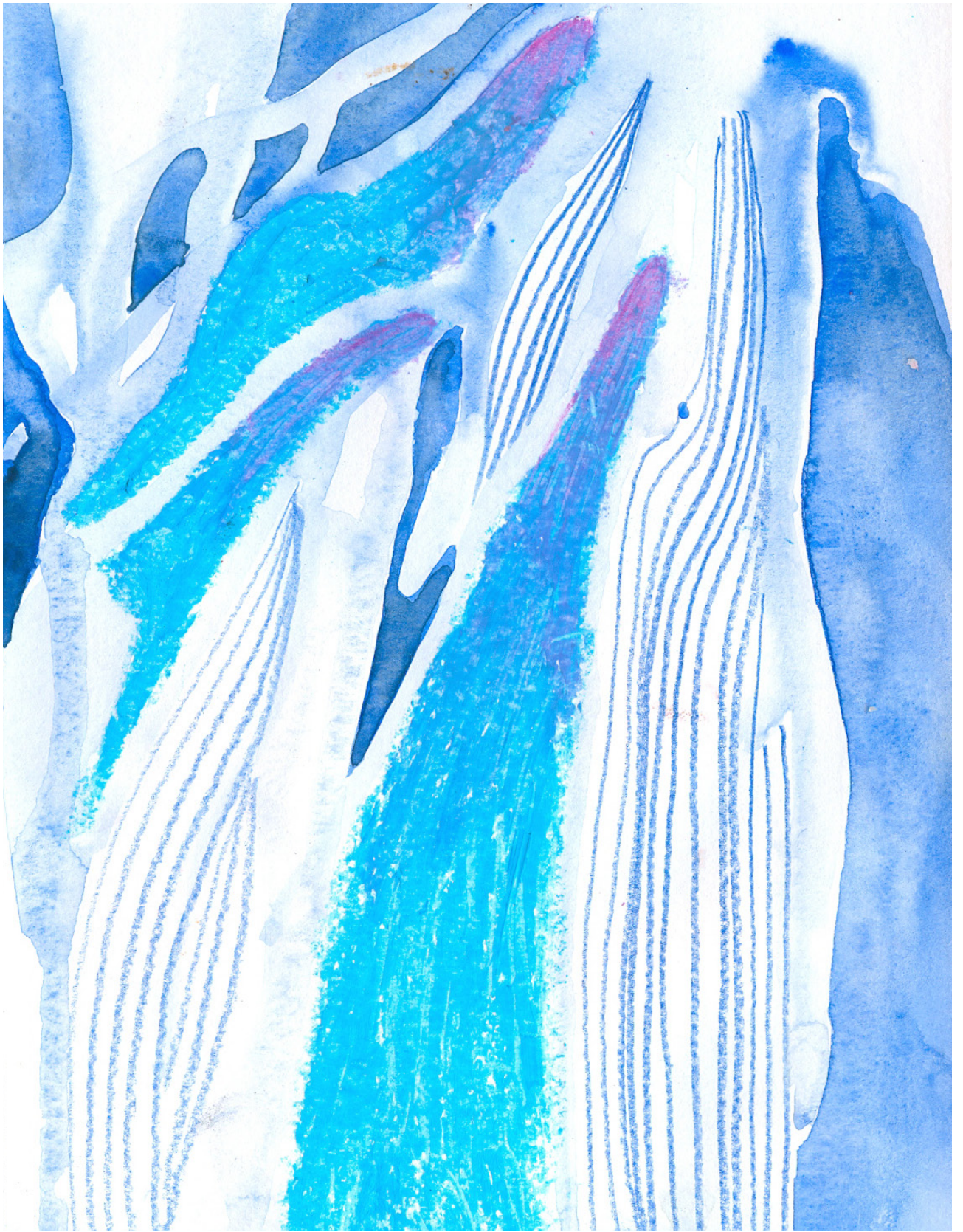
การใช้หนังสือเป็นเครื่องมือนี้ ช่วยให้กลุ่มคนชาติพันธุ์ หรือกลุ่มคนชายขอบอื่นๆ ได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น ความสามารถ ความคิดสร้างสรรค์ที่ไม่จำกัด ซึ่งเป็นการช่วยย้ำว่า เขาสามารถทำสิ่งต่างๆ ด้วยตัวเองได้ พัฒนาได้ และมีชุมชนอยู่เคียงข้าง โดยเราคอยให้กำลังใจ มีเพื่อนที่ไม่ตัดสินความคิดของเขาว่าถูกหรือผิด แต่ให้ข้อมูลเรื่องนั้นๆ เพิ่มเติมกับเขาแทน สิ่งเหล่านี้สร้างความภาคภูมิใจในตัวเขาเอง ในฐานะปัจเจกชนที่เป็นส่วนหนึ่ง

ของสังคม

เราพบระหว่างทำกิจกรรมว่าคนบนดอยขาดหนังสือ เราเลยชวนกลุ่มชาติพันธุ์ทำหนังสือว่าด้วยเรื่องราวชุมชนของเขาเอง นอกจากจะใช้ประกอบการเรียน ใช้ในห้องสมุดของชุมชนซึ่งช่วยขยายความรู้ความเข้าใจของคนในท้องถิ่นเองแล้ว หนังสือยังกลายเป็นทูตทางวัฒนธรรมให้กับพื้นที่อื่นๆ ให้ได้เรียนรู้ที่จะอยู่กับความแตกต่างหลากหลายในสังคมโลกสมัยใหม่อันไร้พรมแดนด้วย

ในวันเปิดตัวหนังสือของเพื่อนๆ น้องๆ กลุ่มชาติพันธุ์ที่พวกเราช่วยกันทำ คนในชุมชนทั้งชาวเมือง ชาวกรุง ชาวดอย และกลุ่มชาติพันธุ์มาดูหนังสือด้วยกัน พวกเราคุยกันสื่อสารกันในบรรยากาศที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน บรรยากาศที่ทำให้เห็นว่าเรากำลังสื่อสารกับมนุษย์คนหนึ่ง ไม่ใช่คนชาติหนึ่ง

“เมื่อเราอ่านหนังสือ เราไม่ได้ตกหลุมรักตัวละครเหล่านั้นเพราะรูปร่างหน้าตา หรือลักษณะภายนอกของพวกเขา แต่เราตกหลุมรัก ถ้อยคำ ความคิด และจิตใจของพวกเขา เราตกหลุมรักจิตวิญญาณของพวกเขา”

หนังสือนิทานจากภูเขา

เปลี่ยนเรื่องเล่าเป็นเครื่องมือแห่งความเข้าใจ

น้องๆ แต่ละคนกำลังแปะเทปกาวลงหนังสือด้วยความระมัดระวัง แม้การทำหนังสือนิทาน ภาพพิมพ์ท่ามกลางอากาศร้อนอบอ้าวจะทำให้ทุกคนเหน็ดเหนื่อย แต่ก็ยังไม่มีใครวางมือ พวกเขาค่อยๆ ช่วยกันห่อปกหนังสืออย่างตั้งใจ รอบโต๊ะมีเด็กน้อยมามุงดู ให้ความสนใจกับสิ่งที่พี่ๆ แกนนำส่งเสริมรักการอ่านทำ

“เสร็จแล้ว” เสียงหนึ่งตะโกนขึ้น ครูชัยหยิบหนังสือนิทานที่เราเพิ่งช่วยกันทำเสร็จมานั่งอ่าน เขาอ่านนิทานซ้ำแล้วซ้ำเล่า แล้วก็หันไปหัวเราะคิกคักกับเพื่อนและพูดภาษาลานูกัน เพื่อนของเขาหันมามองฉันแล้วแปลสิ่งที่ครูชัยพูดให้ฟังว่า “เขาบอกว่าเหมือนหนังสือนิทานของจริงเลย” ฉันนิ่งไปสักพักแล้วหัวเราะ ก่อนตอบไปว่า “ก็นี่แหละหนังสือนิทานของจริง”

ค่ายที่หนึ่ง

พวกเราเจอกันครั้งแรกเช้าวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ.2557 วิทยากรและน้องๆ ตัวแทนนักศึกษา ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา 'แม่ฟ้าหลวง' ทั้ง 40 คน (จาก 4 หมู่บ้าน ปางแดง, ห้วยปง, แม่จอน, ก้อตป่าบง) ที่ครูคัดเลือกมาแล้วว่ามีคุณสมบัติพร้อมที่จะเป็นแกนนำ และเป็นบุคคลที่อ่านออกเขียนได้ เราทุกคนยิ้มให้กัน กิจกรรมค่ายที่ 1 อบรมแกนนำอาสาสมัครชาติพันธุ์รักการอ่าน (3 วัน 2 คืน) ที่ได้รับการสนับสนุนจากแผนงานสร้างเสริมวัฒนธรรมการอ่านในโครงการอ่านยกกำลังสุข...สร้างเสริมวัฒนธรรมการอ่านในกลุ่มชาติพันธุ์ กำลังจะเริ่มขึ้นที่มะขามป้อมเชียงดาว

พวกเราเริ่มกิจกรรมแรกด้วยการแนะนำตัวและละลายพฤติกรรม ในจำนวนคน 40 คน นั้น มี 20 กว่าคนเป็นวัยรุ่น โดยที่เกินครึ่งเป็นวัยรุ่นที่มีครอบครัวแล้ว ส่วนที่เหลือ 10 กว่าคนเป็นผู้ใหญ่ และที่กล่าวมานั้น ส่วนหนึ่ง อ่านเขียนภาษาไทยไม่ได้ อีกทั้งส่วนใหญ่ไม่ชอบอ่านหนังสือด้วย เมื่อผู้เข้าร่วมมีความหลากหลาย และไม่ตรงตามที่เราออกแบบเตรียมกระบวนการไว้ ทำอย่างไรเราจึงจะพาผู้เข้าร่วมไปถึงเป้าหมายร่วมกันให้ได้

ตั้งแต่จำความได้ มีหนังสือเล่มไหนอยู่ในความทรงจำของเราบ้าง?

หนังสือเล่มแรกที่เรารู้จักคืออะไร เราชอบหนังสือแบบไหน มีหนังสือเล่มไหนเปลี่ยนชีวิตเรารึเปล่า? พวกเราค่อยๆ ชวนให้ผู้เข้าร่วมอยู่กับตัวเองแล้วทบทวนถึงหนังสือที่เข้ามาในชีวิตของเขาตั้งแต่จำความได้มาจนถึงวันนี้

ผู้เข้าร่วมหลายคนคิดหนัก เพราะทั้งชีวิต หยิบเสียม จับจอบ แบกหาม หาเช้ากินค่ำ จะเอาเวลาที่ไหนไปอ่านหนังสือ บางคนกำลังเริ่มเรียน ก-ฮ กิจกรรมนี้ทำให้เกิดช่องว่างในคำตอบ มีบางคนถอนใจอยากกลับบ้าน ทีมมะขามป้อมคอยสังเกตบรรยากาศและอาการของผู้เข้าร่วมแล้วค่อยๆ สร้างพื้นที่ปลอดภัย เราปรับแผนให้เหมาะกับผู้เข้าร่วม ให้เขาไม่อึดอัดโดยยังรักษาเป้าหมายของกิจกรรมไว้ด้วย

ไชยทัศน์ วุ้ยอ ชายหนุ่มชาวเผ่าอาข่าอายุประมาณ 26 ปี ไชยทัศน์ย้ายมาอยู่กับแฟน และเปิดร้านขายของด้วยกันที่หมู่บ้านแม่จอน เขามีลูกแล้ว 2 คน ไชยทัศน์เป็นคนชอบสมุนไพรวินหนึ่งเขาได้เจอหนังสือที่เกี่ยวกับสมุนไพรวินในห้องสมุด จึงขอยืมมาอ่าน เมื่อเริ่มต้นอ่านจากสิ่งที่ชอบและอยากเรียนรู้ จึงทำให้ไชยทัศน์เริ่มชอบอ่านหนังสือมากขึ้น และเริ่มอ่านหนังสืออื่นๆ เช่น การ์ตูน หนังสือพิมพ์

ศุภชัย จะละ เป็นเด็กหนุ่มร่างใหญ่อายุ 17 ปี แต่งงานแล้ว เขาเป็นคนนิ่งๆ ไม่กล้าพูด

คุยกับผู้คนที่คล้ายกันกับเพื่อนๆ ของเขา

ยอแซฟ จิโบ อายุประมาณ 18 ปี มาจากหมู่บ้านห้วยปง เขาบอกตั้งแต่แรกว่าไม่ชอบอ่านหนังสือ และอยากกลับบ้าน ไม่อยากอยู่ค่ายแล้ว

การสร้างแกนนำนั้นไม่ง่าย เราเห็นว่ามีความห่างเหินระหว่างผู้เข้าร่วมกับหนังสือ เราให้เวลาผู้เข้าร่วมได้มีโอกาส หยิบ จับ ดู อ่านหนังสือมากมายที่เราจัดเตรียมไว้ อยากไปนั่งนอนอ่านแบบใดก็ได้ บางคนอ่านไม่เป็นก็ให้เพื่อนอ่านให้ฟัง บางคนดูแค่ภาพ บางคนอ่านเองในใจ

ยอแซฟเขียนนิยายสารที่เกี่ยวกับรถ แล้วดูร่วมกันกับเพื่อนๆ อย่างสนุกสนาน วิทยากรอย่างเราหยิบสถานการณ์เหล่านั้นมาชวนทุกคนคุย ให้การอ่านได้เริ่มต้น อาจเป็นการอ่านภาพหรืออ่านป้ายบอกทาง ค่อยๆ ทำให้การอ่านเกิดขึ้นได้ทุกที่ทุกเวลา

หลังจากคุยกัน ผู้เข้าร่วมเริ่มมีความมั่นใจ และเปิดใจให้หนังสือมากขึ้น วันที่ 2 ของค่ายผู้เข้าร่วมเริ่มสนุกกับการหยิบจับและค้นหาหนังสือที่ตัวเองชอบ เราค่อยๆ เสริมเนื้อหาการเลือกหนังสือให้เข้ากับช่วงวัย และเทคนิคกิจกรรมที่ใช้ในการส่งเสริมการอ่าน

ทำทนายด้วยของจริง

ท้ายค่ายเราให้ภารกิจผู้เข้าร่วมไปโรงเรียนบ้านทุ่งหลุก โรงเรียนนี้อยู่ใกล้กับมะขามป้อมแค่สองกิโลเมตร มีเด็กๆ ตั้งแต่ชั้นอนุบาลจนถึงประถมปลาย ผู้เข้าร่วมมีหน้าที่เลือกหนังสือที่ตัวเองคิดว่าเหมาะสมกับช่วงวัยนั้นๆ แล้วนำไปอ่านให้น้องฟัง ทุกคนตื่นเต้นและกลัว พวกเขาคิดว่าตัวเองอ่านไม่เป็น อ่านไม่เก่ง อ่านไม่คล่อง พวกเขาไม่ลดระดับภารกิจแต่คอยเชียร์อยู่ใกล้ๆ

9.00 น. ถึงเวลาลงสนาม แกนนำทั้ง 40 คน จับกลุ่มแยกย้ายกันไปอ่านตามมุมต่างๆ ในโรงเรียน เด็กๆ มาล้อมวงฟัง เริ่มแรกก็เคอะเขินกันไปตามประสาคนเริ่มรู้จัก พอเวลาแห่งความกดดันผ่านไป ผู้เข้าร่วมเริ่มเปลี่ยนจากความกดดัน อึดอัด เป็นสนุก หลายคนมีเทคนิคแพรวพราวในฉบับปล้นตรงนั้น เรียกว่าเก่งขึ้นเมื่ออยู่ในสถานการณ์ฉุกเฉิน เกิดบทสนทนาระหว่างผู้อ่านและผู้ฟังโดยมีหนังสือเป็นตัวเชื่อม

บางกลุ่มหลังอ่านเสร็จก็เล่นเกม ถาม-ตอบ และเด็กๆ ขอให้เล่าเรื่องซ้ำอีกครั้ง แล้วตั้งใจฟังราวกับว่าได้ฟังเป็นครั้งแรก ฉันทอยออกมาหนึ่งก้าวเพื่อดูภาพรวม เป็นบรรยากาศการอ่านหนังสือระหว่างพี่กับน้องที่น่ารักและเรียบง่าย แต่สนุก อ่าน เล่า เล่น ยิ้ม เสียงหัวเราะ เข้ามาแทนที่ความกังวลเมื่อเข้า

เมื่อกลับมาที่มะขามป้อม พวกเราแลกเปลี่ยนประสบการณ์และความรู้สึกก่อนทำและหลังทำงานกันกับผู้เข้าร่วม ทั้งศุภชัย และไชยทัศน์ผู้พูดไม่เก่งบอกว่า เลิกหนังสือเล่มใหญ่ไปรูปภาพเยอะๆ แล้วเล่าตามภาพ เล่าไป ค่อยไป พวกเขาได้อยู่ท่ามกลางวงล้อมของเด็กๆ ทั้งคู่ไม่เชื่อว่าตัวเองจะทำได้ขนาดนี้

ยอแสงผู้ไม่อ่านหนังสือและอ่านไม่คล่องเลือกเล่าตามภาพ และให้ห้องๆ แปลงร่างเป็นสัตว์ในเรื่อง กลายเป็นเทคนิคเล่าไป เล่นไป และมีเทคนิคอีกมากมายที่เกิดจากตัวผู้เข้าร่วมเอง ทุกคนดูสนุกและได้ประสบการณ์จากการลงมือปฏิบัติจริง

ตอนนี้มิตรภาพระหว่างผู้เข้าร่วมกับหนังสือเริ่มมากขึ้น เราจะไม่ปล่อยให้ความรู้สึกนี้หายไป เราเปิดโอกาสให้ยืมอ่านหนังสือตลอดช่วงเวลาที่พักทุกช่วงและท้ายที่สุดได้มอบหนังสือกล่องใหญ่ให้เอากลับไปในชุมชนตัวเอง เมื่อแกนนำทั้ง 40 คนเริ่มมีเพื่อนเป็นหนังสือและเห็นว่ามีประโยชน์อย่างไร ภารกิจของพวกเขา คือ แบ่งปัน และส่งต่อเพื่อนที่ดีให้คนในชุมชนได้รู้จัก

อ่านได้ในชีวิตประจำวัน

หลังจากเสร็จค่าย 1 ทีมมะขามป้อมลงติดตามกิจกรรมที่ 2 ขยะ ผลในชุมชน ทั้ง 4 หมู่บ้าน ช่วงระยะเวลา 5 เดือน แกนนำชุมชนหน้าใหม่และครูพี่เลี้ยง ทั้ง 4 หมู่บ้าน ขยันขันแข็งหาทางให้หนังสือเข้าถึงคนในชุมชนมากที่สุดบ้างทำ ตะกร้าหนังสือส่งตรงถึงบ้าน และจะมารับคืนภายใน 5 วัน แล้วส่งต่อให้บ้านถัดไป ซึ่งยอแสงเป็นหนึ่งในคนที่ทำหน้าที่นี้ และเรียกตัวเองว่า บุรุษไปรษณีย์ บ้างทำศาลาหนังสือในหมู่บ้าน บางคนให้พื้นที่บ้านตัวเองเป็นห้องสมุด ใครผ่านไปผ่านมา ก็แวะมาอ่านหนังสือได้ บางคนเปิดร้านขายของ เมื่อมองเห็นว่าต้องมีคนมาซื้อของทั้งวัน วิธีการนี้น่าจะเป็นโอกาสที่ดีที่คนจะหยิบจับหนังสืออ่าน ซึ่งคือบ้านของไชยทัศน์นั่นเอง

ไชยทัศน์และเพื่อนแกนนำคนอื่นๆ ตกลงกันว่า จะช่วยกันสร้างกระท่อมหนังสือขึ้นมาเพื่อใครมาซื้อของจะได้นั่ง และหยิบหนังสือมาอ่านได้เลย หลังจากกระท่อมหนังสือเสร็จ เด็กๆ ก็มาชุมนุมกันที่นั่นโดยไม่ได้นัดหมาย บ้างอ่านหนังสือเอง บ้างอ่านให้กันฟัง มีผู้ใหญ่ พ่อแม่ มาดูลูกตัวเองและหยิบหนังสือที่ตัวเองสนใจมานั่งดู นั่งอ่าน นอกจากหนังสือที่มะขามป้อมให้ไปแล้ว ทางแกนนำยังตกลงกันซื้อหนังสือพิมพ์รายวันมาไว้ที่กระท่อมหนังสือด้วย

นิทานจากภูเขา

หลังจากนั้นไม่นาน ค่ายถัดไปก็เริ่มต้น ฉันและพีในกลุ่มมะขามป้อมหอบอุปรกรณมากมายมาทำหนังสือนิทานจากเรื่องเล่าในชุมชน 2 เรื่อง ที่พวกเราและน้องๆ จะได้ทำด้วยกัน

เราพากันเดินทางไปตามบ้านของผู้อาวุโส มาฟังนิทาน ตำนาน เรื่องเล่าสนุกๆ และประวัติของชนเผ่าลาหู่ดำ เมื่อไปถึง ผู้อาวุโสแต่ละคนจะพูดว่า “เล่านิทานไม่เป็น” แต่ทุกครั้งทีผู้อาวุโสเล่านิทานเรื่องทีหนึ่งเสร็จเรื่องทีสองทีสามจะตามมาติดๆ พวกเราและน้องๆ พากันเดินไปแวะพักท่ายและนั่งฟังกันจนค้ำมืด แต่ทุกคนยังคงตื่นเต้นเหมือนเมื่อเช้าไม่มีผิด

รุ่งขึ้น พี่ฝน รวีวาร โฉมเฉลา บรรณาธิการหนังสือนิทาน และพีๆ ทีมะขามป้อมช่วยกันคัดเลือกนิทาน 2 เรื่องทีมีเรื่องราวทีสนุก น่าสนใจ สามารถนำมาทำเป็นนิทานได้ และเหมาะกับเทคนิคของแต่ละกลุ่ม จนในทีสุดกลุ่มเทคนิคภาพพิมพ์สีน้ำก็ได้นิทานเรื่อง แม่เฒ่าผู้ไม่รักษาสัญญา ซึ่งน้องๆ ในกลุ่มชอบเหมือนกัน (ในเรื่องนี้มีตัวละครตัวหนึ่งเป็นงูใหญ่ยักษ์ และพวกเราต่างคิดว่าถ้าตอนนี้งวด และลงสีเจ้างูตัวนี้คงสนุกแน่) จากนั้นเราเริ่มช่วยกันแบ่งเรื่องราวในนิทานให้เป็น 12 ย่อหน้า แล้วเริ่มวาดภาพประกอบทีเลี้ยงขยับบทบาททยอยออกมาให้กำลังใจน้องๆ ซึ่งเป็นหน้าที่สำคัญมากในการทำงานนี้ เพราะน้องๆ ส่วนใหญ่มักไม่มั่นใจว่าภาพวาดของเขาจะสามารถไปเป็นภาพประกอบนิทานได้หรือไม่

การอ่านเป็นเรื่อของทุกคน?

คุุชชัยเลือกเข้ากลุ่มทำหนังสือนิทานเทคนิคภาพพิมพ์สีน้ำกับฉัน เรามีโอกาสพูดคุยกันหลายเรื่อ คุุชชัยเล่าว่า เขาจะต้องทำงานเลี้ยงครอบครัวตัวเองและแฟนของเขา เด็กผู้ชายในหมู่บ้านถ้าไม่ไปทำงานรับจ้างเพื่อหาเงินมาแต่งงานและดูแลครอบครัว ก็ะพากันไปบวชเรียน เพราะมีข้าวให้กิน มีที่พักและมีเงินเก็บ ส่วนเด็กผู้หญิงถ้าไม่แต่งงานมีครอบครัว ก็ะทำงานรับจ้างในมุมต่างๆ ของเมืองเล็กเมืองใหญ่ เด็กหลายคนอยากเรียนต่อสูงๆ อยากมีความรู้ แต่ทางบ้านก็ไม่สามารถส่งลูกหลานเรียนต่อได้ แม้ว่าตัวเขาเองจะรู้ว่าหนังสือดี และน่าอ่าน แต่วิถีชีวิตก็ไม่เอื้อให้ทำเช่นนั้น

นอกจากนี้โรงเรียนในชุมชนของพวกเขาก็ขาดแคลนหนังสือทีหลากหลายและมีจำนวนเพียงพอต่อความต้องการของคนในชุมชน นี้อย่างไม่พุดถึงสภาพของหนังสือทีขาดปกบัง หน้ากลางหายบ้าง สิ่งเหล่านี้ทำให้พวกเขาไกลห่างจากหนังสือมากขึ้นไปอีก ยิ่งถ้าเป็นโอกาสในการ

ทำหนังสือนิทานดีให้คนนอกชุมชนได้อ่าน ยิ่งยาก

जबบทสนทนานั้นฉันไม่แปลกใจที่ศุภชัยส่งสายตาไม่แนใจตอนเลือกมาอยู่กลุ่มทำหนังสือนิทาน

ผ่านไปหลายชั่วโมง ฉันดูผลงานที่น้องๆ วาด มันสวยงาม และน่ารัก กลุ่มภาพพิมพ์สีน้ำเริ่มแกะกระดานแทนพิมพ์ ลงสีภาพพิมพ์ น้องๆ สนุกกันมากเพราะได้ทดลองทำอย่างเต็มที่ โดยที่ไม่มีมีการให้คะแนนและไม่มีใครสั่งให้ทำแบบไหน ทุกอย่างเกิดจากการเรียนรู้ของตัวเอง พี่ๆ ที่มหาวิทยาลัยจะเพียงแค่อวยและแนะนำอยู่ข้างๆ และเสริมกำลังใจให้หน่อย

เมื่อเห็นว่ามันๆ เริ่มมีความมั่นใจในการแกะแผ่นไม้ และระบายสีน้ำแล้ว ฉันจึงเอากะดานไม้ที่มีภาพนิทานประกอบให้แกะ จากนั้นก็ทาสีลงในกระดานแผ่นนั้น แล้วนำกระดาษที่มีเรื่องราวนิทานมาลงสีภาพพิมพ์ ทั้งสองทีมเริ่มกังวลใจมากอย่างเห็นได้ชัด พวกเขากลัวจะทำออกมาไม่ดี ชาวบ้านผู้ไม่เคยจับกล้องถ่ายภาพ ผู้ไม่เคยแกะสลักแผ่นไม้ ระบายสี ต้องต่อสู้กับความไม่รู้ และไม่เชื่อว่าตัวเองจะรู้ได้ ยอแสงก็เช่นกัน จากค่ายแรกผู้ที่ไม่ชอบอ่านหนังสือและอยากกลับบ้าน มาวันนี้เขากลายเป็นคนช่วยเรียงร้อยเรื่องราวนิทานของชุมชน ช่วยออกแบบภาพและทำหุ่นเพื่อเป็นภาพประกอบ มีรูปภาพตัวใหญ่ที่วาดและแกะบนไม้กระดานโดยศุภชัย

พื้นที่เชื่อมหัวใจ

เมื่อตกเย็นใกล้ค่ำ ก็มาถึงเวลาแห่งการเข้าเล่ม ทุกคนทั้งหิวและเหนื่อยแต่ไม่มีใครลดละยอมแพ้ ทั้งเด็กเล็กโตยังคงตั้งหน้าตั้งตาเข้าเล่มหนังสือนิทานทั้งสามเล่มด้วยความอุตสาหะ จนในที่สุดหนังสือนิทานภาพพิมพ์จากเรื่องเล่าของชนเผ่าก็สำเร็จ น้องๆ ทุกคนเปิดนิทานนั่งอ่านรอบแล้วรอบเล่า

เรื่องราวที่เกิดขึ้นกับศุภชัยและน้องๆ ในค่ายฯ ดูจากกิจกรรมอาจเห็นภาพของการทำหนังสือนิทานโดยเด็กชนเผ่าเผ่าหนึ่ง แต่สำหรับเด็กๆ ช่วงเวลาเหล่านี้เป็นเวลามหัศจรรย์ ไม่ใช่เพียงเพราะได้ไปตามหาและค้นพบเรื่องราวสนุกสนานในชุมชนของตัวเอง ทำภาพประกอบที่สวยงาม หรือการประกอบรวมเล่มให้กลายเป็นหนังสือนิทานให้ตัวเองและผู้อื่นได้อ่าน แต่หนังสือนิทานจากชนเผ่าเหล่านี้จะกลายเป็นเหมือนทูตสันถวไมตรีให้คนในเมืองใหญ่ เมืองเล็กและเพื่อนชนเผ่าอื่นๆ ที่ไม่รู้จักกัน หรือไม่เข้าใจกัน ได้ลองมาทักทายกันในพื้นที่ใหม่ บนหน้าหนังสือนิทาน จับมือกันผ่านปกหนังสือ ยิ้มและหัวเราะร่วมกันตามเรื่องราวที่อยู่ในหนังสือ

แววตาที่ก่อนหน้านี้มองเห็นว่าหนังสือคือศัตรูกลายเป็นเพื่อน พลังในใจของเขาส่งผ่านมือไปยังผลงาน เป็นหนังสือที่อาจสร้างแรงบันดาลใจไปยังอีกหลายๆ คน

งานส่งเสริมการอ่านครั้งนี้ย้ำกับฉันว่า กระบวนการการอ่านทำได้มากกว่าการสร้างเด็กๆ นักอ่าน และหนังสือให้อะไรมากกว่าความรู้

นิทานชนเผ่า

กลุ่มชาติพันธุ์ส่วนใหญ่มีภาษาเขียนแต่ไม่แพร่หลาย เรื่องราวต่างๆ มักถ่ายทอดผ่านการเล่าปากต่อปาก รุ่นต่อรุ่น นิทานของแต่ละชนเผ่า จึงอัดแน่นด้วยประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ความเชื่อ จารีตประเพณี และชุดประสบการณ์ของคนทุกรุ่น สะท้อนอัตลักษณ์ของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ได้อย่างน่าทึ่ง

บุคลิกตัวตนของคนแต่ละชนเผ่าจะเป็นตัวกำหนดแนวของเรื่อง นิทานปกาเกอะญอ ให้ความรู้สึกเหมือนอ่านบทกวีริมลำธารไหลเรื่อยเรื่อยบงาย นิทานลาหู่ตื่นเด่นเร้าใจเต็มไปด้วยการผจญภัยในป่าลึก นิทานดาราอั้งสนุกสนานร่าเริงตลกขบขัน

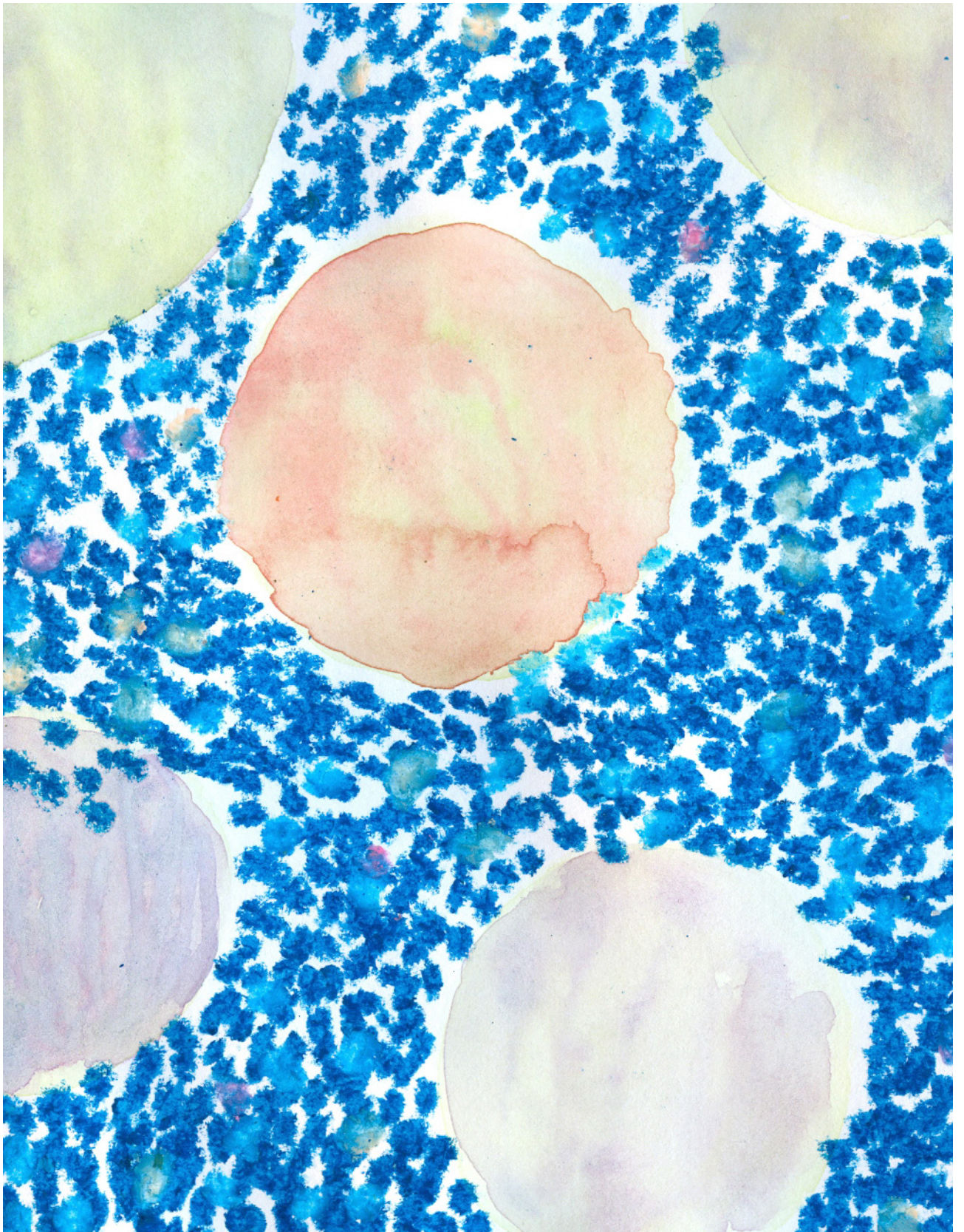
นิทานชนเผ่าสนุก เพราะพล็อตเรื่องเหนือความคาดหมาย และมีการเดินเรื่องที่ไม่เป็นไปตามขนบเรื่องเล่าทั่วไปที่คนส่วนใหญ่คุ้นเคย นิทานชนเผ่าจำนวนมากไม่มีคติสอนใจ ไม่มีการจบด้วย ‘นิทานเรื่องนี้สอนให้รู้ว่า’ ถ้าจะฟังนิทานชนเผ่าให้สนุกต้องฟังไปเรื่อยๆ สนุกสนานไปกับเรื่องราวแปลกใหม่ไม่รู้จบ แต่ถ้าฟังไปตีความไปจะพบกับปรัชญาที่ลึกซึ้ง

นิทานชนเผ่าส่วนใหญ่ไม่นิยมความเป็นฮีโร่และความสมบูรณ์แบบ ตัวละครหลักมักเป็นเด็กกำพร้า แม่ม่าย ยายแก่และสิ่งสราสตร์ สิ่งที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในนิทานชนเผ่าคือธรรมชาติ

สูตรพิเศษไม่มีคาถา

เลือกหนังสือที่ใช้ในแบบพิเศษ

หนังสือใคร หนังสือมัน ทุกเล่มมีเจ้าของ

มีกิจกรรมส่งเสริมการอ่านกิจกรรมหนึ่งชิ้นแทนเป็นกิจกรรมยอดนิยมตลอดกาลของ
พวกเรามะขามป้อม คือ อ่านหนังสือ

ตรงตัวตามชื่อกิจกรรม ง่ายคล้ายประซด จัดกิจกรรมเหมือนกำปั้นทุบดิน พวกเราจัด
ช่วงเวลาไว้ด้วยความตั้งใจ เขียนลงชัดๆ ในกำหนดการว่า ‘อ่านหนังสือ’

ย้อนไปเมื่อหลายปีก่อน กระบวนการส่งเสริมการอ่านของเรามีเทคนิคมากมายที่จะช่วย
ให้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่สนุกไปกับการอ่าน คุณครูและนักกิจกรรมมีวิธีการใหม่ๆ ไปกระตุ้นการอ่าน
ของผู้เข้าร่วม แต่มีสิ่งหนึ่งขาดไป

ผู้เข้าร่วมที่ไม่เคยอ่านหนังสือ แกนนำที่ไม่เคยเจอสุดยอดหนังสือด้วยตัวเอง ไม่รู้สึก
ว่าการอ่านหนังสือมีความหมายบางอย่าง จะไปชวนให้คนอื่นอ่านหนังสือได้ยังไง กิจกรรมแสน

ธรรมดาคงเริ่มต้นขึ้น และความยากก็เริ่มต้นตั้งแต่ประชุมเตรียมงาน

วันหนึ่งในปีพ.ศ.2555 หลังจากทำงานกระบวนการส่งเสริมการอ่านมาได้เกือบ 3 ปี ลองผิดลองถูกในหลายกลุ่มผู้เข้าร่วมด้วยหลากหลายกระบวนการและแนวคิดทั้งทางจิตวิทยา พัฒนาการ ภาษาศาสตร์และสังคมศาสตร์ พวกเราชะงักงันบ่อดันพบว่า แม้เราจะเอาหนังสือไปทำกิจกรรมเต็มคันทรถ บางครั้งกระบวนการยังไม่สามารถทำให้ผู้เข้าร่วมรักหนังสือได้จริง มีบางอย่างผิดพลาดไปจากที่เราตั้งใจ

พวกเราเรียกประชุมทีมแทบไม่เว้นวันต่อเนื่อง เป็นช่วงเวลาแห่งการประชุมซ้ำแล้วซ้ำเล่าเพื่อสังคายนาหลักสูตรการอ่านใหม่ หลายประเด็นต้องคิดใหม่ หลายประเด็นต้องถกเถียงทำอย่างไรให้คนไม่อ่านหนังสือรักหนังสือให้ได้

งานรักการอ่านกลายเป็นช่วงเวลารักการประชุม

พวกเราเห็นตรงกันว่าผู้คนมากมายไม่ชอบอ่านหนังสือ สำหรับบางคนอาจเป็นเพียงเพราะเขาไม่เคยอ่าน บางคนอาจยังไม่เคยเจอหนังสือที่สนุกหรือหนังสือที่ใช่ บางคนเข้าใจมาตลอดว่าหนังสือคือหนังสือเรียน หนังสือธรรมะ หนังสือการงานอาชีพ และหนังสือทั้งหลายช่างน่าเบื่อ สำหรับบางคน หนังสืออาจมีราคาสูงเกินไป และสำหรับคนส่วนใหญ่ มันไม่ได้เป็นแม่แต่ปัจจัยที่ 5 หรือที่ 6 ด้วยซ้ำ

จากข้อสันนิษฐานมากมายเกินกว่าจะบรรยายได้ครบนี้ มีสิ่งหนึ่งที่พวกเราสนใจ คือ ‘ถ้าเขาแต่ยังไม่รู้จักหนังสือ ยังไม่เคยอ่านละ’

ฉันและเพื่อนๆ ในที่มหาวิทยาลัยกระบวนการการอ่านหลายคนชอบอ่านหนังสือกันตั้งแต่สมัยประถมด้วยหลายๆ เหตุปัจจัย พวกเรามีหนังสือเล่มแรกที่พาเราเข้าวงการนักอ่านต่างๆ กัน มีนักเขียนคนโปรดคนละคน มีหนังสือที่ชอบคนละแนว มีหนังสือพกติดตัวคนละแบบ

เช่น สำหรับฉัน ชอบหนังสือที่เล่าเรื่องมนุษย์อย่างเป็นมนุษย์ วรรณกรรมแบบที่ทำให้เราเห็นตัวเอง เห็นคนอื่น และทำให้เกิดวิธีคิดใหม่ๆ หรือจิตใจใหม่ๆ ได้สัมผัสประสบการณ์หรือความรู้สึกที่เรายังไม่เคยเจอหรือไม่เคยอธิบายได้มาก่อน สำหรับฉัน หนังสือช่วยเรียบเรียงความคิดเป็นเพื่อน และเยียวยาจิตใจ

สำหรับเพื่อน คือ หนังสือภาพที่สามารถสื่อสารได้มากกว่า 1,000 คำ หรือหนังสือบทความที่ทำการบ้านมาอย่างดี หนังสือที่สื่อสารกับเขาตรงไปตรงมา น่ารัก และช่วยเปิดโลกอันหลากหลาย

หนังสือมีความหมายต่อชีวิตในแง่มุมมองต่างๆ ของพวกเราทุกคนพอที่เราทุกคนอยากชวนให้คนที่อยู่รอบตัวอ่านหนังสือไปด้วยกัน แต่ที่แน่คือ หนังสือหลายเล่มที่พวกเราประทับใจไม่ใช่หนังสือที่จะหาซื้อได้ตามร้านสะดวกซื้อ บางเล่มไม่สนุกสำหรับคนที่ยังไม่คุ้นเคย บางเล่มอาจจะแปลกเกินไป คล้ายการชวนคนรักหนังแฉ็คชั่นเร้าใจ ไปดูหนังญี่ปุ่นที่เดินเรื่องเงียบเขียบ หรือดูหนังมิวสิคัล สวยๆ ผืนๆ

ในเมื่อพวกเราหนังสือที่ชอบต่างๆ กัน ผู้เข้าร่วมก็คงเป็นเช่นเดียวกัน โจทย์หนึ่งของการประชุมในวันนั้นจึงกลายเป็น ทำอย่างไรให้คนนับร้อยคนในแต่ละเวิร์กชอป ร้อยรสนิยมและประสบการณ์ชีวิต มีหนังสือเริ่มต้นที่ 'ใช่' สำหรับตัวเอง และคำตอบก็มาลงเอยที่ ถ้าอย่างนั้นให้เขาได้ลองอ่านด้วยกิจกรรม 'อ่านหนังสือ' นี้แหละ

ก่อนเริ่มทำกิจกรรมอ่านหนังสือ เราวางแผนกันว่า เราจะนำหนังสือที่เตรียมมาจัดหมวดหมู่ใหม่กระจายทั่วห้องเวิร์กชอป ไม่ใช่หมวดภาษา วิทยาศาสตร์ ประวัติศาสตร์ แต่ต้องเป็นหมวดใหม่ๆ ที่ตื่นตื้นนำสนุก แล้วต่อด้วยการแนะนำหนังสือ สังเกตกลุ่มผู้เข้าร่วมว่าน่าจะสนุกกับหนังสือเล่มไหนแล้วหยิบบางเล่มจากแต่ละหมวดหมู่ที่จัดไว้มาเส้าเป็นตัวอย่งให้ตื่นตื้นนำค้นหา หลังจากนั้นจึงให้เวลาผู้เข้าร่วม ไม่ว่าจะเด็กหรือผู้ใหญ่ไปเลือกหนังสือมาอ่านเล่นสัก 2 ชั่วโมง

วางแผนเค้าโครงกิจกรรมเสร็จพวกเราเริ่มคัดเลือกหนังสือที่จะหยิบลงตะกร้าไปให้ทุกคนได้อ่าน และความยากก็เริ่มต้นทันที

จากบรรยากาศสนุกตื่นตื้นเมื่อตอนคิดกิจกรรมการอ่าน กลายเป็นเคร่งเครียดกังวล คำถามใหม่ผุดขึ้นอีกครั้ง หนังสืออะไรที่ผู้เข้าร่วมควรได้อ่าน หนังสืออะไรถึงจะดีพอ

พวกเราเริ่มเถียงจนถึงขั้นว่า 'ไม่ควรมีคำว่า 'ควร' และไม่ดีที่มีคำว่า 'ดี'

หรือพวกเราจะลองเริ่มต้นให้ทุกคนอ่าน หนังสือรางวัล

หลายเสียงแข็งแ่

"หนังสือรางวัลคือหนังสือที่มีผู้คนเลือกกลุ่มหนึ่งเห็นว่าดี เลยมอบรางวัลให้ นั่นไม่ได้แปลว่าหนังสือมันดี แค่คนกลุ่มหนึ่งเห็นว่าดี"

"แต่อย่างน้อย แปลว่ามันดีพอสำหรับคนกลุ่มหนึ่งนะ อาจพอเป็นตัวช่วยสำหรับคนยังไม่รู้จักหนังสือ แต่มันก็จะดูผูกขาดรสนิยมใหม่"

"จะอ่านยากไหม เป็นหนังสือที่ซับซ้อนเหมือนกันนะ"

“แต่มันเป็นหนังสือที่ควรอ่าน”

“คำว่า ‘ควร’ โผล่มาอีกแล้ว”

หรือจะเริ่มที่ประเภทกลุ่มหนังสือร้อยเล่มที่คนไทยควรอ่าน
หลายเสียงประชัน

“หนังสือร้อยเล่มมีแต่หนังสือไทย แต่เวลาอ่านหนังสือเราอ่านเรื่องมนุษย์นะ เรื่อง
มนุษยชาติ หนังสือประเทศไหนก็มนุษย์เหมือนกัน”

“ร้อยเล่มนั้นไม่เหมาะกับเด็ก”

“เด็กแต่ละพื้นที่ไม่เหมือนกัน แต่ละคนก็ไม่เหมือนกัน ถ้าเด็กมีประสบการณ์การอ่าน
บ้าง เขาอ่านได้ จะได้ก้าวไปสู่สิ่งอื่น”

“เด็กๆ บางคนถึงจะโตแล้วแต่เขาเพิ่งเริ่มต้นอ่านนิทานกันเอง ควรเอาหนังสืออ่านง่าย
เอานิทาน เอากวีตุนไปเผื่อด้วย”

“บางเล่มไม่เห็นดีเลย”

“ไม่ดีสำหรับใคร”

เมื่อคุยเรื่องความชอบไม่ชอบและความดีความงามในหนังสือไปสักพัก เราสรุปตรงกัน
ว่ามาตรฐานทั้งหลายในโลกนี้เกิดจากไม้บรรทัดของปัจเจกบุคคล วิธีการเลือกหนังสือที่เป็นสูตร
สำเร็จนั้นไม่มีอยู่จริง สิ่งที่เราต้องคำนึงถึงคือ สิ่งที่เราคิดว่าเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย ทั้งช่วงวัย
พื้นที่ และประสบการณ์การอ่าน ประเมินผู้เข้าร่วมและเลือกหนังสือไปอย่างหลากหลาย หนังสือ
ที่เราเห็นว่าดีในมิติใดมิติหนึ่ง สร้างโอกาสให้คนกับหนังสือแปลกหน้าได้เจอกัน

นี่ถึงกลุ่มผู้เข้าร่วมให้ชัด แล้วหนังสือจากที่เคยเตรียมกันไป 1 คันรด กลายเป็นหนังสือ
1 ลังใหญ่

ทุกอย่างที่เราคิดว่าผู้เข้าร่วมสักเพียง 1 คน ในครั้งนั้นๆ ‘อาจจะ’ อ่าน ได้สนุก ได้มีความสุข
ตื่นเต้นไปกับหนังสือ ได้เชื่อมโยง รับหนังสือเข้าเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต ได้ต่อยอดการอ่านและ
ความรักหนังสือไปในอนาคต เพียงแค่อาจจะมีสักคน เราจะหยิบหนังสือเล่มนั้นไป

เมื่อวันเวิร์กชอปมาถึง กิจกรรมเริ่มต้น เราจัดหมวดหนังสือสนุกๆ แล้วชวนทุกคนมา
มุงคุยกันสั้นๆ ชวนดูทั้งหนังสือน่าตื่นเต้น หนังสือที่ผู้ชายน่าจะชอบ หนังสือที่ผู้หญิงน่าจะสน
วรรถนกรรมที่เนื้อหาซับซ้อนแปลกใหม่ นิทานสนุกๆ อ่านง่ายสำหรับผู้เริ่มต้น หลากหลายมากมาย
แล้วปล่อยให้ทุกคนอยู่กับหนังสือตามอัธยาศัย

ไม่ใช่หนังสือที่ฉันหรือเพื่อนๆ ชอบหรือที่ทุกคนจะหยิบอ่าน แต่เป็นหนังสือที่ 'สบตาเขา' หนังสือที่ 'น่าจะใช่' สำหรับเขาในช่วงเวลานั้นๆ นั้น จากเล่มหนึ่งสู่อีกเล่มหนึ่ง เปิดประตูบานหนึ่งไปอีกบานหนึ่ง ออกจากโลกหนังสือเก่าเบื่อกันไป เขาค้นเจอ โสโลกที่มีหนังสือให้เลือกมากมาย แล้วปิดท้ายด้วยการเล่าประสบการณ์นั้นให้ใครสักคนฟังผ่านกระบวนการที่ต่อเนื่อง

เขากับหนังสือ จากคนแปลกหน้าก็กลายเป็นคนรู้จัก บางคนเจอหนังสือรักแรกพบ

จบกิจกรรมวันนั้น พวกเราคุยกันว่า "คิดๆ แล้วก็คล้ายบริการจัดหาคุณนะ" หาหนังสือที่ใช่ มาเจอคนที่น่าจะชอบ วันหนึ่งความสัมพันธ์นี้อาจพัฒนาให้ทั้งคู่ได้ทั้งเด็กๆ และผู้ใหญ่ได้หนังสือมาเป็นเพื่อนเดินทาง หรือมาเป็นคู่แท้สักคน (สักเล่ม) ก็ได้

เลือกหนังสือพิเศษ อ่านหนังสือพิเศษ

มีบทความหนึ่งในเว็บไซต์ Brainpickings.org เว็บไซต์ของ Maria Popova ผู้หญิงคนหนึ่งที่เคยพบกับความต่างๆ จากประเด็นที่เธอสนใจ โดยเฉพาะประเด็นด้านจิตวิทยา ความคิด แรงบันดาลใจ ความสำเร็จสรรค์ และความเป็นมนุษย์ เนื้อหาส่วนใหญ่อ้างอิงถึงหนังสือและนักเขียนจำนวนมาก หนึ่งในนั้น คือบทความจากหนังสือของนักปรัชญา อลัน เดอ บัตทอน ที่กล่าวถึงประเด็นหลัก 4 อย่าง ที่วรรณกรรมที่ดีจะให้กับจิตวิญญาณของมนุษย์ ดังนี้

1. ช่วยให้เราประหยัดเวลา

วรรณกรรมที่ดีช่วยให้เราเข้าถึงห้วงอารมณ์และเหตุการณ์อันหลากหลายในเวลาสั้นๆ แทนที่เราอาจต้องใช้เวลาหลายปี หลายสิบปี หรือหลายล้านปีเพื่อที่จะรู้จักมัน

2. ช่วยให้เราน่ารักขึ้น

วรรณกรรมที่ดีเปิดโอกาสให้เราได้ทบทวนการกระทำของเราที่มีต่อคนอื่น ด้วยมุมมองอื่นๆ ที่เราไม่เคยคิดถึงมาก่อน ซึ่งจะช่วยให้เราตัดสินใจและคนอื่นเข้าใจ มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น และเป็นคนใจดีกว่าเดิม

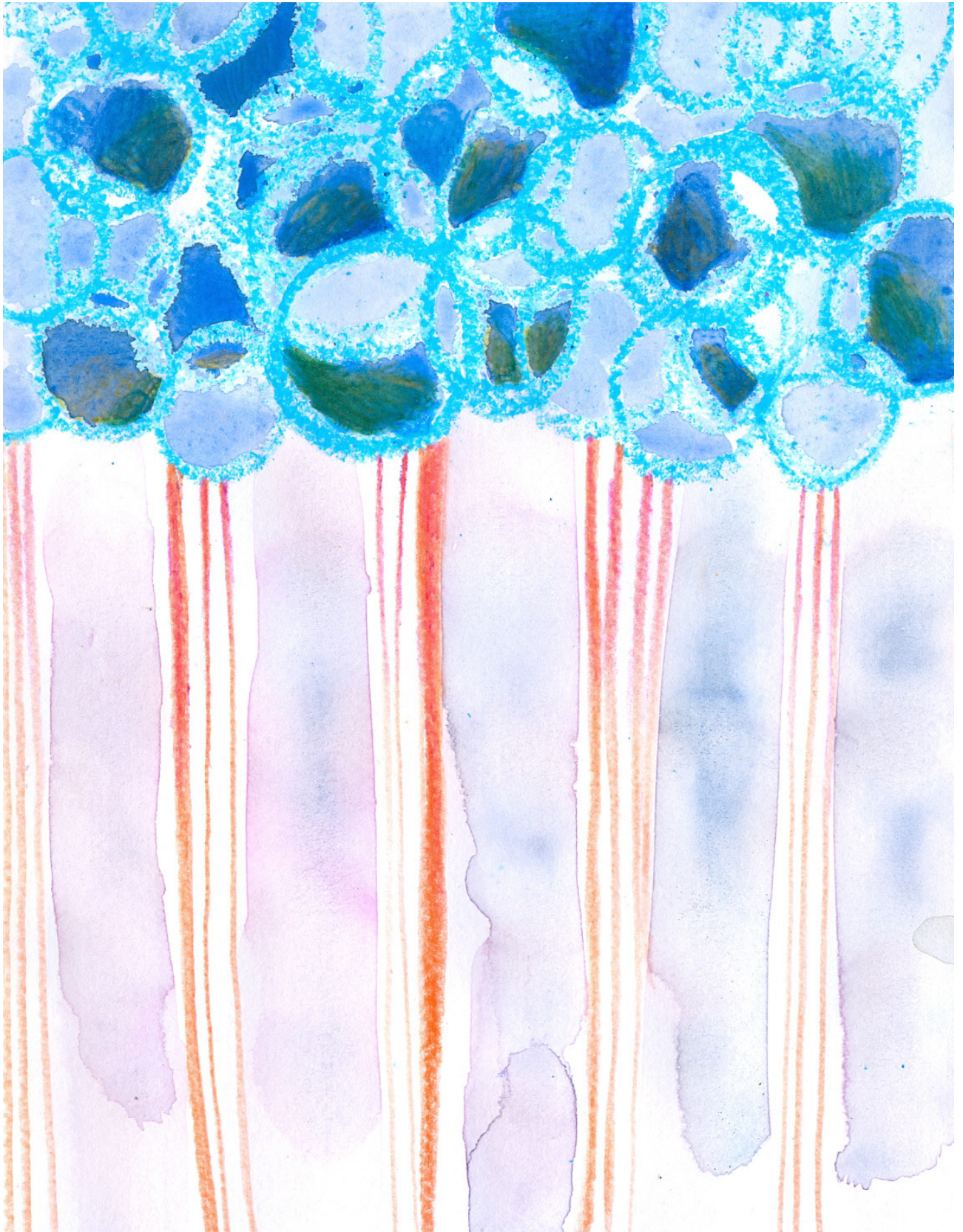
3. ช่วยเยียวยาความเหงา

วรรณกรรมที่ดี จะมีผู้เขียนที่ช่วยเปิดใจและจิตวิญญาณของเรา และให้แผนที่สำคัญกับเราเพื่อให้เราเดินทางเข้าไปด้านในของตัวเอง

4. เตรียมเราให้พร้อมสำหรับความล้มเหลว

หนังสือส่วนใหญ่และสื่อมากมายมักพูดถึงคนที่ล้มเหลว บอกและตัดสินถึงความดีชั่วบางอย่างเพียงทิศทางเดียว แต่วรรณกรรมดีๆ ไม่ตัดสินหยาบๆ แบบนั้น

ในตอนท้าย บทความสรุปว่า วรรณกรรมที่ดีเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้เรามีชีวิตและตาย อย่างมีปัญญามากขึ้นอีกหน่อย มองเห็นความงดงามมากกว่าเดิม และมีความสุขมากกว่าที่เคย

บุคคลิกหมายเลขหนึ่ง

ขายตรง สร้างเครือข่าย ส่งหนังสือถึงมือเพื่อน

ถ้าเราเป็นแม่ครัว แต่ไม่ชอบการชิมอาหาร ตามหาชิมของดีของแต่ละที่ เราจะไม่รู้
ว่าอาหารอร่อยจริงๆ แล้วเป็นยังไง และเราจะไม่มีทางเป็นคนทำอาหารที่อร่อยออกมาได้ คล้าย
กันกับการเป็นคนทำงานด้านการอ่าน ถ้าไม่อ่านหนังสือ เราจะนำผู้เข้าร่วมของเราไปทางไหน?

ชาวมะขามป้อมส่วนใหญ่เป็นนักละคร ศาสตร์ละครสอนเราว่า ความเชื่อและความ
จริงใจสำคัญมาก ถ้าเราเชื่อในสิ่งที่เราพูด คนฟังก็จะเชื่อเรา เมื่อเป็นวิทยากรอบรมกระบวนการ
เรามีเวลาอยู่กับกลุ่มเป้าหมายของเราเพียงน้อยนิด ผู้เข้าร่วมคือมนุษย์ เราต้องตามติด
สถานการณ์ที่เกิดขึ้นระหว่างกระบวนการ ทุกวินาทีที่มีความหมาย แต่ละจังหวะต้องมีเป้าหมาย
ด้วยตัวของมันเอง ถ้าเราไม่รู้จักสิ่งที่เราทำ เราจะพาผู้เข้าร่วมออกนอกเส้นทางได้ในเสี้ยววินาที

เราต้องร้ายเวทมนตร์สะกดจิตผู้เข้าร่วมทุกวิถีทางให้เชื่อว่า หนังสือดี หนังสือสนุก
หนังสือเปลี่ยนชีวิต หนังสือเปลี่ยนโลก เราต้องสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้เข้าร่วมเปลี่ยนแปลง

ตนเอง เราต้องสร้างแรงจูงใจให้ผู้เข้าร่วมอยากนำเครื่องมือกลับไปประยุกต์ใช้

ช่วงเริ่มต้นของการหาทีมวิทยากรกระบวนการ คำถามแรกที่เราถามว่าที่ทีมงานแต่ละคนโดยไม่ต้องนัดหมายคือ “อ่านหนังสือไหม” เราอยากได้คนที่เข้าใจความสำคัญของการอ่านมาทำงาน แต่มีขมขื่นไม่ใช่องค์กรใหญ่โต เราไม่มีทางเลือกมากนัก วิทยากรที่มีอยู่ตอนนั้นมีคนชอบอ่านหนังสืออยู่ไม่กี่คน

งานกระบวนการการอ่านครั้งแรกของพวกเขาจึงกลายเป็นงาน ‘ร้ายเวทสะกดจิตพวกเดียวกันให้ได้ก่อน’

บรรดาคนที่ชอบอ่านมาสูมหัวกันวางแผน แล้วแยกย้ายกันไปทำ แผนของพวกเขาคือขั้นที่หนึ่ง ‘โฆษณาชวนเชื่อ’ เอาหนังสือที่ดูน่าสนใจมาอ่านให้เพื่อนเห็น อ่านแล้วทำท่าสนุกมาก พอมีคนเริ่มสนใจ ให้เริ่มบรรยายสรรพคุณของหนังสือเล่มนั้น ใช้ทักษะของนักละครที่มีอยู่แล้วให้เป็นประโยชน์ แผนแรกได้ผล หลายคนเริ่มสนใจ ชัยบัมมาเข้าใกล้ๆ เหมือนเด็กอยากฟังนิทาน เมื่อมีปลาตัวแรกติดเบ็ด ตัวที่สองที่สามก็ตามมา

ขั้นที่ 2 ‘ขายตรง’ มองหาหนังสือที่ใช้ เลือกหนังสือที่น่าจะเหมาะกับบุคลิกและความสนใจของแต่ละคน เอามาให้ยื่นให้เพื่อนหน้าตาเฉย แล้วทองคาถาสาลิกาลิ้นทอง บรรยายสรรพคุณ โฆษณาชวนเชื่อ ลดแลกแจกแถม ยัดเยียดใส่มือ ได้ผลบ้างไม่ได้ผลบ้างไม่เป็นไรทำไปเรื่อยๆ

ขั้นที่สาม ‘สร้างกระแส’ หนังสือซีรี่ย์ที่กำลังโด่งดังช่วยเราได้ เริ่มอ่านแล้วพูดคุยเป็นกลุ่มอย่างสนุกสนาน เวลาเล่มใหม่ออก ให้ทำท่ารอคอยอย่างกระหาย สร้างกระแสการแย่งกันอ่าน เรียงคิวยืมต่อๆ กัน ใครทนไม่ได้ก็ไปซื้อมาอ่านเอง กระแสจะดึงดูดความสนใจคนอื่นๆ ให้มาติดเบ็ดได้อีกทาง

และสุดท้าย ก่อนเริ่มงานจริงๆ คือ ‘ยกระดับเนื้อหา’ หลังจากที่พวกเขาทำตามแผนที่วางไว้ประมาณหนึ่งปี ทุกคนเริ่มติดหนังสือ ขั้นตอนต่อไป ต้องยกระดับหนังสือที่เหมาะสมกับคนทำงาน การอ่านบุคคลจึงได้กำเนิดขึ้น เปิดพื้นที่ในองค์กร ชวนทุกคนมาอ่านหนังสือเรื่องเดียวกัน แล้วตั้งวงคุย

แล้วเราจะอ่านอะไรดีล่ะ

เราถกเถียงกันอยู่นาน ก่อนสรุปว่า เลือกกันคนละเล่ม โดยมีเงื่อนไข คือ ต้องเป็นหนังสือเล่มไม่ใหญ่มาก จะได้อ่านจบทันเวลาที่นัดหมายกันได้ เป็นหนังสือที่ยังมีขายตามท้องตลาด หรือ

ห้องสมุด ทุกคนสามารถไปตามหามาอ่านได้ ไม่ต้องงมเข็มในมหาสมุทร ที่สำคัญคือต้องอ่านสนุกแถมได้เนื้อหาที่ช่วยยกระดับคนทำงานส่งเสริมการอ่าน ใจหายทำทนายมาก ทุกคนกลับไปคิดมาคนละหนึ่งเล่ม แล้วมาเสนอในที่ประชุม

เมื่อเลือกหนังสือได้แล้วก็มาจัดตาราง หาวันว่างๆ เฉลี่ยแล้วเดือนละเล่ม ต่างคนต่างอ่านแล้วมาคุยกัน คุยถึงเรื่องราวในหนังสือ ชอบอะไรไม่ชอบอะไร วิเคราะห์บริบททางประวัติศาสตร์ของคนเขียน วิเคราะห์หลายๆ มุม คุยกันเลยเถิดไปถึงการเชื่อมโยงกับตัวเอง กับโลก ดึกดื่นค่อนคืนก็ยังมิ

หนังสือเล่มไหนมีหนึ่งด้วย ก็ไปเสาะหาหนังสือมาดู ยิ่งสนุกไปอีกแบบ วันไหนฝนไม่ตก เอาจอหนังสือมาซึ่ง นอนเอกเขนก ดูไปกินไปกลางสนาม

‘บุคคลลับ’ กิจกรรมตัวแรกสุดฮิตของพวกเรา ไม่จำกัดเฉพาะชาวมะขามป้อม เพื่อนพี่น้องคนชอบอ่านที่อยู่แถวนี้ ถ้าใครว่างก็มักจะมาแจม หอบข้าวปลาอาหารมานั่งๆ นอนๆ คุยกับเรา ช่วยเปิดมุมมองพวกเราให้กว้างขึ้นไปอีก

พวกเราใช้เวลาประมาณสองปี ในการสร้างนักอ่าน ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นแสนชื่นใจ ทุกคนกลายเป็นนักอ่าน เสพติดหนังสือ ต่างคนต่างไปเสาะหาหนังสือแนวที่ตัวเองชอบมาอ่าน อ่านแล้วบอกต่อ ชวนกันอ่าน แลกเปลี่ยนกันสนุกละลาน เมื่อพวกเราเป็นวิทยากรอบรมเรื่องการอ่าน ทุกคนอินกับงานเต็มร้อย เชื้อล้านเปอร์เซ็นต์ว่าหนังสือเปลี่ยนชีวิต พลังแห่งการอ่านอยู่ในเนื้อในตัวของพวกเขาทุกคน และพร้อมที่จะส่งต่อสู่ผู้เข้าร่วม

ผลพลอยได้ที่มหัศจรรย์คือ จำนวนสมาชิกบุคคลลับของเราเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เครือข่ายที่สำคัญของเราคือพี่ๆ นักเขียนและเจ้าของร้านหนังสือ เราเริ่มเปลี่ยนที่ไปนั่งคุยกันในร้านหนังสือบ้าง บ้านนักเขียนบ้าง และในที่ต่างๆ ตามแต่สะดวก โดยประชาสัมพันธ์ทางเฟซบุ๊ก ประกาศรายชื่อหนังสือที่จะอ่านในแต่ละเดือน นัดสถานที่วันเวลา แล้วหนังสือก็นำพาทุกคนมาเจอกัน

หนังสือเพื่อนก็เหมือนหนังสือเรา

บุคคลับเป็นกิจกรรมสุดซิลล์ที่ไม่น่าเบื่ออย่างที่คิด และเหมาะกับคนกลุ่มเล็กพอที่จะพูดคุยกันได้อย่างทั่วถึง บุคคลับนอกจากจะทำให้ผู้เข้าร่วมได้อ่านหนังสืออย่างแน่นนอน (หรือถ้าใครอู้ อย่างน้อยก็ได้ฟังจากคนอื่น ๆ ว่าหนังสือที่น่าตื่นเต้นขนาดไหน) ยังทำให้เราได้มีโอกาสพูดคุยทำความเข้าใจกันมากขึ้น ลึกซึ้ง เหมือนกับที่ได้รู้จักหนังสือมากขึ้น กว้างขวางขึ้น และลึกซึ้งไปพร้อมๆ กัน

พวกเราเลือกหนังสือที่หลากหลายทั้งประเด็นและโทนอารมณ์ เพื่อให้ทุกคนมีโอกาสได้เจอหนังสือที่สนใจ ตัวอย่างหนังสือและประเด็นที่พวกเราใช้ในช่วงแรก เช่น

มหัศจรรย์แห่งการอ่าน (เมเม ฟ็อกซ์) /

รอให้ถึงอนุบาลก็สายเสียแล้ว (มาซารุ อินุกะ)

สองเล่มนี้เป็นขุมทรัพย์ของนักกิจกรรม สร้างแรงบันดาลใจในการทำงานได้อย่างดีเยี่ยม อ่านแล้วพูดคุยกันเปรียบเทียบกับประสบการณ์ในการทำงานส่งเสริมการอ่าน

แม่มด /

โรงงานช็อคโกแล็ต (โรอัลด์ ดาห์ล)

วรรณกรรมเยาวชนสองเรื่องนี้เป็นตัวแทนของ พัฒนาการของเด็กประถมวัย เป็นตัวอย่างหนังสือดีที่เด็กชื่นชอบ

ซามูไรสีม่วง (เร คิมูระ)

ทีมของเราเป็นทีมที่มีความหลากหลายทางเพศ หนังสือเล่มนี้ทำให้เราเข้าใจเพื่อนเรามากขึ้น เพื่อนเราก็ได้เจอหนังสือที่สื่อสารกับเขา แถมยังช่วยให้คนในทีมเข้าใจ

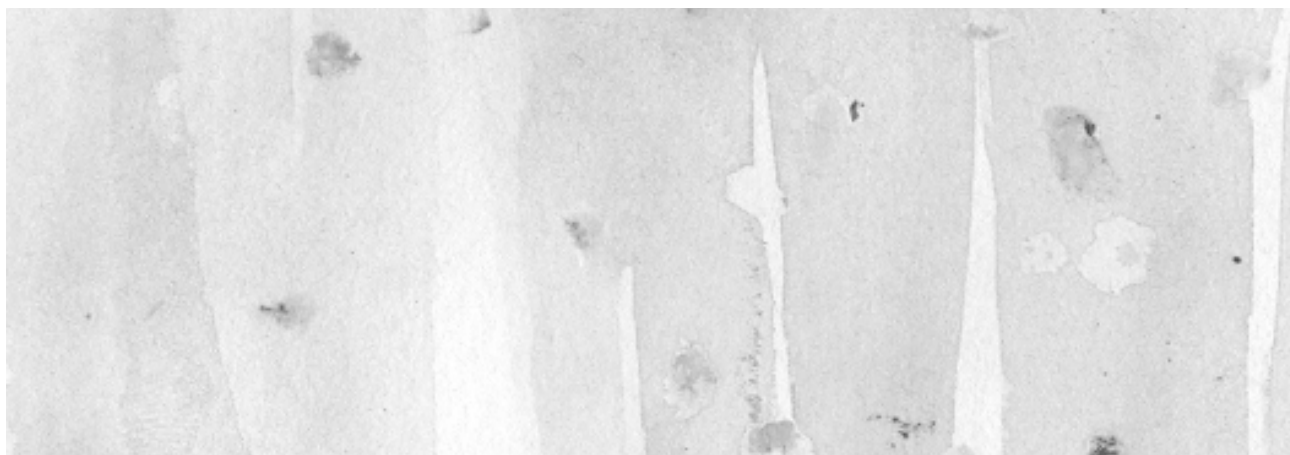
ความหลากหลายในหลายๆ มิติของสังคมรอบตัว ฝึกตัวเราให้เข้าใจตัวเอง เข้าใจเพื่อน และเปิดใจยอมรับความหลากหลายของผู้เข้าร่วมที่ เราจะเจอในอนาคตด้วย

Dead poet society (เจ็น.เอ็ช.โคลนิโบม)

หลายๆ คนในทีมของเราสนใจเรื่องระบบการศึกษามาก หนังสือเล่มนี้เป็นเครื่องมือที่ดีในการเปิดประเด็นเรื่องการศึกษาในศตวรรษที่ 21 อ่านแล้วได้แรงบันดาลใจเต็มเปี่ยม จนพวกเราอยากเป็นแบบครุคิดที่ตั้งในหนังสือ ความเก๋คือ หนังสือเล่มนี้มีคนเอาไปทำหนังด้วย บุคคลลับเดือนนี้เลยเพลินเป็นพิเศษ อ่านหนังสือ ดูหนัง นั่งๆ นอนๆ คุยกัน

Animal farm (จอร์จ ออร์เวลล์)

พวกเราชาวมะขามป้อมมีความคิดทางการเมืองที่ต่างๆ กันไป ในองค์กรของเรา มีประชากรครบทุกสี พวกเราเชื่อมั่นในความสัมพันธ์ กล้าทะเลาะกันแบบมีเหตุผล ดีกว่าเก็บชุกความขัดแย้งไว้ได้พรม เราจึงไม่กลัวที่จะพูดคุยกัน หนังสือเล่มนี้พาเราไปไกลกว่าความขัดแย้งที่กำลังเกิดขึ้นในสังคม ช่วยให้พวกเราได้พูดคุยแล้วมองไปข้างหน้า มองหาอนาคต

เปิดห้องแห่งความลับ

ถอดกระบวนการวิทยาการ (Behind the Scene)

คุยกับ 4 ใน 10 ของทีมวิทยาการหลักในประเด็นการอ่านมะขามป้อม

ป๋วย - สุรารักษ์ ใจวุฒิ ทำงานการอ่านโดยเน้นพื้นที่เชิงดาว เธอเป็นนักอ่านที่อ่านหนังสือทุกประเภทในโลกนี้ก่อนมาทำงานการอ่านกับเด็ก ๆ คุณครู กศน. รวมไปถึงกลุ่มคนชาติพันธุ์ ด้วยเนื้อหาและเทคนิคอันหลากหลายและเข้าถึงชุมชน

ที่มะขามป้อมเชิงดาวนี้มีทีมงานหลายคน หนึ่งในนั้นคือ **ดาว - ประกายดาว คันธะวงศ์** ดาวมาร่วมงานกับมะขามป้อมตั้งแต่ยังเรียนหนังสือ จากคนไม่อ่านก็กลายเป็นสมาชิกแก๊งค์บู๊คคลับ ตอนนี้ดาวอายุเพียงยี่สิบต้น ๆ สดใสและเต็มไปด้วยพลัง

อีกสองคน คือ **กุกไก่ - ขนิษฐา ธรรมปัญญา** และ **ร่ม - ฉัตรอรุณ เล้าแสงชัยวัฒน์** ทั้งคู่ทำงานกับทีมกรุงเทพฯ เป็นหลัก ซึ่งหมายถึงการทำงานส่งเสริมการอ่านทั่วประเทศ ค่ายหลักสูตรระยะสั้นสำหรับทุกเพศวัยและกลุ่มเป้าหมายมีสองสาวเป็นเรียวแรงสำคัญ จากนักอ่านสู่การเป็นที่เลื่องเป็นวิทยากรมือใหม่ที่ตื่นเต้นกังวล วันนี้ทั้งคู่สามารถออกแบบ พัฒนาเนื้อหาไปสู่กระบวนการและการปฏิบัติได้อย่างหลากหลายและเป็นจริง เป็นผู้จัดการโครงการ เป็นกระบวนการมืออาชีพที่ยืนยันว่ากระบวนการไม่ต้องสนุกตลอดเวลา และสิ่งสำคัญไม่ใช่เทคนิค

พวกเขาบอกว่าตัวเองเป็นนักปฏิบัติกร ไม่ใช่ นักวิชาการ การเล่าเรื่องถอดออกมาเป็นองค์ความรู้ไม่ใช่ความถนัด

แต่การทำกระบวนการ เป็นงานที่พวกเขาเหล่านี้ทำในฐานะมืออาชีพมากกว่า 10 ปีแล้ว ทำไมคนหนุ่มสาวกลุ่มหนึ่งจึงสามารถรับมือกับความแตกต่างหลากหลายทั้งอายุ อาชีพ เพศ ฐานะ และความสนใจได้มาจนกระทั่งวันนี้ มันมีอะไรในกระบวนการที่เราผู้เข้าร่วมไม่เคยเห็น กระบวนการที่มาจากนักออกแบบกระบวนการที่เห็นทุกจังหวะขยับตัวของผู้เข้าร่วม เห็นความคับข้องใจ เห็นสายตาไม่มั่นใจ เห็นความสามารถ และเห็นว่าจะใช้วิถีไหนในวินาทีใดให้ผู้เข้าร่วมไปถึงเป้าหมายได้...เป็นกระบวนการที่เป็นศิลปะ

ตอนเริ่มทำกระบวนการการอ่านช่วงแรกๆ เป็นยังไงบ้าง

ร่ม : มีหน่วยงานหนึ่งชวนมะขามป้อมไปช่วยออกแบบกระบวนการการอ่านให้ เขาอยาก

ได้เทคนิคทำให้หนังสือมีชีวิต แต่เด็กหลายคนอ่านหนังสือไม่ได้เลย เราต้องทำให้เด็ก ๆ สนุกกับการอ่านหนังสือ ผ่านเทคนิค หุ่นเงา หุ่นมือ หุ่นก้านเชิด ละครหน้ากาก โครงการนั้นสนุกมาก ก๊กไก่อันเป็นผู้จัดการโครงการการอ่านของทีมมะขามป้อม ทำกันแรกๆ เราไม่มีทิศทางเลย งานไม่ไปไหน

ไม่มีทิศทาง แปลว่าอะไร

ก๊กไก่อ : หมายถึงว่า วัตถุประสงค์ของงานการอ่านที่จะทำของเราคืออะไร เราไม่ได้จะทำเพื่อให้เด็กอ่านออกเขียนได้ แต่เราต้องหาให้เจอว่า การอ่านของเรา เราทำเพื่ออะไร การอ่านของมะขามป้อมต้องการอะไร

ป๊วย : เราว่าเป้าหมายสูงสุดคือ ทำยังไงให้คนอ่านหนังสือ ชอบอ่านหนังสือ ตอนเราไม่อยู่ เขาก็อ่านเอง ถึงจะบ้านไกล ไม่มีห้องสมุด คนมันรักแล้วมันต้องชวนขวายไปหาอ่าน แบบนั้นจะยั่งยืนติดอยู่ในใจของมนุษย์คนนั้น แต่วิธีที่จะนำไปสู่สิ่งนี้ได้มีแหละที่บอกว่าจะหาไปเรื่อยๆ

เริ่มแรกที่เราคิดว่าถ้าทำให้เขาสนุก เขาต้องชอบแน่เลย กลายเป็นว่า มาเข้าค่ายที่มะขามป้อมสนุกมาก เขาชอบเรา เขาไม่ได้ชอบหนังสือ ตายห่าละ มันไม่ตอบใจทย์ เราต้องสังเกตและคุยกันตลอด ทั้งก่อน หลังและระหว่างกระบวนการ พอทำไป เราก็ลองใช้วิธีสร้างแกนนำส่งเสริมการอ่าน คิดว่าถ้ามีแกนนำอยู่ในพื้นที่ เขาจะได้อ่านมากขึ้น สร้างแกนนำได้เทคนิคก็ไปทำแต่เทคนิคไม่ได้อ่านหนังสือ

ก๊กไก่อ : ช่วงหลังๆ มีกิจกรรมหนึ่งที่เรามักนึกถึงแล้วยกมาคุยกัน กิจกรรมที่มันส่งเสริมการอ่านได้จริงๆ เป็นกิจกรรมง่ายมากนะ เอาหนังสือมาจัดหมวดหมู่ แล้วยกตัวอย่างบางเล่มมาเล่าให้ฟังอย่างมีเทคนิคนิดหน่อย เราแนะนำหนังสือ เด็กๆ ก็ตาเป็นประกายแล้ว เราเล่าแบบที่เราเข้าใจ แบบที่เรารู้ บางเล่มเล่าแบบที่เรารู้สึกด้วย คนฟังก็จะมีความรู้สึกร่วมว่า เฮ้ย อารมณ์อย่างนั้นคืออะไร อ่านอะไรถึงเจอความรู้สึกนั้น เขาจะอยากรู้ อยากรู้ อยากอ่าน ซึ่งพอผู้เข้าร่วมมีความรู้สึกนี้ ความรู้สึกอยากอ่าน คำว่าแกนนำก็จะอยู่ในเนื้อในตัว หลังจากนั้นเขาจะหาอ่านเอง

ป๊วย : การสร้างแกนนำ ไม่ใช่ตั้งหัวหน้าห้อง ถ้ามนุษย์คนไหนรักการอ่าน มันจะเป็นแกนนำโดยอัตโนมัติ มันสนุก มันชอบ เหมือนกินอะไรอร่อย ก็อยากชวนให้คนอื่นลองชิมเอง

ทำไมตอนนั้นก๊กไก่อเลือกเป็นผู้จัดการโครงการ

ก๊กไก่อ : จริงๆ อยากรับเป็นวิทยากร ตื่นเต้นที่จะทำเรื่องการอ่านเพราะเราชอบอยู่แล้ว แต่

ไม่มีคนทำหน้าที่นี้ เราลองรับตำแหน่งนั้นเพราะอยากให้โครงการเริ่ม การเป็นผู้จัดการก็ดีนะ เพราะเราได้เห็นบางอย่างที่เวลาเป็นวิทยากรแล้วไม่เห็น เหมือนเป็นอีกตาที่ช่วยเติมให้เต็ม ได้เห็นบางอย่างที่รู้สึกว่ายัย อันนี้ โຈทย์แบบนี้ไม่ได้

เช่นอะไร

ป๊าย : เห็นจังหวะความเร็วความช้าความซับซ้อนของโจทย์ที่เราให้ผู้เข้าร่วมมากขึ้น หรือเห็นเรื่องอื่นๆ ที่มาเกี่ยวพันในงานเรา เช่น มีคนชวนเราทำค่ายการอ่านแล้วให้เซเลบมาพูดเปิดให้เด็กฟัง โนม่น่าวเด็กกว่าอ่านแล้วจะได้ดีแบบเขา อ่านเพื่อให้ได้ไปต่างประเทศ ซึ่งเราว่าไม่โอเค นั่นเป็นแค่ผลพลอยได้ ถ้ามนุษย์ทั่วไปพูดไม่เป็นไร แต่ถ้ามาพูดเพื่อปลุกใจสร้างแกนนำรักการอ่าน มันคนละเป้าหมายกับเรา

คนที่ทำกิจกรรมการอ่านต้องเป็นคนที่อ่านหนังสือไหม

ร้อม : อ่าน จะอ่านมากอ่านน้อยต้องอ่าน

กุกโก : เวลาคนคุยกัน เรารับรู้ได้ว่าอันนี้แกท่องมา หรืออยู่ในเนื้อในตัว การสื่อสารมันเซนส์รู้ได้ และเราก็ไม่สามารถพาผู้เข้าร่วมไปที่อื่น หรือเวลาเขามีประเด็นอย่างอื่นมา หรือเจอผู้เข้าร่วมที่ไปไกลกว่าเรา

ไม่ใช่ที่เราต้องเก่งรู้ทุกอย่างบนโลกใบนี้นะ เราไม่ต้องบอกคำตอบเขา แต่เวลาเขามีข้อสงสัย เรามีความคิดเห็นที่จะร่วมแลกเปลี่ยนกับเขาได้ แต่ถ้าเราไม่มีประสบการณ์การอ่าน เราไม่สามารถพูดอะไรได้เลย นอกจากสคริปต์ ซึ่งเจ้าตัวเองก็ยังไม่เข้าใจจริงๆ

ดาว : หนูเคยทำกิจกรรมตอนยังไม่อ่าน มาเป็นพี่เลี้ยง ตอนพี่จิวทำกิจกรรม หนูก็ดูพี่จิวแอดซัน ดูแอดซันว่าทำอะไร เจอผู้เข้าร่วมถามกับตัว อ่านเล่มนี้ไหม เราตอบไม่ได้ มีนั่งเหมือนพูดกันคนละเรื่อง ตอนนี้อ่านหนังสือ มันคุยกันรู้เรื่อง

มีผลในการนำกิจกรรม หรือคิดกิจกรรมไหม

กุกโก : มี มากๆ ถ้าไม่อ่านหนังสือ เราจะไม่เห็นมิติอื่นของหนังสือ นอกจากเรื่องที่ครูหรือผู้ใหญ่มักจะบอก เธอจะได้ความรู้ จะได้สอบผ่าน เรียนเก่ง ถ้าเราไม่ใช่นักอ่าน ในกระบวนการของเราจะไม่มีเรื่องหนังสือสร้างแรงบันดาลใจได้เลย หนังสือทำให้เราหายเหงาหรือ

มีเพื่อนในชีวิตได้ยังไง ช่วยเยียวยายังไง ช่วยให้เขาเข้าใจตัวเองเข้าใจคนอื่นยังไง เราจะไม่เข้าใจ
นึกไม่ออก ไม่มีทางมีความรู้สึกนี้ได้ ความหมายของการอ่านมันก็จะหายไปเกือบหมด

ร่ม : พอถึงเวลาออกแบบกิจกรรม เราก็ต้องทำให้ไปที่ใจ ผู้เข้าร่วมต้องรู้สึก ถ้าอยากให้เขา
รู้สึกว่าเป็นหนังสือให้แรงบันดาลใจ กิจกรรมก็ต้องออกแบบให้เขาเห็นและรู้สึกว่าจะเกิดแรงบันดาลใจ
จากการที่เขาเจอกับหนังสือ

วิธีคิดนี้ ใช้อย่างไรกับกิจกรรม ‘อ่านเปลี่ยนชีวิต’ ใหม่

ร่ม : ส่วนหนึ่ง กิจกรรมอ่านเปลี่ยนชีวิต ทำแต่ละกลุ่มเป้าหมายไม่เหมือนกัน ถ้าเป็น
คนที่อ่านหนังสืออยู่แล้ว หรือเป็นผู้ใหญ่ เราใช้คำว่าอ่านเปลี่ยนชีวิตได้ มีช่วงระยะเวลาในชีวิต
ที่เขาได้เจอหนังสือเยอะแล้ว เจอเล่มที่พลิก ที่เปลี่ยนตัวเขา แต่ถ้าเป็นเด็ก เราใช้คำว่า หนังสือ
ที่เราประทับใจ ประเด็นหลัก คือ ชวนผู้เข้าร่วมกลับไปนึกถึงหนังสือเล่มแรกที่เราประทับใจ เรา
อ่านที่ไหน อยู่กับใคร อ่านแล้วรู้สึกยังไง ให้เขาระลึกถึงมันได้พอที่จะบอกต่อคนอื่น

เมื่อเราตั้งวงเล็กๆ พูดคุยแลกเปลี่ยน ทุกคนจะรู้สึกกับหนังสือของตัวเอง ขณะเดียวกัน
ก็ได้รับการย้ำจากกลุ่ม และได้รู้ได้เห็นอย่างชัดเจนจากหนังสือของเราและของทุกคนว่าหนังสือ
ไม่ได้มีแค่ความรู้อย่างเดียว และมันก็จะกระทบใจเขา

มีกิจกรรม หรือวัตถุประสงค์ไหนใหม่ที่เวลาทำกระบวนการจะขาดไม่ได้ ไม่ว่าจะกับกลุ่ม เป้าหมายไหนก็ตาม

กุกโก : หลังๆ นี่เป็นเรื่อง ‘แนะนำหนังสือ’ และ ‘อ่านเปลี่ยนชีวิต’ วัตถุประสงค์ที่เน้น
เรื่องใจ เรื่องอารมณ์ความรู้สึก

ร่ม : อีกรูปแบบ ถ้าไม่ใช่ค่ายกัลยาณมิตร ยุทธศาสตร์ แต่เป็นค่ายหลักสูตรเพื่อสร้างแกนนำ
ส่งเสริมการอ่าน กิจกรรมที่คิดว่าสำคัญ ต้องมีนอกจากอ่านเปลี่ยนชีวิต คือ อ่านหนังสือ เพราะ
เห็นชัดว่าเมื่อได้อ่านไม่ว่าเป็นเด็ก ครู ผู้ใหญ่ เขาจะเจอประสบการณ์ด้วยตัวเอง ไม่ใช่เราพูดว่า
อ่านมากรู้มาก แต่เราอยากให้เห็นมิติอื่นๆ ของหนังสือ และลบค่านิยมบางอย่าง อ่านดีเธอ
จะได้ฉลาด แต่ถ้าเขาอ่านเขาจะเจอสิ่งอื่น

บางคนไม่เคยเจอหนังสือจริงๆ ไม่รู้จะหยิบเล่มไหน แต่ถ้าเราแนะนำมันเหมือนส่งแรง
ผลักดันแรงบันดาลใจบางอย่างทำให้เขาได้มีโอกาสไปยื่นมอง และเลือกหนังสือ ตอนนั้นสำคัญมาก

และพอเขาได้อ่าน เขาจะพูดออกจากปากตัวเองได้ว่า อ่านหนังสือได้มากกว่าความรู้อย่าง

ปู่ : อีกเรื่องที่สำคัญ คือ เทคนิค เป็นงานถนัด เป็นโจทย์ที่ทุกคนรู้ว่ามะขามป้อมทำได้ ดีมาก เราให้เทคนิค ให้เครื่องมือ ให้วิธีการเอาไปทำต่อได้

ก๊วกั๊ก : และเอาสิ่งที่มีอยู่ในตัวผู้เข้าร่วมออกมา ให้เขาได้ลองคิด ลองทำ เพราะบางครั้ง เขามีสิ่งที่คิดได้ดี เขาอาจมีประสบการณ์ที่เก๋ไก๋มาก แต่ไม่รู้จะเริ่มยังไงทำยังไง นั่นก็เป็นหน้าที่ มะขามป้อมที่จะช่วยเขาเอาความคิดเอาประสบการณ์พวกนั้นออกมา พวกเราช่วยเสริมแรง เรื่องใจและเครื่องมือ ต้องมาจริงๆ เลย

เทคนิคสำคัญในการตั้งสิ่งที่เขารู้สึกออกมาคืออะไร

ก๊วกั๊ก : จริงๆ แล้วเราแค่สร้างโจทย์เงื่อนไข ให้เขาทำเอง มีแค่นั้น และเขาต้องแก้โจทย์ ให้ได้ด้วยตัวเขาเอง แก้อย่างไรก็ได้ โจทย์อาจเหมือนกันแก้ได้ตั้ง 100 อย่าง

ร่ม : และระหว่างเขาแก้โจทย์ เราก็ก็นำไปดับฝันเขา เอาเลย ดีแล้ว ทำเลย เสริมแรง เชียร์ให้เขาลอง เอาวะ กล้า ลอง เพราะถ้าได้ลองทำแล้วเขาก็จะมั่นใจระดับหนึ่ง เมื่อถึงขั้นตอน ที่จะเล่าให้เพื่อนฟังหรือทำ เขาก็จะยังตื่นเต้น และรู้สึกว่าได้

ปู่ : เราว่าเป็นศาสตร์ละคร ช่วยเสริมแรง ทำให้รู้สึกว่าไม่มีผิดหรือและทุกคนทำได้ แต่มันจะมีกิจกรรมนี้โดดๆ ไม่ได้ ต้องประกอบกัน ต้องเป็นกระบวนการ คนไม่มั่นใจตลอดชีวิต จะให้พูด 2-3 คำ แล้วมามั่นใจก็ได้ปะ? ต้องผ่านการลงมือทำ ค่อยๆ รู้จักหนังสือ เห็นความ สำคัญจริงๆ แล้วถ้าเป็นค่ายแกนนำ การออกแบบการส่งเสริมการอ่านค่อยมาทีหลัง

ทำไมเราเริ่มด้วยกิจกรรมออกแบบเลยไม่ได้

ร่ม : เพราะเขายังไม่รู้จักรู ยังไม่ไว้วางใจเรา ยังไม่ปลอดภัยพอที่จะเอาความไม่มั่นใจ ออกมาให้เราเห็นได้ ทำยังไงก็ได้ให้เขารู้สึกว่า การไม่รู้ ไม่ได้หมายถึงว่าโง่ หรือผิด กิจกรรมนี้ ต้องอยู่วันสุดท้าย เพื่อให้เครื่องมือให้เทคนิคเขาก่อน เหมือนให้เขาจับปลา แต่ไม่ให้อาวุธเขา เลย แล้วเราไปรอยื่นดู ใครจะจับ เป็นเราเราก็กลัว

อาวุธที่เราให้เขาคืออะไร

ร่ม : ความรู้สึกดีๆ ต่อหนังสือ ต่อสิ่งที่เขาต้องทำ และเทคนิค

ก๊วกั๊ก : บางอย่างไม่ใช่กิจกรรม แต่อยู่ในตัวมันเองอยู่แล้ว เช่น ผู้ใหญ่วาดรูปได้ ผู้ใหญ่นั่งพื้นได้ เสื้อเชิ้ตได้ หรือหนังสือที่อ่านเป็นหนังสือภาพได้ กระบวนการส่วนใหญ่ต่างจากความคุ้นเคยของเขาเยอะ เราไม่ได้บอกโดยตรง แต่ผ่านการที่เขาต้องทำ เขาจะค่อยๆ ผ่อนคลายขึ้นรู้ว่าเขาไม่ต้องกังวล และไม่ต้องทำอะไรเดิมๆ ตลอด

ร่ม : เราลูกทุ่ง บ้านๆ ไม่มีพิธีรีตรอง ไม่นักวิชาการ เพราะฉะนั้นเวลาทำกิจกรรมผู้เข้าร่วมจะรู้สึกว่าได้ใกล้ รู้สึกผ่อนคลายและวางใจ แต่เราก็ต้องฝ่าฟัน ด้วยความที่ดูเป็นเด็ก เวลาไปทำกระบวนการกับผู้ใหญ่ สายตาแรกที่มองเราจะเหมือนมาพร้อมคำถามว่า เธอเป็นใคร แต่พอทำกระบวนการกันไป ด้วยความบ้านๆ มันเข้าถึงง่าย ก็ะให้เห็นได้ จริงใจ เรว่านี่สำคัญ

ป๊วย : เห็นด้วย การเป็นวิทยากรที่จริงใจเขาก็จะรู้สึกว่าเราไม่โกหกเขาหรอก ถ้าบอกว่าเขาทำได้ก็คือเขาทำได้จริงๆ และพวกเราก็ไม่ใช่เทพ ไม่ได้เก่ง เราก็อ่อนน้อมถ่อมตนเพราะฉะนั้นเราต้องไม่เก่งมาก เพราะไม่นั้นคือเรากำลังทำให้เขารู้สึกโง่ แต่เราก็ต้องไม่โง่ ในกระบวนการเรามาลองทำไปด้วยกัน แลกเปลี่ยนกัน เขาก็จะงัดของเขาออกมา เราทำได้เขาก็ทำได้

ดาว : บางอันเขาทำได้ดีกว่าเรามาก น่ารักด้วย พวกเราก็ อ้อ ทำแบบนี้ได้ด้วย ดีจังๆ เราก็ได้เรียนรู้กับเขา ผู้เข้าร่วมเขาเป็นเจ้าของพื้นที่ ประสบการณ์เยอะ เราแค่ช่วยจุดไฟ ช่วยทำให้คลิก ช่วยจับใส่กล่อง

ก๊วกั๊ก : ที่เราบอกว่าเราไปสอนเทคนิค จริงๆ อาจจะเรียกได้ว่า ไปปรับทัศนคติ (หัวเราะ)

เรื่องทัศนคติเป็นปัญหาของผู้เข้าร่วมผู้ใหญ่ใหม่

ก๊วกั๊ก : เป็นปัญหาของสังคมไทย เป็นทัศนคติของคนที่จะไปเป็นแกนนำ ถ้าคุณเป็นแกนนำส่งเสริมการอ่าน หมายความว่าคุณอยู่ในสถานะที่สูงกว่า เป็นครู เป็นผู้ให้ เป็นผู้รู้ ต้องรู้ทุกอย่าง ต้องเก่ง แล้วสรุปว่าพวกเราเป็นมนุษย์ธรรมดาเป็นแกนนำไม่ได้หรอก ฉันเป็น อสม. ฉันเป็นแกนนำรักการอ่านไม่ได้หรอก เลยต้องปรับทัศนคติ...ทำได้ค่ะ และสิ่งที่มีอยู่ในเนื้อในตัวนี่คะ มันใช่ ถูกต้อง ดีที่สุดแล้วค่ะ ทำได้ เราไม่ต้องสูงกว่า ไม่ต้องเป็นผู้รู้ผู้ให้ เราทำให้มันเกิดขึ้นด้วยกันกับเพื่อน กับครอบครัว กับเด็กๆ กับกลุ่มเป้าหมายได้ เราต้องปรับเรื่องนี้ก่อน

แล้วถ้าเป็นการสร้างนักอ่านที่ไม่ใช่แกนนำล่ะ ปัญหาของเขาคืออะไร

ป๊วย : แต่ละกลุ่มไม่เหมือนกัน อย่างชาติพันธุ์ เขามักจะคิดว่าตัวเองจน บ้านนอก ไร้

การศึกษา การอ่านเป็นเรื่องของครูและนักเรียน เป็นเรื่องชนชั้นเลยนะ ฉันเป็นชาวนา ฉันไม่ใช่
นักศึกษา ฉันไม่ใช่ครู

ก๊วกไ่ : ซึ่งเด็ก ๆ ทั่วไป หรือผู้ใหญ่ ก็มีปัญหาเรื่องค่านิยม หรือค่านิยมเหมือนกัน เขา
จะมองว่าคนแบบนี้คือคนอ่านหนังสือ คนอ่านต้องเนิร์ดๆ ดูเป็นเด็กเรียน ไม่มีความรู้ดีกว่าใครๆ
ก็อ่านหนังสือได้ หนังสือเป็นของคนประเภทหนึ่งเท่านั้น

ร่ม : เรากำลังสู้กับทัศนคติที่ถูกสร้างมา ซึ่งเป็นความคิดความรู้สึกที่ปรับผ่านการบอก
การพูดไม่ได้ ต้องผ่านการทำ เพื่อให้เข้าใจ เช่น นักอ่านยอดเยี่ยม นักอ่านยอดแย่ ให้เด็กช่วย
วาด ลักษณะของคนที่ย่าน และไม่อ่านหนังสือ เวลาที่เด็กวาดนักอ่านยอดเยี่ยมมา คนนั้นมักจะ
แต่งกายสุภาพเรียบร้อยใส่แว่น เสื้อใ้ไว้ในกางเกง พูดสุภาพ ฉลาด พอนักอ่านยอดแย่มาแล้ว มี
รอยสัก ซูดไม่ซัก สกปรก พูดหยาบ ทุกอย่างเป็นลบหมด

ปุย : เออ ทำไมมันออกมาเป็นงั้นได้?

ร่ม : นี่ไง เป็นภาพ เป็นค่านิยม เด็กที่อ่านการ์ตูนก็จะไม่ได้รับการยอมรับ ไม่เหมือน
คนที่เด็กเรียน

ก๊วกไ่ : เราเคยให้วิทยากรแต่งตัวเป็น 2 คาแรคเตอร์ คนหนึ่งแต่งตัวมอซอมมาก อีกคน
แต่งตัวดี สุภาพมาก ถามเด็กว่าเห็นอย่างนี้คิดว่าใครอ่าน ไม่อ่าน ส่วนใหญ่เลยที่เลือกคนแต่งตัวดี

แล้วเราปรับทัศนคตินี้ยังง

ก๊วกไ่ : เราไม่ปรับอะไรเลย เราแคโยนคำถาม ใช้การพูดคุยถกเถียง สุดท้ายเราไม่ได้
ฟันธงว่าอะไร ผิด ถูก แต่เด็กได้คำตอบด้วยตัวเองอยู่แล้ว และคนที่อ่านอยู่แล้วก็ปรับทัศนคติ
ตามไปด้วย บางครั้งเขาจะชอบมองว่าคนไม่อ่านเป็นพวกด้อยกว่า เขาจะดูถูกคนอื่น ไม่ฟัง ใน
กระบวนการเราก็เกลี้ยกัน กระตุ้นคนนี้ขึ้นมาหน่อย เบรกคนนั้นลงไปบ้าง

การเป็น 'วิทยากร' กับ 'พี่เลี้ยง' ต่างกันยังง

ร่ม : วิทยากรเป็นคนกำหนดทิศทางในฐานะหัวหน้า แต่พี่เลี้ยงเป็นคนสนับสนุนช่วยเหลือ
คนที่เป็วิทยากรจะเห็นบรรยากาศ อุดหนุนโดยรวม เรียงร้อยมา หนึ่ง สอง สาม ปรับตาม
อุดหนุน แต่จะไม่เห็นรายละเอียดของผู้เข้าร่วม ไม่ได้ลงกลุ่มย่อย พี่เลี้ยงจะใกล้ชิดผู้เข้าร่วม
ต้องคอยดูทุกรายละเอียด เขาก็จะรู้ว่าแต่ละกลุ่มเป็นยังง ต้องรู้เท่าทันกับวิทยากร พาผู้เข้าร่วม

เดินไปสู่เป้าหมายเดียวกัน คนที่เป็นที่เลียดมาก่อน ก็จะเป็นวิทยากรได้ดี

ถูกไก่อ : การเป็นที่เลียดทำให้เรารู้จักคน รู้จักรูปแบบของคน เปิดเซนส์ เปิดประสาทสัมผัสทุกส่วนของเรา อ่านภาษาร่างกายมนุษย์ไม่ใช่อ่านแค่คำพูด บางคนเขาไม่พูดว่า เฮ้ย พี่หนูเหนื่อยแล้ว แต่ถ้าเราสังเกตอาการเราจะรู้ว่า อ้อ ตอนนี้อ่านเหนื่อยมากแล้ว ทำอะไรไปก็ไม่ได้ผลเต็มที่แล้ว

ที่เราต้องคอยดู คอยปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงานตลอดเวลา เกิดจากอะไรได้บ้าง

รม : ถ้าเป็นงานที่เราจัดการ ประสานงานเองทุกอย่าง ส่วนใหญ่การจะเปลี่ยนอะไรก็มาจากผู้เข้าร่วม ถ้างานที่เราไปเป็นวิทยากรอย่างเดียว ก็อาจเกิดจากการประสานงานของเขาด้วย เช่น ถึงเวลาแล้วห้องยังไม่เปิด ประธานยังไม่มา เวลากิจกรรมก็ต้องปรับ ตัวกิจกรรมก็ต้องปรับ และผู้เข้าร่วมเป็นมนุษย์ มนุษย์สามารถทำอะไรก็ได้ที่เราคาดไม่ถึง เราไม่สามารถรู้ได้เลยว่าผู้เข้าร่วมแต่ละคนจะปฏิบัติตัวแบบไหน อารมณ์ไหน จะชอบ หรือไม่ชอบอะไรในกิจกรรม

ถูกไก่อ : สมมุติทำกิจกรรมที่ต้องใช้ฐานหัว คือต้องคิดเยอะ ผู้เข้าร่วมกลุ่มหนึ่งอาจทำได้ดีมาก ในขณะที่อีกกลุ่มอาจจะเป็นคนฐานกาย อยู่นิ่งไม่ได้ อย่านำให้คิดเยอะๆ นานๆ ถ้าให้เขาลงมือทำ บอกมาเลยทำอะไร ลุยเต็มที่ เพราะฉะนั้นบางครั้งกิจกรรมอาจเปลี่ยนไป ตอบวัตถุประสงค์เดิม แต่ต้องเปลี่ยนวิธีการ

รม : เวลาทำกิจกรรมเราจะประเมินมวบรวมดูว่าผู้เข้าร่วมส่วนใหญ่ถนัดทางไหน และส่วนใหญ่เราจะต้องเติมฐานใจ คือ ให้เขารู้สึกไปกับมัน รู้สึกถึงตัวเอง เวลาความรู้สึกทำงาน มันจะกลายเป็นความทรงจำของเขา เป็นกำลังใจ และเป็นแรงผลักดันที่ดี ยิ่งเป็นผู้ใหญ่เขาจะไม่ค่อยได้ทำอะไรที่เป็นความรู้สึก ไปอบรมทำงานอะไรก็คือฟังๆ ทำๆ

การต้องปรับเปลี่ยนกระบวนการไปมามีผลอะไรไหม

ถูกไก่อ : มี แต่กระบวนการมีเพื่อให้ปรับได้ ต้องยืดหยุ่นได้ แต่ต้องเป็นการเปลี่ยนที่สมเหตุสมผล ไม่ใช่ว่าเตรียมตัวไปไม่ดี พอทำไม่ได้แล้วเปลี่ยน ต้องมีโครงสร้าง มีเนื้อหากิจกรรมชัดเจนอะไรก่อนหลัง แต่ละกิจกรรมต้องลงรายละเอียดเป็นรายนาที่รายแอดขึ้นมาให้พร้อม จะพูดประโยคไหน โຈทย์ใช้คำไหน จะแจกอุปกรณ์ยังไงจังหวะไหนยังต้องคิดเลย ไม่ใช่คิดเอาประมาณหนึ่ง อย่าย่ำง่าย เดี่ยวจะตายหน้างาน

ดาว : ช่วงแรกๆ หนูเขียนสคริปต์คำต่อคำเลย

ก๊วกั๊ก : ถ้าโจทย์ผิด คำถามผิดนี่คือ ผิดไปหมดนะ (หัวเราะ) แต่ว่าต้องพร้อมเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา

ดาว : หนูมักจะได้นำสันทนากการ แล้วผู้เข้าร่วมมาซ้ำ มาไม่ทันเวลาเริ่ม สิ่งที่เราเตรียมไว้ก็จะทำไม่ได้ ต้องตัดเกมออก แต่แรกๆ หนูเลือกเกมที่ใช้ออก (หัวเราะ) กิจกรรมต่อไปต้องนั่ง แต่นำสันทนากการมาสะสอกบ้างพลั้งเลย วึ่งๆ ทำทำไม

คิดว่าข้อดีหรือจุดอ่อนของกระบวนการแบบมะขามป้อมคืออะไร

ป๊วย : วิทยากรมะขามป้อมใช้เวลาบ่มเพาะอย่างน้อย 5 ปีที่จะอ่านอุณภูมิ รู้จักสังเกตและเข้าถึง เห็นรายละเอียด ออกแบบกระบวนการได้ เข้าใจเทคนิคเล็กๆ น้อยๆ เราไม่มีหลักสูตรสร้างที่มหาวิทยาลัยโดยเฉพาะ เราเรียนรู้จากการปฏิบัติ ดังนั้น เราใช้พลังงานได้ซึ่งกันหุดาเหลือ (หัวเราะ)

ก๊วกั๊ก : คนอื่นทำกิจกรรมแบบเรา ก็จะได้ผลไม่เหมือนเรา ไม่ใช่ว่า อ่านหนังสือคู่มือเราแล้วไปทำจะไม่ได้ผลนะ มันได้ผล แต่เขาไปประยุกต์ในแบบของเขาเองจะดีที่สุด และเป็นเรื่องสไตล์ด้วยที่ใครจะถูกจริตกับแบบไหน วิธีไหน

พวกเราเรื่องเยอะ เงื่อนไขเยอะ ทุกอย่างเพื่อให้กระบวนการออกมาดีที่สุด เช่น กิจกรรมนี้ห้ามช่างภาพไปซูมถ่าย ผู้สังเกตการณ์อย่าเพิ่งเดินเข้าไป เพลงนี้อารมณ์ไม่ได้ เสียงดังไป ห้องเพดานต่ำไปอะไรแบบนี้ ด้วยความที่เราใช้เวลาบ่มเพาะ และเป้าหมายสูง เพราะฉะนั้นกระบวนการที่เราทำเหมือนห้องปลอดเชื้อ บางคนจะรู้สึกว้าว เวิร์ไปรีเปล่า ยิ่งคนที่ไม่เคยทำงานกับเรามาก่อนก็จะไม่เข้าใจ มันต่างจากสิ่งที่เขาค้นเคย

พอมีสถานการณ์บางอย่างเกิดขึ้น บางครั้งเราอธิบายได้เลย แต่บางทีก็ไม่ทันอธิบาย เพราะมันเกิดขึ้นตรงหน้าแล้ว ต้องจัดการ กว่าจะได้อธิบาย เขาอาจรู้สึกไม่ดีไปแล้ว โกรธไปแล้ว แต่หลังๆ เราก็ปรับเข้าหากัน เช่น เรบอกไว้ว่าจะถ่ายรูปได้ตอนไหน เดี่ยวมีเวลาให้ เขาจะได้ไม่ต้องกังวล แยกห้องครูพูดคุยก่อน อธิบายเหตุผลไว้ก่อน พอเขาผลอดตัว เราแค่ส่งสัญญาณนิดเดียว เขาก็จะ อ้อ รู้แล้วๆ ไม่ปะทะทางอารมณ์กัน เขาเข้าใจ

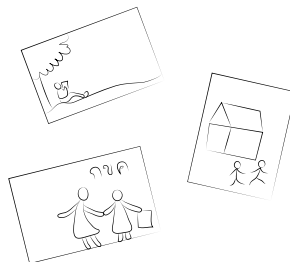
จุดอ่อนอีกอย่างคือ เราอธิบายตัวเองไม่เก่ง บางทีถ้าไม่ได้มาร่วม workshop กับเราก็จะงงๆ ว่าเราทำอะไร เราก็ว่ามาดูสิ มาลองเข้าร่วม เราคิดว่าเราไม่เก่งพอ เพราะเวลาคนเก่งๆ

เขามาดูเรา เขาอธิบายเราแทนตัวเราเองได้ นักวิชาการเขาจับมาแล้วได้ เราเป็นนักปฏิบัติ
ใช้สัญชาตญาณ (หัวเราะ)

รวมฮีตกิจกรรมส่งเสริมการอ่านของชาวมะขามป้อม ทดลองนำไปใช้ เลือกไปทดลองได้ตามวาระ โอกาส ความเหมาะสมของผู้เข้าร่วม ขอให้สนุกกับการอ่าน!

1 อ่านเปลี่ยนชีวิต

กลุ่มเป้าหมาย

ทุกกลุ่มเป้าหมาย (โดยจะทำกิจกรรมได้ดีหากผู้เข้าร่วมเคยอ่านหนังสือมาบ้าง)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ทุกคนเห็นความสำคัญของหนังสือ (อ่านหนังสือให้มากกว่าความรู้ แต่เปิดโลกทัศน์ สร้างความเข้าใจในตัวเองและผู้อื่น สร้างความคิด สร้างการพัฒนาทางอารมณ์ มีแรงบันดาลใจ ซึ่งเชื่อมโยงไปสู่การเปลี่ยนแปลงอื่นๆ และเชื่อมโยงเข้ากับตนเองได้)
2. เพื่อให้ผู้เข้าร่วมเห็นถึงความสำคัญของการอ่านที่ส่งผลต่อชีวิต
3. เพื่อให้ผู้เข้าร่วมแลกเปลี่ยนกันเกี่ยวกับประสบการณ์การอ่านของแต่ละคน

ระยะเวลา 1 ชั่วโมง 30 นาที

อุปกรณ์

1. กระดาษ Green Read ขนาด A4 คนละ 1 แผ่น
2. สีชอล์ก คนละ 1 แท่ง

ขั้นตอนกิจกรรม

1. ให้ผู้เข้าร่วมนั่งห่างจากกัน ไม่คุยกัน และค่อยๆ หลับตา อยู่กับตัวเอง
2. วิทยากรชวนผู้เข้าร่วมนึกถึงภาพเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวกับหนังสือ เช่น เราชอบอ่านหนังสือประเภทไหน หนังสือเล่มที่เราอ่านล่าสุดคือหนังสืออะไร หนังสือเล่มแรกที่เราอ่านคือ เรื่องไหน (ระหว่างที่วิทยากรกำลังพูด ให้ผู้ช่วย และพี่เลี้ยง ค่อยๆ ทอยเอากระดาษ 1 แผ่น และ

สี่ข้อหลัก 1 แห่ง วางไว้หน้าผู้เข้าร่วมแต่ละคน โดยเคลื่อนไหวให้มีเสียงรบกวนน้อยที่สุด เบาที่สุดเท่าที่จะทำได้)

3. วิทยากรบอกใจทย์ หนังสือเล่มไหนที่เราประทับใจ หรือเล่มไหนที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของเรา ไม่ว่าจะในแง่ของความรู้สึก ความคิด หรือการกระทำ จะเป็นหนังสืออะไรก็ได้ เราอ่านตอนช่วงไหนของชีวิตก็ได้ ขอให้เราเลือกไว้หัวใจ 1 เล่ม

4. ให้ผู้เข้าร่วมลืมนตา วาดรูปลงกระดาษว่า เราอ่านหนังสือเล่มนั้นที่ไหน เมื่อไร กับใคร

5. เมื่อทุกคนวาดเสร็จแล้ว ให้ผู้เข้าร่วมจับกลุ่มๆ ละ 4-5 คน และให้แต่ละคนช่วยเล่าเรื่องราวจากรูปให้เพื่อนในกลุ่มฟัง และเล่าว่าหนังสือที่เราชอบคือเรื่องอะไร และทำไมเราจึงชอบเล่มนั้น

6. เมื่อแลกเปลี่ยนในกลุ่มย่อยเสร็จ วิทยากรถามในกลุ่มใหญ่ว่ามีใครจำเรื่องของเพื่อนได้ มีเรื่องไหนน่าสนใจช่วยแลกเปลี่ยนให้กลุ่มใหญ่ได้ฟัง

สรุปกิจกรรม

หนังสือที่แต่ละคนประทับใจไม่เหมือนกัน บางเล่มให้ความรู้ บางเล่มช่วยจรรโลงความรู้สึก หรือนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ซึ่งทั้งหมดล้วนเป็นประโยชน์กับเราทั้งนั้น หนังสือทุกเล่มมีหลายแง่มุมให้เราได้เรียนรู้ บางคนอาจจะเจอหนังสือเล่มที่ทำให้เราเปลี่ยนแปลงบางอย่าง แต่สำหรับบางคนที่ยังไม่เจอก็ไม่ใช่ไร

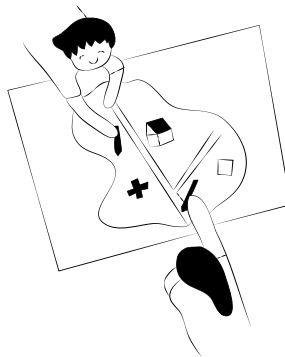
.....

• Tips and Tricks

- *ไม่สนใจความสวยงาม* : ในขณะที่ผู้เข้าร่วมวาดรูป หลายคนอาจไม่มั่นใจ วิทยากรควรช่วยบอกเพื่อไม่ให้กังวลว่า ใจวาดไปเลยไม่ต้องกังวลว่าจะสวยหรือไม่สวย ศิลปะมีความสวยในแบบของมันเองทุกชิ้น
- *นิทรรศการพบหนังสือใหม่* : ภาพที่วาดเสร็จแล้ว สามารถนำไปแปะที่ผนังคล้ายแคตตาล็อกสินค้าหรืองานศิลปะ ให้ผู้เข้าร่วมสามารถมาดู อ่าน ซึ่งอาจทำให้ผู้เข้าร่วมได้เห็นหนังสือที่น่าสนใจสำหรับตนเองและไปหามาอ่านต่อไปได้

.....

2 แผนที่ชุมชน

กลุ่มเป้าหมาย

ทุกกลุ่มเป้าหมาย อายุ 13 ปีขึ้นไป

วัตถุประสงค์

1. เห็นมิติของการอ่านทั้งในระดับปัจเจก องค์กรท้องถิ่น และชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม โดยใช้วิธีวิเคราะห์ที่ชุมชนให้รู้จักชุมชนตนเองและรู้จักชุมชนอื่น
2. เพื่อให้เห็นตัวบุคคลหรือองค์กรต่างๆ ในชุมชน ทั้งในฐานะผู้อ่าน หรือผู้ส่งเสริมการอ่าน เพื่อเป็นความรู้พื้นฐานสำหรับการต่อยอดส่งเสริมการอ่านต่อไป

อุปกรณ์

1. กระดาษแข็งขนาดใหญ่กลุ่มละ 1 แผ่น
2. สีชอล์กกลุ่มละ 1 กล่อง
3. สีเมจิกกลุ่มละ 1 กล่อง

ขั้นตอนกิจกรรม

1. แบ่งกลุ่มตามโรงเรียน องค์กร หมู่บ้าน หรือจังหวัดที่มาด้วยกัน กลุ่มละ 7-8 คน
2. ให้แต่ละคนในกลุ่มหยิบสีชอล์กขึ้นมาคนละ 1 สี
3. ผู้เข้าร่วมช่วยกันทำตามขั้นตอนไปที่ละขั้น
 - ให้แต่ละกลุ่มช่วยกันวาดเส้นขอบเขตชุมชน หมู่บ้านของตนเอง
 - วาดเส้นทางหลักในชุมชน ถนนใหญ่

- วาดเส้นทางรอง ตรอก ซอก ซอย และการคมนาคมอื่นๆ
- วาดสถานที่สำคัญตามหมวดหมู่ต่างๆ เช่น สถานที่ที่เกี่ยวกับการศึกษา การเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ ศาสนา วัฒนธรรม บ้านครุภูมิปัญญา เป็นต้น
- วาดบ้านตนเองลงในแผนที่

4. ให้ทุกคนฟังโจทย์จากวิทยากร แล้วใช้นิ้วจิ้มตอบในแผนที่ โดยไม่จำเป็นต้องคิดเหมือนกัน ตัวอย่างโจทย์ เช่น

- สถานที่ที่วัยรุ่นชอบไปรวมตัวกันคือที่ไหน
- สถานที่ที่กลุ่มพ่อบ้านแม่บ้านชอบไปรวมตัวกันคือที่ไหน
- สถานที่ที่ดูลิเกลับคือที่ไหน
- สถานที่ที่เป็นแหล่งเรียนรู้ นอกจากโรงเรียน

5. โจทย์ข้อสุดท้าย ให้วิทยากรถามว่า ที่ไหนในชุมชนที่มีหนังสืออยู่บ้าง

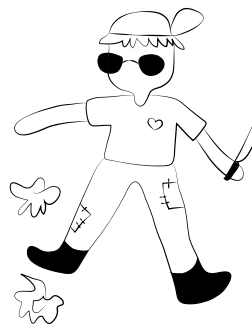
6. ในแต่ละกลุ่ม ให้ช่วยกันดูว่าตรงไหนที่เราจะทำเรื่องการส่งเสริมการอ่านได้บ้าง ทำไมถึงน่าทำเรื่องส่งเสริมการอ่านตรงนั้น ทำกับใคร ใครน่าจะมีส่วนรวมในการส่งเสริมการอ่านนี้ (ยังไม่ต้องออกแบบกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน)

7. นำเสนอในกลุ่มใหญ่

Tips and Tricks

- *ไม่ต้องสวย* : การวาดไม่ต้องสวยงามหรือสมจริง แคंपอสื่อสารได้ และพอทำให้นึกออก การวาดสถานที่อาจใช้เพียงสัญลักษณ์ เช่น การวาดโรงเรียน บางกลุ่มอาจใช้รูปดินสอ บางกลุ่มอาจวาดเสาธง บางกลุ่มอาจวาดเป็นโต๊ะนักเรียน ไม่จำเป็นต้องเหมือนกันหรือมีโครงสร้างอาคาร การเน้นย้ำให้สวยหรือให้ดีจะทำให้ผู้เข้าร่วมไม่กล้าทำและไม่อยากทำ
- *ปรับตามของจริง* : คำถามและรูปแบบกิจกรรมสามารถปรับตามบริบทชุมชนและผู้เข้าร่วม

3 นักอ่านยอดเยี่ยม ยอดแยะ

กลุ่มเป้าหมาย

ผู้เข้าร่วมระดับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา

วัตถุประสงค์

1. ลดมายาคติของผู้เข้าร่วมที่มีต่อการอ่าน
2. แลกเปลี่ยนเพื่อให้เกิดมุมมองใหม่ว่าใครๆ ก็สามารถอ่านหนังสือได้

ระยะเวลา 45 นาที - 1 ชั่วโมง

อุปกรณ์

1. กระดาษปรีฟกลุ่มละ 1 แผ่น
2. สีชอล์ก กลุ่มละ 1 กล่อง
3. ปากกาเมจิกกลุ่มละ 1 กล่อง
4. สลากนักอ่านยอดเยี่ยม นักอ่านยอดแยะ

ขั้นตอน

1. แบ่งผู้เข้าร่วมเป็นกลุ่มย่อย กลุ่มละประมาณ 7-8 คน
2. แจกกระดาษปรีฟและสีชอล์กให้กลุ่มละ 1 ชุด
3. ให้คนที่ตัวเล็กที่สุดเป็นตัวแทนกลุ่ม 1 คน นอนลงบนกระดาษ และเพื่อนช่วยวาดเส้นรอบตัวเป็นโครงรูปร่างของเพื่อนที่นอนอยู่บนกระดาษ

4. จับสลากว่ากลุ่มไหนได้นักอ่านยอดเยี่ยม หรือนักอ่านยอดเยี่ยม

5. กลุ่มที่ได้ให้นักอ่านยอดเยี่ยม ให้ช่วยกันวาด แต่งเติมโครงร่างคนที่อยู่ในกระดาษให้กลายเป็นลักษณะของคนที่ชอบอ่านหนังสือ คิดว่าเขาจะแต่งตัวแบบไหน ชอบทำอะไร มีพฤติกรรมลักษณะนิสัยอย่างไร พยายามวาดเติมรายละเอียดให้ได้มากที่สุด

6. กลุ่มที่ได้ให้นักอ่านยอดเยี่ยม ให้ช่วยกันวาด แต่งเติมโครงร่างคนที่อยู่ในกระดาษให้เป็นลักษณะของคนที่ไม่ชอบอ่านหนังสือ คิดว่าเขาจะแต่งตัวแบบไหน ชอบทำอะไร มีพฤติกรรมลักษณะนิสัยอย่างไร พยายามวาดเติมรายละเอียดให้ได้มากที่สุด

7. ตั้งชื่อมนุษย์ของกลุ่มตัวเอง

8. ให้แต่ละกลุ่มนำเสนอ

9. วิทยากรชวนพูดคุยประเด็นดังนี้

- ที่มาที่ไปของแต่ละสิ่งที่วาดและเขียนลงไปในภาพ
- ถามความคิดเห็น หรือสิ่งที่เหมือน-ต่าง กับกลุ่มอื่นๆ
- พูดคุยแลกเปลี่ยนถึงทัศนคติที่มีต่อการอ่าน รวมทั้งคนที่ชอบอ่านหนังสือ และไม่ชอบ

สรุปกิจกรรม

เราไม่บอกว่าจะใครถูกหรือผิด แต่เราได้เห็นมุมมองอื่นๆ ที่มักไม่ได้นึกถึงหรือพบเห็นในชีวิตประจำวัน คนทุกคนสามารถอ่านหนังสือได้ หนังสือเป็นเรื่องของทุกคน คนที่อ่านหนังสือไม่ได้หมายความว่าต้องเป็นเด็กเรียนเสมอไป หรือต้องเป็นคนประเภทใดประเภทหนึ่ง และการอ่านก็ไม่จำเป็นต้องอ่านแต่หนังสือที่เป็นความรู้ หรือหนังสือทางวิชาการเพียงอย่างเดียว หนังสือแต่ละประเภทให้ความรู้สึก ให้ประสบการณ์ที่แตกต่างกัน ดังนั้น เราน่าจะลองเปิดโอกาสให้ตัวเองและคนอื่นได้อ่าน

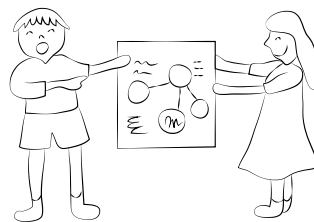
.....

• Tips and Tricks

- **จินตนาการได้** : เรื่องที่ให้ผู้เข้าร่วมวาดหรือเขียนเติมไม่จำเป็นต้องเป็นเรื่องจริงทั้งหมด
- สามารถใส่ข้อภาพหรือรูปที่เป็นจินตนาการได้ เช่น คนที่อ่านหนังสือจะคุยกับสิ่งมีชีวิตทุกอย่างในโลกได้ เป็นต้น เพื่อให้ผู้เข้าร่วมรู้สึกสนุกและสบายใจที่จะแสดงความคิดเห็น โดย
- วิทยากรสังเกตประเด็นด้วยตนเอง

.....

4 การอ่านให้อะไร นอกจากความรู้

กลุ่มเป้าหมาย

ทุกกลุ่มเป้าหมาย อายุ 12 ปีขึ้นไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้เข้าร่วมรับรู้และเข้าใจประโยชน์ที่ได้จากการอ่านด้วยตัวเอง

ระยะเวลา 30 - 45 นาที

อุปกรณ์

1. กระดาษปรีฟ กลุ่มละ 1 แผ่น
2. สีชอล์กหรือสีเมจิก กลุ่มละ 1 กล่อง

ขั้นตอนกิจกรรม

1. แบ่งกลุ่มผู้เข้าร่วมจำนวนกลุ่มละไม่เกิน 8 คน
2. วิทยากรตั้งคำถามชวนผู้เข้าร่วมระดมความคิดเห็นในกลุ่มของตนเองโดยมีโจทย์ว่า 'การอ่านให้ประโยชน์อะไรกับเราบ้างนอกความรู้' โดยระดมให้มากที่สุดลงในกระดาษ ภายในเวลา 10 นาที
3. เมื่อครบตามเวลาที่กำหนด วิทยากรอาจให้โจทย์เพิ่มเติม คือ ให้ผู้เข้าร่วมแปลงตัวหนังสือที่ระดมกันมาเป็นรูปวาดหรือสัญลักษณ์ ลงในกระดาษปรีฟแผ่นใหญ่อีกแผ่น พร้อมตกแต่งให้

สวยงาม ยกตัวอย่างเช่น การอ่านให้เสียงหัวเราะ เราอาจวาดเป็นรูปปาก แล้วแต่ผู้เข้าร่วมจะสร้างสรรค์

4. นำเสนอผลงานของแต่ละกลุ่ม

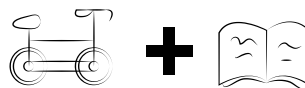
Tips and Tricks

- *ได้อ่านก่อนสนุกกว่า* : กิจกรรมนี้ควรทำหลังจากกลุ่มเป้าหมายของเราได้มีโอกาสในการอ่านหนังสือ ตามที่เขาสามารถเลือกได้เองว่าอยากอ่านเรื่องอะไร ประเภทไหน และยิ่งถ้าเป็นกลุ่มที่เป็นนักอ่านด้วยจะยิ่งทำให้การแลกเปลี่ยนมุมมองหลากหลายมิติมากขึ้นในเชิงลึก และจะยิ่งเป็นการช่วยเสริมให้กิจกรรมนี้สามารถสะท้อนความคิดเห็นที่มาจากประสบการณ์ตรงของผู้เข้าร่วม
- เล่นเกมก่อนช่วยได้ : ก่อนเริ่มระดมสมองในโจทย์ การอ่านให้ประโยชน์อะไรกับเราบ้างนอกความรู้ วิทยากรอาจชวนผู้เข้าร่วมเริ่มจากคำถามที่สามารถตอบได้ง่ายและระดมคำตอบได้มาก เช่น ให้ผู้เข้าร่วมช่วยกันคิดว่า พระอาทิตย์มีประโยชน์ยังไงบ้าง เล่นแบบนี้ 2-3 ข้อ ก่อนเข้าโจทย์จริง จะทำให้ผู้เข้าร่วมกล้าแสดงความคิดเห็นสนุกสนานกับการคิด โดยทุกข้อจับเวลา เร่งจังหวะให้รู้สึกสนุกเหมือนเกม แต่ในโจทย์จริงข้อสุดท้าย ให้ผู้เข้าร่วมมีเวลาคิดจริงๆ

5 การออกแบบกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน

กลุ่มเป้าหมาย

ทุกกลุ่มเป้าหมาย อายุ 12 ปีขึ้นไป

||

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้เข้าร่วมสามารถออกแบบกิจกรรมส่งเสริมการอ่านอย่างสร้างสรรค์และคำนึงถึงผู้เข้าร่วม
2. เพื่อสร้างแรงบันดาลใจและความมั่นใจในการทำกิจกรรมส่งเสริมการอ่านในอนาคต

ระยะเวลา 2 ชั่วโมง 30 นาที

อุปกรณ์

1. กระดาษ A4
2. ปากกาสี
3. กระดาษปรีฟ
4. ปากกาเคมี
5. สีชอล์ก

ขั้นตอนกิจกรรม

1. แบ่งกลุ่มผู้เข้าร่วมจำนวนกลุ่มละไม่เกิน 8 คน
2. วิทยากรให้โจทย์

- ให้ผู้เข้าร่วมเลือกกลุ่มเป้าหมายกลุ่มที่เราสนใจอยากเข้าไปมีส่วนสนับสนุนให้เกิดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน

- ให้ผู้เข้าร่วมเขียนกลุ่มเป้าหมายที่เราเลือกไว้ตรงกลางกระดาษปรีฟแผ่นใหญ่ และช่วยกันระดมว่า 'กิจกรรมที่กลุ่มเป้าหมายของเราชอบทำอะไรบ้าง' เขียนลงในกระดาษให้ได้มากที่สุด

- จากกิจกรรมทั้งหมดที่ระดมไว้ ให้วงกลมเลือกสิ่งที่กลุ่มเป้าหมายชอบทำที่น่าสนใจเพียง 1 อย่าง

- ให้นำกิจกรรมที่กลุ่มเป้าหมายชอบทำที่เลือกไว้ มารวมกับประเด็นการอ่าน แล้วคิดให้เป็นกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน 1 กิจกรรม เช่น กลุ่มเป้าหมาย คือ วัยรุ่น เลือกกิจกรรมซีรี่ย์มอเดิร์นซีรีส์ + การอ่าน โดยมีหลักการ 3ส. คือ

ส.สนุก

ส.สร้างสรรค์แปลกใหม่ ต่อยอดแนวคิดเดิมไม่ซ้ำใคร

ส.(มี) ส่วนร่วมคือกลุ่มเป้าหมายมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เราคิด

3. ให้ผู้เข้าร่วมออกแบบกิจกรรม

4. เมื่อผู้เข้าร่วมออกแบบกิจกรรมจากโจทย์ข้างต้นได้แล้วให้เขียนอธิบายว่ากิจกรรมนั้นทำอย่างไรลงกระดาษปรีฟ 3-5 บรรทัด

5. จัดงาน 'งานวัดการอ่าน' (หรือตลาดนัดไอเดีย) โดยให้แต่ละกลุ่มไปชื้อมกิจกรรมที่ออกแบบไว้ ตกแต่งซุ้มให้สวยงาม และทดลองทำจริงประมาณ 50 นาที - 1 ชั่วโมง โดยเพื่อนกลุ่มอื่นจะมาเล่นเป็นกลุ่มเป้าหมายนั้นของเรา

6. สิ้นสุดกิจกรรม วิทยากรถามแลกเปลี่ยนความรู้สึกของผู้เข้าร่วมว่ารู้สึกอย่างไรบ้างเมื่อได้ทดลองทำ เป็นไปตามที่คิดไว้หรือไม่ เพราะอะไร อย่างไร หรือชวนคุยว่าถ้าเรามีโอกาสนำไปพัฒนาต่อมีเวลามากกว่านี้จะสามารถนำไปใช้เป็นกิจกรรมส่งเสริมการอ่านได้หรือไม่

สรุปกิจกรรม

เมื่อเราจะทำงานส่งเสริมการอ่าน เราต้องรู้ว่ากลุ่มเป้าหมายที่เราต้องการทำกิจกรรมส่งเสริมการอ่านเป็นใคร ชอบหรือไม่ชอบอะไร จะทำให้เรามีทิศทางของกิจกรรมตรงกับกลุ่มเป้าหมายมากขึ้น และการทำกิจกรรมส่งเสริมการอ่านมีหลากหลายวิธีการ ในระยะเริ่มต้นอาจต้อง

ทำให้คนที่เราอยากให้อ่านหนังสือรู้สึกสนุกก่อน ซึ่งเป็นหนึ่งในกุศโลบายให้มาเล่นสนุกแล้วค่อยๆ ต่อยอดให้อ่านต่อโดยไม่รู้ตัว และกำลังใจว่าผู้เข้าร่วมทุกคนสามารถทำกิจกรรมส่งเสริมการอ่านได้

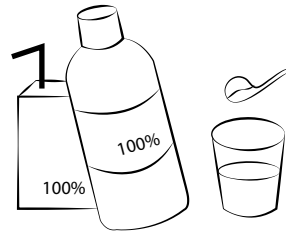
.....

• Tips and Tricks

- วิทยากรและพี่เลี้ยงคอยสังเกตและทำหน้าที่ยุยง ทำท่าย ผู้เข้าร่วมให้ลองออกจากกรอบความกลัวหรือสิ่งที่ตนเองเคยทำอยู่แล้ว เน้นไปที่การสร้างสรรค์เพื่อให้เห็นความเป็นไปได้ของการคิดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านให้มากขึ้น

.....

6 อ่านรอบรู้

กลุ่มเป้าหมาย

ทุกกลุ่มเป้าหมาย อายุ 25 ปีขึ้นไป

วัตถุประสงค์

สร้างแรงบันดาลใจในการอ่านเพื่อนำไปสู่การคิดวิเคราะห์อย่างมีข้อมูลและมีวิจารณญาณ

ระยะเวลา 1 ชั่วโมง 15 นาที

อุปกรณ์

1. กระดาษ A4
2. ปากกาลูกลื่น
3. หนังสือหลากหลายประเภท
4. บทความน้ำส้ม (พิมพ์เป็น 1 หน้ากระดาษ)
5. หนังสือฉลาดซื้อ
6. เครื่องดื่มชนิดต่างๆ เช่น น้ำอัดลม นม น้ำผลไม้ 100% (น้ำส้ม)

ขั้นตอนกิจกรรม

กิจกรรมที่ 1 : รู้จริงปะ

วัตถุประสงค์

เพื่อให้เกิดการพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูล และความรู้รอบตัวที่เกิดจากการอ่าน

ขั้นตอน

1. แบ่งกลุ่มผู้เข้าร่วมเป็นกลุ่มย่อย กลุ่มละ 7-8 คน
2. วิทยากรชี้แจงกติกาการเล่น คือ มีคำถามทั้งหมด 5 ข้อ ถ้ากลุ่มใดตอบถูกจะได้คะแนนได้ข้อละ 1 คะแนน

โดยคำถามจะเกี่ยวข้องกับความรู้ทั่วไป ข้อมูล ข่าวสารที่เป็นประโยชน์ เช่น เกี่ยวกับเรื่องสุขภาพ เรื่องกฎหมาย สิทธิประโยชน์ที่ควรรู้ เรื่องการเกษตรกรรม หรือเรื่องที่เป็นกระแสที่นำมาจากหนังสือ หรือนิตยสารต่างๆ เช่น สายด่วน สปสช.คือ เบอร์อะไร / ตามกฎหมายเงินกู้ที่คิดดอกเบี้ยต้องไม่เกินร้อยละกี่เปอร์เซ็นต์ต่อปี / carbofuran คือสารอะไร / โครงการทำเรื่อน้ำลึกแห่งแรกที่ใหญ่ที่สุดในเขตอาเซียน อยู่ที่ประเทศใด

3. หลังจากถามคำถามแต่ละข้อ จะมีการเฉลยคำตอบโดยจะนำหนังสือที่เป็นที่มาของคำถามคำตอบมาให้ผู้เข้าร่วมดู
4. วิทยากรชวนแลกเปลี่ยน คิดว่าคำถามใดยากที่สุด เพราะอะไร

กิจกรรมที่ 2 : รู้หรือไม่ (กิจกรรมต่อจาก 'รู้จริงปะ')

วัตถุประสงค์

เพื่อให้ผู้เข้าร่วมสามารถวิเคราะห์ข้อมูลจากการอ่านที่หลากหลาย และนำไปสู่การเลือกอย่างมีวิจารณญาณ

ขั้นตอน

1. แจกน้ำส้มกลุ่มละ 2 ยี่ห้อ วิทยากรให้โจทย์ ภายในเวลา 2 นาที ให้เขียนสรุปจากการอ่านฉลากน้ำส้มแต่ละชนิด ว่าทั้ง 2 ชนิดนี้ มีอะไรที่เหมือนกัน และต่างกันบ้าง
2. ถ้าให้เลือกดื่มน้ำส้ม 1 ชนิด ในกลุ่มเราจะเลือกดื่มชนิดไหน เพราะอะไร วิทยากรชวนพูดคุยแลกเปลี่ยน
3. วิทยากรแจกเอกสารที่เกี่ยวข้องกับน้ำส้มที่มีข้อมูลทางโภชนาการและข้อมูลทางการตลาดให้ผู้เข้าร่วมอ่าน เพื่อเป็นเครื่องมือช่วยในการตัดสินใจ
4. วิทยากรชวนพูดคุยแลกเปลี่ยน
 - 4.1 ทำไมเราถึงเลือกดื่มน้ำส้มแบบสะดวกซื้อมากกว่าการดื่มคั้นสด
 - 4.2 น้ำส้มแบบขวดหรือแบบกล่องบางชนิดที่เราเชื่อว่ามีประโยชน์ คิดว่ามีจริงหรือไม่

และอะไรที่ทำให้เราคิดเช่นนั้น

4.3 เราเคยอ่านข้อมูลที่อยู่ข้างขวดแบบละเอียดหรือไม่ ถ้าไม่อ่านเพราะอะไร

5. หลังจากชวอนแลกเปลี่ยน เพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจน วิทยากรยกตัวอย่างการใส่น้ำตาลในเครื่องดื่มโดยเตรียมภาชนะสำหรับใส่น้ำตาลและใส่ตามจำนวนที่ระบุไว้ และชวอนแลกเปลี่ยน

6. วิทยากรชวอนตั้งข้อสังเกต จากกิจกรรมทั้งสองกิจกรรมที่ทำในห้อง เกี่ยวกับการอ่านหรือไม่ สามารถนำไปสู่การอ่านได้อย่างไร

สรุปกิจกรรม

การเริ่มต้นอ่าน อาจเริ่มจากการอ่านเรื่องที่เราสงสัย ซึ่งอาจจะเป็นบทความสั้นๆ อ่านฉลากข้างขวด อ่านข้อมูลใหม่ๆ การได้อ่านจะยิ่งทำให้เรามีข้อมูลที่มากมาย และข้อมูลที่มีอยู่เหล่านั้นจะทำให้เราเท่าทันกับสื่อต่างๆ มากขึ้น และเวลาดูสื่อ ยิ่งถ้าเกิดการตั้งคำถาม จะทำให้เราอยากตรวจสอบ และรู้ที่มาที่ไป ในขั้นตอนนี้จะพาให้เราไปหาคำตอบและไปเจอความจริงที่บางครั้งสื่ออาจจะไม่ได้บอก และหากเราลองแลกเปลี่ยนความรู้จากการอ่าน เราจะได้เห็นการตีความของผู้อื่น เห็นมุมมองที่หลากหลาย เห็นข้อมูลจากแหล่งอื่นๆ ซึ่งช่วยให้เราสามารถวิเคราะห์ข้อมูลและนำไปสู่การอ่านอย่างมีวิจารณญาณ รวมถึงสร้างนิสัยการอ่านในชีวิตประจำวันขึ้นมาได้ด้วย

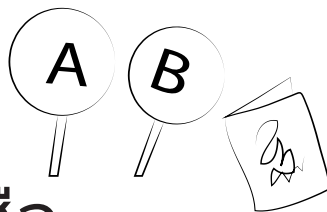
.....

• Tips and Tricks

- การตั้งคำถามและข้อมูลที่นำมาเลือกพูดคุยสามารถปรับให้เข้ากับกลุ่มเป้าหมายตามความถนัด วิธีชีวิตและความสนใจ บทความหรือข้อมูลที่นำมาใช้เป็นสื่อในการเรียนรู้ไม่จำเป็นต้องนำมาจากแหล่งเดียวกันกับกิจกรรมนี้ เลือกข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน จะยิ่งทำท่ายและยิ่งกระตุ้นกับการเรียนรู้ได้ดี

.....

7 แพนพันธุ์แท้นั่งสือ

กลุ่มเป้าหมาย

ทุกกลุ่มเป้าหมาย

วัตถุประสงค์

เพื่อให้เห็นมิติที่หลากหลายของหนังสือ และเห็นว่าเนื้อหาในหนังสือเป็นเรื่องสนุก น่าสนใจ

ระยะเวลา 1 ชั่วโมง

อุปกรณ์

1. คำถามแพนพันธุ์แท้นั่งสือ โดยเนื้อหาคำถามคำตอบมาจากหนังสือหรือบริบทที่เกี่ยวข้อง เช่น นักเขียน สำนักพิมพ์ หน้าปก หรือภาพประกอบในหนังสือ 7-10 ข้อ
2. ป้ายตัวเลือกคำตอบ ป้ายละ 1 ข้อ เช่น ABC หรือ ก ข ค ตามตัวเลือกที่อยู่ในโจทย์คำถาม

ขั้นตอน

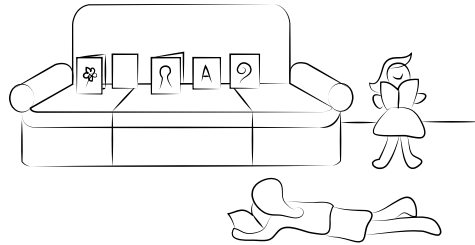
1. แบ่งกลุ่มผู้เข้าร่วมเป็นกลุ่มละประมาณ 7-8 คน
2. อธิบายกติกาการเล่นเกมที่ให้ผู้เข้าร่วมทราบ ดังนี้ เราจะเล่นเกม แข่งกันตอบคำถาม เมื่อได้ยิน หรือได้ดูคำถามจบแล้ว ให้แต่ละกลุ่มประชุมกัน 10 วินาที เพื่อเลือกคำตอบ 1 คำตอบ เมื่อได้ยินสัญญาณ ให้ยกป้ายคำตอบที่ทั้งกลุ่มเลือกขึ้น ถ้ากลุ่มไหนยกช้า ถือว่าหมดสิทธิ์ตอบคำถามข้อนั้น และเมื่อชูป้ายแล้ว ห้ามเปลี่ยนคำตอบ แต่ละข้อจะมีคะแนนให้ เรามาดูกันว่ากลุ่มไหนจะได้คะแนนเยอะที่สุด

3. เริ่มเล่นเกมโดยวิทยากรอ่านหรือให้ดูคำถามที่เห็นได้ชัดเจน เล่นไปเฉลยไปพร้อมคำอธิบายทีละข้อ
4. นับคะแนน
5. สรุปกิจกรรม

Tips and Tricks

- *เล่นก่อนอ่าน* : กิจกรรมนี้ควรทำก่อนกิจกรรมที่จะมีเวลาให้ผู้เข้าร่วมอ่านหนังสือ เพราะกิจกรรมนี้สามารถช่วยให้ผู้เข้าร่วมรู้สึกสนุกและสนใจหนังสือมากขึ้นอย่างมาก และเมื่อถึงเวลาอ่าน เขาจะพร้อมมากขึ้น กระตือรือร้นขึ้น
- *คำถามสำหรับทุกคน* : ควรเลือกเนื้อหาคำถามที่หลากหลาย และตรงกับความสนใจของผู้เข้าร่วมหลายๆ แบบ มีประโยคคำถามที่ บ้าง รูปสวยๆ คำตอบกวนๆ คำถามคำตอบที่จะทำให้ผู้เข้าร่วมรู้สึกว่าหนังสือน่าสนใจ มีคำถามที่เป็นข้อเท็จจริงทางวิชาการบ้าง เป็นเรื่องความรู้สึบบ้าง เป็นเรื่องโรแมนติกบ้าง เป็นเรื่องตลก เป็นเรื่องแปลก เป็นเรื่องใกล้ตัว ในมุมที่เขาอาจคิดไม่ถึง เป็นต้น โดยคำถามคำตอบ เมื่อฟังจบแล้ว ทำให้ผู้เข้าร่วมอยากรู้เพิ่ม หรือฟังอีก และเราสามารถเล่าเรื่องหนังสือนั้นๆ ให้เด็กๆ ฟังต่อได้ เช่น ในกลุ่มเด็ก พวกเขาเคยถามว่า ‘ก่อนที่โดราเอมอนจะมีสี่ฟ้า โดราเอมอนมีสี่อะไร’ หรือ ‘ฉันไม่เอาปืนไปยิงเขาหรอก แต่ฉันไม่รักเขา เขาก็ตายไปแล้ว - ประโยคนี้เด็กชายคนหนึ่งเป็นคนพูด พวกเขาคิดว่า มาจากหนังสือเล่มไหน’ ซึ่งเด็กๆ สนใจมาก ใกล้ตัว ได้รับความรู้สึก และเราก็สามารถเล่าต่อได้ บอกได้ว่าพวกเขาหยิบหนังสือนี้มาด้วย วางอยู่ที่หลังห้อง
- *ระวัง! ไม่วัดความรู้* : เราไม่ได้กำลังทำกิจกรรมวัดความรู้ สิ่งที่เราต้องการคือทำให้ผู้เข้าร่วมเห็นว่าหนังสือที่น่าสนใจและน่าสนใจขนาดไหน วิทยากรควรเรียงลำดับคำถามและคำตอบให้บรรยากาศกิจกรรมค่อยๆ สนุกขึ้น ไม่อธิบายมากจนน่าเบื่อ และทำให้กิจกรรมสนุกจนจบ

8 อ่านหนังสือ

กลุ่มเป้าหมาย

ทุกกลุ่มเป้าหมาย

วัตถุประสงค์

ให้ผู้เข้าร่วมได้มีประสบการณ์การอ่านด้วยตนเอง และได้เห็น ได้รู้จักหนังสือหลายประเภท ซึ่งจะช่วยให้ผู้เข้าร่วมมีทัศนคติดีๆ ใหม่ๆ ต่อหนังสือว่าไม่ได้มีเพียงหนังสือให้ความรู้ หรือหนังสือที่เกี่ยวข้องกับอาชีพการงานเท่านั้น

ระยะเวลา 1 ชั่วโมง 30 นาที - 2 ชั่วโมง

อุปกรณ์

1. หนังสือหลากหลายรูปแบบและเนื้อหา ให้มีจำนวนประมาณ 3 เท่าของผู้เข้าร่วม
2. ป้ายชื่อหมวด (เขียนตัวใหญ่ๆ ใส่กระดาษ A4)

ขั้นตอน

1. ก่อนเข้าสู่กิจกรรม วิทยากรใช้ช่วงเวลาที่พักไปจัดหนังสือออกเป็นหมวดหมู่ โดยเป็นหมวดหมู่ที่น่าสนใจ ไม่ต้องอิงหลักเกณฑ์ทางวิชาการหรือรูปแบบใดๆ 5-7 หมวด โดยจัดเรียงไว้ที่พื้นบ้าง ที่โต๊ะบ้าง อย่างไม่เป็นทางการในบริเวณมุมห้อง ที่จะสามารถตั้งทิ้งไว้ได้จนสิ้นสุดกระบวนการค่าย พร้อมกับแปะป้ายชื่อหมวดหมู่ไว้ให้น่าสนใจ

2. ก่อนให้ผู้เข้าร่วมอ่านหนังสือ วิทยากรแนะนำหมวดหนังสือต่างๆ ที่เตรียมไว้ โดยเล่าภาพ

รวมของหมวด แล้วยกตัวอย่างหนังสือ 2-3 เล่ม ไปเรื่อยๆ จนครบทุกหมวด

3. บอกกติกาในการอ่านหนังสือ ว่า ให้ทุกคนช่วยกันดูแลหนังสือ เพราะหนังสือเหล่านี้จะต้องเดินทางต่อไปให้คนอื่น ๆ ได้อ่าน เมื่อหยิบหนังสือไปอ่านแล้ว ให้นำกลับมาวางที่เดิม และหยิบไปที่ละเล่มเพื่อให้เพื่อน ๆ ได้มีโอกาสเลือกหนังสืออ่าน และในเวลาอ่าน เราอาจจะอยากคุยกัน แต่ขอให้เบาที่สุดและไม่รบกวนคนอ่าน จะอ่านคนเดียว อ่านด้วยกัน นั่งอ่าน นอนอ่าน อย่างไรก็ได้

4. ให้ผู้เข้าร่วมอ่านหนังสือ 1 ชั่วโมง 30 นาที – 2 ชั่วโมง

5. ชวนพูดคุยเพื่อสรุปกิจกรรม และแจ้งว่าผู้เข้าร่วมสามารถมาหยิบหนังสืออ่านในเวลาว่างได้

Tips and Tricks

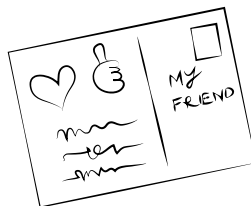
- *ไม่เป็นทางการ* : วิทยากรควรเตรียมบรรยากาศ การจัดหนังสือ การพูดคุย และกิจกรรม การอ่าน ให้สบายๆ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมรู้สึกเพลินและเป็นอิสระอยู่กับตัวเองได้

- *แบ่งหมวดตามใจ สร้างสรรค์ได้เต็มที่* : การจัดหมวดหมู่หนังสือ ไม่ต้องเหมือนหมวดหมู่ในห้องสมุด หรือตามหลักการทางภาษา เพราะจุดมุ่งหมายคือการปลุกเร้าความสนใจในการอ่าน ให้สนใจหนังสือ และเปิดโลกหนังสือใหม่ๆ ให้กับผู้เข้าร่วม การแบ่งหนังสือแบบที่นำเสนอ จะทำให้เขามีโอกาสเปิดอ่านหนังสือแบบใหม่ๆ และสนุกกับหนังสือมากขึ้น เราควรจัดหมวดอย่างสร้างสรรค์ หรืออาจเป็นสิ่งที่ไม่เคยมีมาก่อนก็ได้ เช่น หมวด เช่น หมวดเรือเล็กควรออกจากฝั่ง ประกอบด้วยหนังสือท่องเที่ยว ประวัติบุคคลสำคัญ หนังสือ How to วรรณกรรมบางเรื่อง เป็นต้น

- *กระชับและตรงใจ* : ควรแนะนำหนังสือแต่ละเล่มให้กระชับ และไม่เล่าเรื่องจนหมดสนุก แต่ละเล่มมีวิธีเล่าไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของผู้พูด และผู้เข้าร่วม ว่าน่าจะมี ความสนใจอะไร สนุกกับอะไร เราควรทำให้ผู้เข้าร่วมสนใจหนังสือแต่ละเล่ม โดยหนังสือที่หยิบมาแนะนำควรมีสไตล์และเนื้อหาที่แตกต่างกัน

- *ให้ทุกคนได้มีประสบการณ์การอ่านเป็นของตัวเอง* : เมื่อผู้เข้าร่วมเริ่มอ่านหนังสือ วิทยากรคอยถอยออกมาเป็นผู้สังเกตการณ์โดยไม่ชี้ นำ พูด คุย สั่ง หรือประกาศอะไรเพิ่มเติมอีก

9 Postcard

กลุ่มเป้าหมาย

ทุกกลุ่มเป้าหมาย

วัตถุประสงค์

ทบทวนความคิดและความรู้สึกที่มีต่อหนังสือ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เข้าร่วมมีความรู้สึกที่ดีต่อหนังสืออย่างเข้มข้น และเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมได้ทดลองส่งเสริมการอ่านด้วยเทคนิคที่ทำเองได้ง่ายที่สุดวิธีหนึ่ง

ระยะเวลา 30-45 นาที

อุปกรณ์

1. กระดาษ 100 ปอนด์ขนาด A5 (ครึ่ง A4)
2. สีเมจิก
3. สีไม้

ขั้นตอน

1. ให้ผู้เข้าร่วมแต่ละคนหนึ่งให้มีระยะห่างจากเพื่อนพอสมควร
2. ให้ผู้เข้าร่วมมีสมาธิอยู่กับตนเอง และนึกถึงหนังสือที่เราชอบ อาจจะจากการที่เราได้อ่านในกิจกรรมอ่านหนังสือ หรือเล่มใดก็ได้ที่เคยอ่านมา
3. ให้ผู้เข้าร่วมเลือก 1 เล่มที่อยากชวนคนอื่นอ่าน ลองนึกว่า ทำไมเราถึงอยากให้คนอื่นอ่าน

คนคนนั้นจะเป็นใคร หนังสือเล่มนี้น่าสนใจยังไง สนุกยังไง พิเศษยังไงบ้าง ทำไมเราถึงชอบเล่มนี้ เราจะบอกคนคนนั้นถึงหนังสือที่เราเลือกอย่างไร ให้ผู้เข้าร่วมวาดปกหนังสือเล่มนั้นลงด้านหนึ่งของกระดาษ แล้วเขียนข้อความลงอีกด้าน

4. แจกกระดาษให้ผู้เข้าร่วมคนละ 1 แผ่น วาดสีเมจิกและสีไม้เป็นกล่องให้ผู้เข้าร่วมที่อยู่ใกล้กันใช้ด้วยกัน โดยบอกให้ผู้เข้าร่วมอยู่กับตัวเองก่อน ยังไม่พูดคุยกับเพื่อน

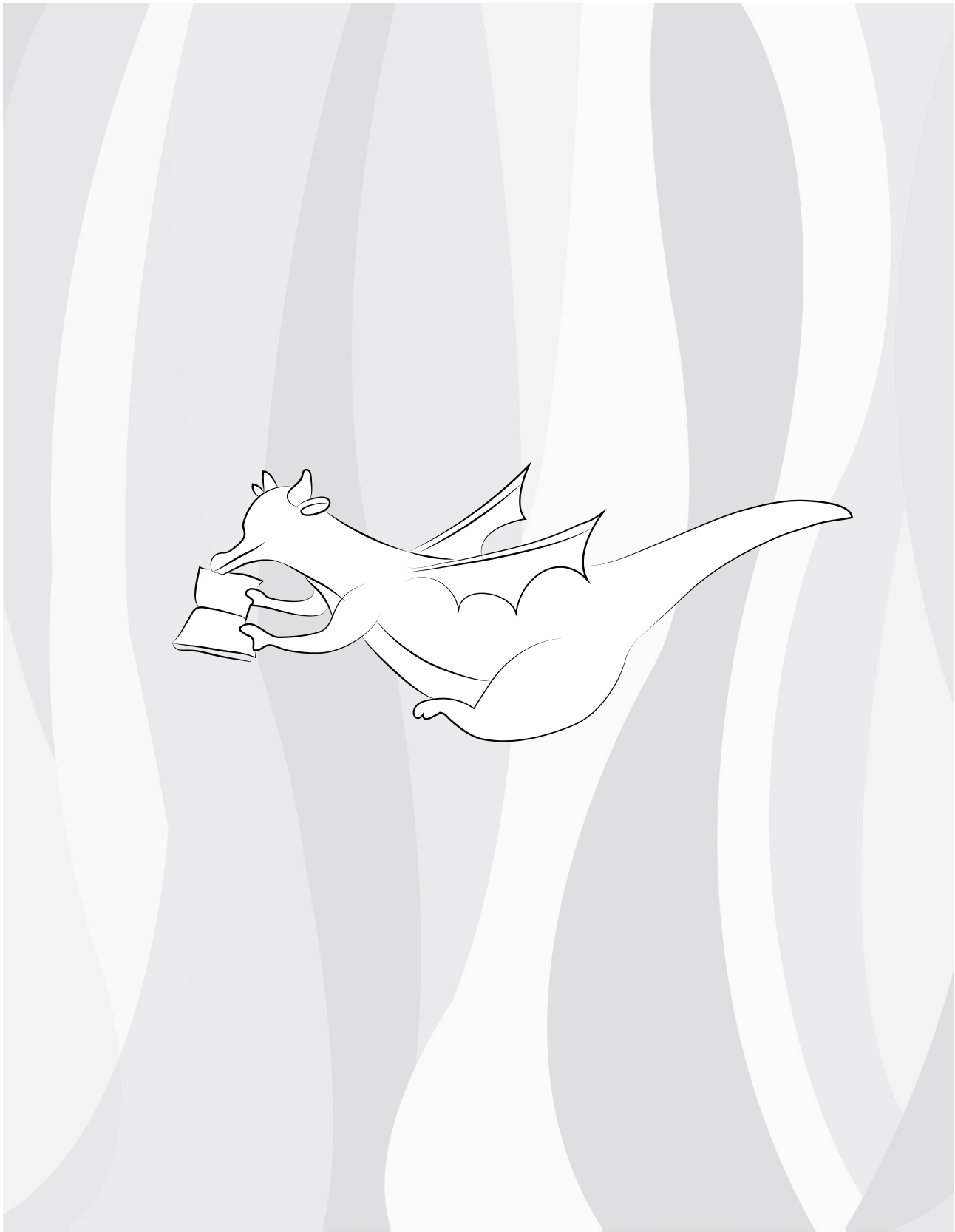
5. ให้ผู้เข้าร่วมจับกลุ่มกิจกรรม (ถ้ามี) หรือจับกลุ่ม 4-5 คน เพื่อแลกเปลี่ยนเรื่องราวในกระดาษ ให้เพื่อนดูรูปแล้วเล่าให้ฟัง

6. ขวนผู้เข้าร่วมนำไปสกรัดที่ตัวเองทำขึ้นไปส่งต่อให้กับคนคนนั้น

Tips and Tricks

- *ไม่ต้องสวยก็น่ารัก* : การวาดรูปไม่จำเป็นต้องสวยหรือสมจริง ไม่ต้องเหมือนปกหนังสือเล่มนั้นจริงๆ เน้นย้ำว่าไม่ต้องเปลี่ยนเล่ม เพราะผู้เข้าร่วมมักจะกังวลว่าปกเล่มที่ตัวเองเลือกไว้ยาก จะวาดได้ไม่เหมือน โดยผู้เข้าร่วมสามารถออกแบบปกใหม่ หรือวาดตามความทรงจำได้เลย
- *ทำงานก็ชิลล์ได้* : ระหว่างผู้เข้าร่วมทำงาน วิทยากรสามารถเปิดเพลงที่ไม่มีเนื้อร้อง และเป็นเพลงที่มีทำนองผ่อนคลาย เปิดคลอไปเบาๆ เพื่อสร้างบรรยากาศได้
- *ส่งจริง* : ไปสกรัดที่วาดเสร็จแล้ว สามารถส่งต่อได้หลายวิธี เช่น นำมาจัดเป็นนิทรรศการรอบห้องจัดกิจกรรมให้เพื่อนๆ มาอ่านกันได้ หรือให้ผู้เข้าร่วมแลกกันในค่าย หรือให้นำมารวมกันแล้วจับฉลากว่าจะได้แผ่นไหนเรื่องไหนกลับไปลองอ่านดูที่บ้าน หรือให้นำไปส่งไปรษณีย์จริงๆ

จำหน่ายสื่อที่คุณมีกถึงในหน้าแรกได้ไหม วาดปกและเขียนชื่อหนังสือที่เปลี่ยนชีวิตคุณเล่มนี้ให้หน่อย
(ไม่ต้องวิ่งไปหยิบหนังสือนะ เอาเท่าที่จำได้ ^^)

facebook groups : ภาครังหนึ่ง เมื่ออ่านมาแล้ว

อยากให้คุณได้อ่านหนังสือเล่มนี้เหมือนคุณไหม
ส่งไปสกรัดไปเล่าถึงหนังสือเล่มนี้กับ

“... เราว่าเป้าหมายสูงสุดคือ ทำยังไงให้คนอ่านหนังสือ ชอบอ่านหนังสือ
ตอนเราไม่อยู่เขาก็อ่านเอง ถึงจะบ้านไกล ไม่มีห้องสมุด
คนมันรักแล้วมันต้องชวนขวายเป็นหาอ่าน
แบบนั้นจะยังยืน ตัดอยู่ในใจของมนุษย์คนนั้น
แต่วิธีที่จะนำไปสู่สิ่งนี้ได้มีแหละที่ต้องหา ...”

